

## ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ

### ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΡΧΕΣ ΤΟΥ 19ου ΑΙΩΝΑ ΚΑΙ ΕΝΤΕΥΘΕΝ

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΚΟΥΖΗΣ-ΚΟΥΖΑΡΟΣ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΗΣ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ-ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ

#### 1803 ΟΙ ΝΕΕΣ ΦΙΓΟΥΡΕΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΑΡΧΕΣ ΤΟΥ “ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΚΥΚΛΟΥ” ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

“...Τόσω δε διαβόητος υπήρξεν ο **Βελή-Γκέκας** επί αιμοβορία, ώστε το όνομα αυτού απεθανατίσθη υπό των κατοίκων της Θεσσαλίας και **εν τοις κατά το τουρκικόν έθος λειτουργούσι μικροθιάσοις Καραγκιόζ εν Θεσσαλία**. Οι ήρωες της πράξεως αυτών είναι ο **Ισούφ-Αράπης**, ο **Βελή-Γκέκας** και ο **Ταχήρ-Γκέκας** ονομαζόμενος, ζαπίτης (αστυνόμος) εν Γούρα. Τρίτον μέλος της αιμοπόρου και καταχθονίου τριανδρίας του Αλή-Πασιά μετά τον Βελή-Γκέκα και Ισούφ Αράπην, ήτο ο Ταχήρ- Γκέκας, ου το όνομα συχνάκις φέρεται επί τοις περί Αλή-Πασιά συγγράμμασιν είτε ιστορικούς είτε δραματικούς, **ως και εν τοις θεάμασι του λαού...**”

“Η ληστεία εν τη επαρχία Αλμυρού κατά τα τέλη του 18ου αιώνας”

Άρθρο του Ν.Ι. Γιαννόπουλου (Επετηρίς Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός, 1916, σελ. 177-187).

#### 1834-1852Ο «Πρώτος» Καραγκιοζοπαίκτης

Έχουμε τη βεβαιότητα ότι ο «Πρώτος» Καραγκιοζοπαίκτης μετακόμισε στην Αθήνα από το Ναύπλιο μαζί με την μεταφορά της Πρωτεύουσας,την 14η Σεπτεμβρίου 1834, όπως και τόσοι άλλοι θεσμοί. Έτσι, καθώς απουσιάζουν “κέντρα αναψυχής” εμφανίζεται ο Καραγκιόζης:

«...Ούτως εν μέσω των ερειπίων του πολέμου οι άρχοντες κατέλαβον τας 162πενιχράς οικίας και έδιδον χορούς και γεύματα. Βεβαίως εις πόλιν τοιαύτην δεν δύναται τις να αναμένη δημόσια θεάματα. **Μόνον ο Καραγκιόζης είχε κατασκηνώσει εις ρυπαρόν τι καφενείον παρά την Βρύσιν τουΒορειά<sup>1</sup>, από τουρκοκρατίας ακόμη σωζόμενον, και με βωμολοχίας επικαίρους, εσατύριζε τα εισδύοντα τότε Φράγκικα ήθη<sup>2</sup>...**».

(1. Συνοικία Βορριά βρύσι και οδός Πρωτογένους. 2.Πρόκειται για τους Ευρωπαϊκούς χορούς, που χόρευαν αγκαλιασμένοι άνδρες με γυναίκες, όπως βαλς κ.λ.π.)

- Προσφέρει “ψυχαγωγία” στους πάντες:“...Εκεί εψυχαγωγούνται οι Αθηναίοι δεν απηξίζουν δε να εισέρχωνται και οι παρά τη Ελληνική Αυλή Πρεσβευταί...”

-Παρουσιάζεται δε και στην οικία του Αυστριακού πρέσβη Πρόκες Όστεν, πιθανόν το 1835: “...Ο πρεσβευτής μάλιστα της Αυστρίας Πρόκες Όστεν έδωκε θεατρικήν εσπερίδα, μετακομίσας από του καφενείου εκείνου τον Καραγκιόζην εις την οικίαν του...”.

Θεόδωρου Βελλιανίτη“ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ ΕΠΙ ΟΘΩΝΟΣ”, ΕΣΤΙΑ, τεύχος 470, 1893, έτος ΙΣΤ', σελ. 321-325.

Ο Βαυαρός Johan Caspar Beeg,ιδιαίτερος γραμματέας του Φον Άρμανσπεργκ, παρουσιάζει σ' ένα σκίτσο του έναν Παραμυθά καθισμένο πάνω σ' ένα χαλάκι να διηγείται ή να απαγγέλλει. Η σκηνή διαδραματίζεται στον κήπο του Αυστριακού απεσταλμένου στην Αθήνα. Και το ακροατήριο αποτελείται από τον ίδιο τον Johan Caspar Beeg, τον Anton Von Prokesh και μία κυρία που θα μπορούσε να είναι η Irene Von Prokesh...

BANA ΜΠΟΥΣΣΕ «Ξένες στην Οθωνική Ελλάδα», «Ορόσημα Ελληνο- γερμανικών σχέσεων», πρακτικά Ελληνο-γερμανικού Συνεδρίου, Αθήνα 16 και 17 Απριλίου 2010, ίδρυμα της Βουλής των Ελλήνων, σελ. 87. Αργολική Αρχαιακή Βιβλιοθήκη Ιστορίας και πολιτισμού, 20 Ιουλίου 2015.

- Δίνει την αφορμή να συμπεριληφθούν τα ΚΙΝΗΤΑ ΘΕΑΤΡΑ στην «ιδιαιτέραν επαγρύπνησιν, .... καθ'όσον αφορά τα καλά ήθη, της αστυνομίας», βάσει του υπ' αριθμόν 85 Διατάγματος περί Δημοτικής Αστυνομίας της 31<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου 1836.

- Ωθεί και αυτός στην παράταση της λειτουργίας των καφενείων και κρασοπωλείων ώστε «... εις τας Αθήνας δεν κλείουν όλης της νυκτός ...» όπως παραπονείται η εφημερίδα ΑΘΗΝΑ την 18<sup>η</sup> Αυγούστου 1837, και έτσι μπορούσε να προσφέρει διασκέδαση «..τρείς ολοκλήρους ώρας...».

-Αναγκάζει την ΤΑΧΥΠΤΕΡΟ ΦΗΜΗ στις 13 Ιουλίου 1840 να παραδεχθεί, δημοσιεύοντας την τελευταία θεατρική πρόσκληση: «Η παράστασις της εσπέρας τη 14<sup>η</sup> είναι η υστερινή... μολονότι δίκαιον ήτο να γίνει η διακοπή και με την παράστασιν του Καραγκιόζη».

-Δίνει φυσικά, την παράσταση στο Ναύπλιο την 21<sup>η</sup> Αυγούστου του 1841.

-Ενώ ο ΠΡΩΙΝΟΣ ΚΗΡΥΚΑΣ της 30<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 1845 για χάρη του δημοσιεύει εκτενές άρθρο υπό τον τίτλο «Θέατρον του Καραγκιόζου» με πλήθος λεπτομερειών που αφορούν:

α. τον τόπο και τον τρόπο που στηνόταν το «Καραγκιοζοθέατρο», «...προς το μέρος των Αθηνών το καλούμενον Πλάκα εις Καραγκιόζης ήνοιξεν εν καπηλείον» (Κατ' αναλογίαν, στο Ανατολικόν Θέατρον του

1852): «Κατά την συνοικία της Πλάκας ευσυτήθη Ανατολικόν Θέατρον...»

Ο τρόπος συστάσεως και των δύο θεάτρων ταιριάζει και με τη διατύπωση του Δροσίνη: «μέσα στο Δημοπρατήριο, μέσα σε μια σανιδόφρακτη μάντρα...

β. Το ποιοι θεατρίζονταν: «οι Βουλευταί κ. Σταματός Αντωνιάδης και Κ. Σταματάρας, που του κακοφαίνεται, διότι δεν επέρασε δια να πάρη και τον (πρωθυπουργό) κ. Κανάρη, διά να διασκεδάση (όπως, και ο Ι. Μακρυγιάννης ή ο Κ. Τζαβέλας που αναφέρει ο Κοκκίδης), αλλά και οι πολίται, γέροντες και 10χρονα παιδιά.

γ. Το «ήθος» και την ικανότητα του Καραγκιοζοπαίκτη:

«Λέγει ο Αντωνιάδης: «Δεν βλέπεις αδελφέ, τι επιτηδειότητα έχει ο διαβολάνθρωπος; Σταματάρας «... εμένα με αρέσκει καλλίτερα ο Καραγκιόζης... με κάμνει να γελώ χωρίς να θέλω». (Ενώ το '52 στο ΑΝΑΤΟΛΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ «.... Δύναται να διασκεδάση (τις) τρεις ολοκλήρους ώρας εξακολουθών να γελά ακαταπαύστως καθ' όλον αυτό το διάστημα».

δ. Το είδος των παραστάσεων: το 1845 «Ο Καραγκιόζης κάμνει διάφορα καραγκιοσλίκια .... Προβάλλοντας «τα τεράστια», ενώ το '52 «εωρτάσθησαν οι γάμοι του Καραγκιόζη» με τα πρώτα και πρώιμα στοιχεία ελληνοποίησης να καταγράφονται (πολύ πριν τις αλλαγές που επέφερε ο Μίμαρος), όπως τα επισημαίνει ο Κ. Μπίρης στο έργο του «ο Καραγκιόζης», Αθήνα 1952, σελ. 24: «Ωστόσο δεν είναι τούρκικος ο γάμος ούτε τούρκος ο Καραγκιόζης {...} γιατί στην σύναψι του γάμου υπάρχει και κουμπάρος. {...} Είναι γνωστό δε ότι κουμπάρος δεν υπάρχει στους γάμους των μωαμεθανών. Αλλά γιατί είναι μωαμεθανικό το ιερατείο που θα ευλογούσε το γάμο του Καραγκιόζη; Η εξήγηση δεν είναι δύσκολη: ο σεβασμός προς την Εκκλησία και προς τους θρησκευτικούς τύπους {...} την εποχή εκείνη, η προσήλωση στη θρησκεία ήταν πολύ εντονότερη, δεν επέτρεπε όχι μόνο την διακωμώδηση μιας χριστιανικής ιεροτελεστίας, αλλά ούτε και την απλή εμφάνιση ιερωμένου στις κωμωδίες του Καραγκιόζη»

- Και φυσικά την περιβόητη – και επί χρόνια πιστευομένη ως πρώτη εμφάνιση του Καραγκιόζη στην Αθήνα – δημοσίευση στην εφημερίδα **ΤΑΧΥΠΤΕΡΟΣ ΦΗΜΗ** αρ. 977, σελ.3 της 9<sup>ης</sup> Φεβρουαρίου 1852 υπό τον τίτλο «ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ». Καμία άλλη εκ των

σωζόμενων εφημερίδων των Αθηνών και των άλλων πόλεων δεν κάνει μνεία του γεγονότος. Τόσο δε αυτή η παράσταση, όσο και η προηγηθείσα πρώτη έντυπη αναφορά παράστασης Καραγκιόζη στην Ελλάδα από την ΤΑΧΥΠΤΕΡΟ ΦΗΜΗ της 18<sup>ης</sup> Αυγούστου 1841, αριθ. 130, σελ. 525:

ΠΟΙΚΙΛΙΑ

- «Την 21<sup>η</sup> του παρόντος θα παρουσιασθεί εις Ναύπλιον η κωμωδία του Καραγκιόζη έχουσα αντικείμενον τον Χατζ-Αββάτην και Κουσζούκ Μεϊμέτην» δεν είναι τυχαίες! Οφείλονται τόσο στις καταχωρημένες μετακινήσεις στο Ναύπλιο του Διευθυντή, για 50 χρόνια, της εφημερίδος ΦΗΜΗ και κατόπιν ΤΑΧΥΠΤΕΡΟΣ ΦΗΜΗ, Δημήτριου Παπαδόπουλου από την Τρίπολη αγωνιστή του '21, ο οποίος, καθώς φαίνεται, διατηρούσε δεσμούς με την πόλη και γνώριζε καλά πρόσωπα και πράγματα! Αλλά και στην εκτίμησή του προς τον άγνωστό μας «πρώτο» Καραγκιοζοπαίκτη που εγνώριζε, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια. Επανερχόμενοι στην 9<sup>η</sup> Φεβρουαρίου 1852 υπογραμμίζουμε ότι ήτο το Σάββατο της Απόκρεω – όχι τυχαία περίοδος για να συσταθεί το ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ και να παιχθούν «ΟΙ ΓΑΜΟΙ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ» η οποία όμως Απόκρεω εορτάσθηκε εκείνη τη χρονιά με κακοκαιρία. Στο φύλλο της ΤΑΧΥΠΤΕΡΟΥ ΦΗΜΗΣ ,αριθ. 1052 ,της 15<sup>ης</sup> Φεβρουαρίου 1852 διαβάζουμε: «Ένεκα του χειμῶνος η ημέρα των κουλούμων δεν εορτάσθη κατά την μέχρι τούδε επικρατούσαν εις την πόλιν μας συνήθειαν παρά των αφοσιωμένων εις την εορτήν ταύτην και τον Βάκχον. Καθ' όλην την Καθαράν Δευτέραν δεν έπαυσε να πίπτη ραγδαία βροχή, περιορίσασα τους κατοίκους της πρωτευούσης εντός των οικιών των». Βέβαια, οι αναγνώστες της ΤΑΧ. ΦΗΜΗΣ ανέμεναν την εκπλήρωση της υπόσχεσής της σχετικά με τους «ΓΑΜΟΥΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ», ότι: «Εις το επόμενον φύλλον μας θέλομεν διαλάβει τα καθέκαστα του γάμου και το δοθέν υποθετικόν γεύμα ...» Αλλ' αντί για τη συνέχεια των γάμων και της ευωχίας προέκυψε ΚΗΔΕΙΑ!

Η ΤΑΧΥΠΤΕΡΟΣ ΦΗΜΗ

Έτος ΙΣΤ' Εν Αθήναις την 27<sup>η</sup> Φεβρουαρίου Τετάρτη 1852, σελ. 3

ΔΙΑΦΟΡΑ

- «Με λύπην των, θα άκουσαν οι φίλοι του Ανατολικού Θεάτρου τον θάνατον του Καραγκιόζη της Πλάκας, όστις αφήκε κενόν δυσεπλήρωτον και του οποίου τον βίον θέλομεν γράψει εις εν των προσεχών φύλλων μας».

## ΟΙ ΕΝΘΥΜΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΚΟΚΚΙΔΗ

Ο Αστρονόμος **Δημήτριος Κοκκίδης**, γεννήθηκε στην Αθήνα το 1840-41 και ήταν γιός του καταγομένου από τη Γάνο της Προποντίδος αγωνιστή της Επανάστασης του 1821 και μετέπειτα Καθηγητή της Σχολής Ευελπίδων Κοσμά Κοκκίδη. Απέθανε δε στην Αθήνα το 1896. (φωτο 1)

Ο Κοκκίδης υπήρξε μία από τις πολύτιμες γνωριμίες που έκαμε ο Γεώργιος Δροσίνης στο Εντευκτήριο του νέου καταστήματος του «Παρνασσού». Το Εντευκτήριο ήταν «ένα είδος καφενείου και ζυθοπολείου μόνο για τα μέλη και για όσους τύχαινε κάποτε να προσκαλέσει κανένα μέλος». Μάλιστα ο Δροσίνης χαρακτηρίζει τον Κοκκίδη ως «τον ακένωτο θησαυρό αναμνήσεων από τη ζωή της Οθωνικής περιόδου...» και «τον πολυλογότερο άνθρωπο που γνώρισε στη ζωή του» και έτσι γράφει: «Ήθελε (ο Κοκκίδης) να μας δώσει κάποτε μια ιδέα για τα πρώτα θεάματα της παλιάς Αθήνας. Πρώτο ήταν ο Καραγκιόζης θυμήθηκε ένα καραγκιοζοθέατρο εγκατεστημένο στο δημοπρατήριο, μέσα σε μια σανιδόφρακτη μάντρα. Στο θέατρο εκείνο τακτικά ήταν κάθε βράδυ οι Καπεταναίοι του 21' αρχίζοντας από τον Μακρυγιάννη και τελειώνοντας στον Τζαβέλλα. Από τον Καραγκιόζη περνά στους Καπεταναίους και τους παρουσιάζει έναν-έναν καθισμένους σε σανιδένιους μπάγκους άλλους με το τσιμπούκι στο στόμα και άλλους με το ναργιλέ. Από τους Καπεταναίους ξαναγυρίζει στον Καραγκιόζη και διηγείται ένα από τα έργα που είχε γίνει δημοτικότερο τότε,

### “ την Πήττα του Φούρναρη”!

Η παρέα του Χατζαηβάτη, πεινασμένη, βάλθηκε να κλέψει μια πήττα από τον φούρνο, που τη μάτιασαν, όταν την πήγαιναν να την φουρνίσουν. Ξεγελούν τον φούρναρη, πως τάχα τον θέλει η γυναίκα του και κλέβουν την πήττα. Ο Καραγκιόζης, προνοητικός, φοβάται και τους αφήνει. Για περισσότερη ασφάλεια ανεβαίνει σε ένα δένδρο και κρύβεται μέσα στα κλαδιά. Η παρέα του Χατζαηβάτη φέρνει την πήττα κάτω από το δένδρο και την καταχωρίζει. Η μυρωδιά της τον λιγώνει τον Καραγκιόζη και ξεροκαταπίνει: «τι κρίμα, που δεν είμαι κι εγώ» λέει ανασταινάζοντας Ξαφνικά όμως φτάνει ο φούρναρης με το φτυάρι του φούρνου και τους ξυλοφορτώνει όλους, μόλις έβαλαν την πρώτη μπουκιά στο στόμα. Ο Καραγκιόζης τότε τρίβει με χαρά το αδειανό στομάχι του και φωνάζει: τι καλά, που δεν είμαι κι εγώ!»

Ο Κοκκίδης, παιδί τότε, δεν μπορούσε να μπει στην σανιδόφρακτη μάντρα, γιατί τα περισσότερα έργα του Καραγκιόζη ήταν **ακατάλληλα για παιδιά**, και τους απαγόρευαν την είσοδο. Τα παιδιά όμως εμηχανεύθηκαν να παίρνουν ένα τρυπάνι μαραγκού μεγάλο και να ανοίγουν τρύπες στις σανίδες της μάντρας.

Κολλούσαν το μάτι σε μια τρύπα και παρακολουθούσαν την ακατάλληλη παράσταση του Καραγκιόζη».(Γ. Δροσίνη, Άπαντα, τόμος 7ος, σελ.501-502).

## 1853

Μετά τον θάνατο του πρώτου Καραγκιοζοπαίκτη στην Αθήνα την απόκρεω του 1858 στις 27 Φεβρουαρίου, σύμφωνα με την ΤΑΧΥΠΤΕΡΟ ΦΗΜΗ, η σκυτάλη πέρασε, όπως φαίνεται, στον συνεργάτη και βοηθό του Μπράχαλη. Κατά τα από αιώνων παγιωμένα στη συνείδηση των ορθοδόξων έθιμα, αφού πέρασε ένας χρόνος πένθους για τον Μπράχαλη και τους δύο τουλάχιστον μουσικούς, που συνόδευαν τις παραστάσεις παίζοντας το κύμβαλο και τραγουδώντας ντουέτο, (ΤΑΧΥΠΤΕΡΟΣ ΦΗΜΗ 9/2/1852), οι παραστάσεις του Καραγκιόζη επαναλαμβάνονται και πάλι στην περίοδο των απόκρεω. Η μοναδική μαρτυρία πηγάζει από την εβδομαδιαία σατυρική και γελοιογραφική ΤΡΑΚΑΤΡΟΥΚΑ στις 14/2/1853, που κυκλοφόρησε με τον τίτλο στη πρώτη σελίδα της ΑΙ ΑΠΟΚΡΕΩ ΚΑΙ ΟΙ ΜΑΣΚΑΡΑΔΕΣ, ΠΑΛΙ ΑΠΟΚΡΗΑ.

Διαβάζουμε, λοιπόν, στην τέταρτη σελίδα. ΝΕΩΤΕΡΑ «Εις τας παραστάσεις του Καραγκιόζη διηρέθησαν πρό τινων ημερών φιλοθεάμωνες εις δύο μερίδας, εις Καραγκιοζιστάς και εις Χατζαιβατιστάς. Οι Καραγκιοζισταί χθες την νύκτα (13/2/1853 σ.σ) συνηθροίσθησαν εις την παράστασιν και καθήξαν τα πρώτα θρανία, απείρους χειροκροτήσεις αναπέμποντες εις την εμφάνισιν του Καραγκιόζη, ενώ οι Χατζαιβατισταί δια συριγμάτων έπνιγον τας χειροκροτήσεις επιφυλάττοντες αυτάς δια τον Χατζαιβάτην. Τέλος πάντων ήθελε συμβεί μεγάλη σύγκρουσις εάν φρονίμως ποιούσα η εξουσία δεν ελάμβανε μέρος».

Έχουμε την πεποίθηση ότι το δημοσίευμα ανταποκρίνεται σε πραγματικές παραστάσεις Καραγκιόζη που άρχισαν κατά τη συνήθεια του καιρού με την έναρξη του τριωδίου 25/1/1853 Κυριακή Τελώνου και Φαρισαίου και τελείωναν την Τυρινή (21 Φεβρουαρίου), αφού με την είσοδο στην Μεγάλη Τεσσαρακοστή απαγορεύονταν όλα τα θεάματα! Η ΤΑΧΥΠΤΕΡΟΣ ΦΗΜΗ της 5<sup>ης</sup> Μαρτίου ημέρα Πέμπτη του 1853, μας πιστοποιεί: «Την εβδομάδα ταύτην έκαμαν διακοπήν και τα θέατρα και πας' άλλη διασκέδασις».

Οι παραστάσεις του Καραγκιόζη έληξαν και πάλι πριν την ώρα τους, λόγω της ρήξης που σημειώθηκε την Παρασκευή 13 Φεβρουαρίου μεταξύ των Χατζαιβατιστών και Καραγκιοζιστών θεατών και προκάλεσε την επέμβαση της εξουσίας (διάβαζε αστυνομία). Αν η αφορμή αυτής της διαιρέσεως οφείλεται σε **διαμάχη της νεολαίας περί τα θεατρικά** – όπως μας πληροφορεί η ΤΑΧΥΠΤΕΡΟΣ ΦΗΜΗ της 18<sup>ης</sup> Φεβρουαρίου ημέρα Τετάρτη 1853: «Κατά τας τελευταίας ταύτας ημέρας παρεστάθη εις το ενταύθα

θέατρον το μελόδραμα η «NORMA» το οποίον ενέβαλεν εις πολλήν κίνησιν την νεολαίαν της πρωτευούσης», που χωρίστηκε σε **Μαριανστελιστάς** και **Φινετιστάς** χάριν των δύο πρωταγωνιστριών, όπως μας πληροφορεί και πάλι η ΤΡΑΚΑΤΡΟΥΚΑ στις 28/2/1853 – **ή στα πολιτικά πάθη** - καθώς σοβούσε η κρίση μεταξύ Γαλλίας και Ρωσίας για τον έλεγχο των Αγίων Τόπων, που ανήκαν στον Σουλτάνο, όπως μας πληροφορεί η ΑΘΗΝΑ της Πέμπτης 19<sup>ης</sup> Φεβρουαρίου 1853: «Την πρωϊαν της προχθές αι δύο κυριώτεραι και κεντρικότεραι οδοί της πρωτευούσης, η του Αιόλου και Ερμού, ήσαν μεσταί σατυρών. Οι σατυρογράφοι δεν είχαν αφήσει γωνία, εις ην, οι διαβάται δεν ανεγίγνωσκων τα ακόλουθα «Ζήτω, Ζήτω η Ελλάς κατηραμένοι οι Γαλλοπαπιστάνοι» - **δεν μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα.**

**1854**

Με την ανατολή του νέου έτους 1854, φαίνεται ότι συνεχίζονταν οι παραστάσεις του Καραγκιόζη, που λογικό είναι να άρχισαν μέσα στις γιορτές των Χριστουγέννων του 1853. Έτσι δικαιολογείται το γεγονός ότι, «η αστυνομία ανέχεται και συγχωρεί την έν τισιν καφενείοις παράστασιν **του λεγομένου Καραγκιόζη...**» μέσα στο γενικότερο εορταστικό πνεύμα των Χριστουγέννων της Πρωτοχρονιάς και της Αποκριάς, που σύντομα θα ακολουθούσε. Ο ανώνυμος, βέβαια, αρθρογράφος της εφημερίδος ΑΘΗΝΑ την Δευτέρα 4/1/1854, διαρρηγνύοντας τα ιμάτιά του εκφράζει «την λύπη του προς την Διεύθυνση της Αστυνομίας ... διότι επιτρέπει την παράσταση του Καραγκιόζη ενώ άλλοτε αυστηρώς ημποδίζετο αύτη...». Το χρονικό επίρρημα **άλλοτε** συνειρμικά μας φέρνει στον νου τη ρήξη Καραγκιοζιστών-Χατζαιβατιστών της 13<sup>ης</sup>/2/1853, που προκάλεσε την επέμβαση της εξουσίας, για να αποφευχθεί η μεγάλη σύγκρουση και φυσικά αυστηρά εμπόδισε τη συνέχιση αυτών των παραστάσεων. Ο άτεγκτος αρθρογράφος της ΑΘΗΝΑΣ ειρωνευόμενος και επιτιμώντας τον Διευθυντή της Αστυνομίας μας πληροφορεί για το περιεχόμενο και την ποιότητα των παραστάσεων: «... αγνοεί φαίνεται ο κύριος Διευθυντής οποίων αισχρών και ασέμνων πράξεων σκηναί παρίστανται διά των νευροσπάστων εις τα βωμολοχικά ταύτα των Ασιατών θέατρα..» επισείοντας και τον κίνδυνο διασάλευσης των χρηστών ηθών: «... και οποία διαφθορά διαχέεται ως εκ τούτου εις όλην την κοινωνία μας, αφού απειράριθμον πλήθος διαφόρων παιδων, και πολύ μάλιστα εκ των μαθητών των γυμνασίων και των λοιπών σχολείων μας δεν παύουσιν, συχνάζοντες εις αυτήν καθ' εσπέραν αδιακόπως ...».

**1855 – Ο ΚΗΠΟΣ ΤΟΥ ΤΙΝΑΝ (ΓΚΙΟΥΛ ΜΠΑΞΕΣ)**

Η Χολέρα που έπεσε στον Πειραιά ανάγκασε στη διάλυση του εκεί στρατοπέδου και στη διασπορά των στρατευμάτων, των μεν Άγγλων προς την Πεντέλη, των δε Γάλλων αρχικά στο Δαφνί και κατόπιν στα Πατήσια. Και ενώ οι Άγγλοι εξηντλούντο σε εκφοβιστικές παρελάσεις, οι Γάλλοι έδειξαν ένα εξαιρετικά φιλόανθρωπο πρόσωπο, τη στιγμή που τα πάντα παρέλυαν και η έννομη τάξη καθώς και η ποιότητα ζωής κατέρρεαν σε Αθήνα και Πειραιά! Η εφημερίς ΕΒΔΟΜΑΣ της 7<sup>ης</sup> Ιανουαρίου 1855, εκφράζει αυτή την αγωνία «Τι γίνονται τα αστυνομικά; διατί δε δεν οργανίζεται η υπηρεσία αυτή; Τεσσαράκοντα ημέρες παρήλθον από της πτώσεως του κ. Παλαμίδου .... Ο φίλος μας κ. Κρίνος απηύδησε από τα της αγοράς ... Ο φωτισμός της πόλεως, η καθαριότης αυτής παρημελήθη ... Ενόσω οι αστυνομικοί υπάλληλοι ευρίσκονται υπό την επιρροήν της αβεβαιότητος ο ζήλος των, φυσικώ τω λόγω ελαττούται ...». Τότε ως από μηχανής Θεός ενεφανίσθη **ο Ναύαρχος Βαρβιέρος δε Τινάν** με μία πρωτοφανή αγαθοποιό δράση,<sup>7</sup> που ωθεί, όπως μαρτυρεί η ΕΒΔΟΜΑΣ της 19<sup>ης</sup> Φεβρουαρίου 1855, κατόπιν προτάσεως του δημοτικού συμβούλου κ. Γ. Σκούφου, το Δημοτικό Συμβούλιο των Αθηνών δια ψηφίσματος να εκφράσει «την ευγνωμοσύνη του Δήμου Αθηναίων προς τον Ναύαρχον Βαρβιέρο δε Τινάν, ως αρχηγό του στρατού της κατοχής, και τους αξιωματικούς του εν Πατησίοις σταθμεύοντος Γαλλικού Τάγματος, δια τους όσους το τάγμα κατέβαλλε κόπους προς βελτίωση εν γένει της οδοποιίας εις τα διάφορα μέρη των Πατησίων. Επαινούντες την πράξη ταύτη χρεωστούμεν να προσθέσωμεν ότι υπό τα εμπνεύσεις του αξίου Ναυάρχου κ. Δε Τινάν ποτέ ο Γαλλικός στρατός δεν έπαυσεν εργαζόμενος υπέρ των δημοσίων έργων εις όσα μέρη εστάθμευσεν. Εις το Δαφνί, εις τα Πατήσια εις τον Πειραιά, πανταχού θέλει αφήσει ίχνη ευάρεστα και ωφέλημα της ευτυχούς διαβάσεώς του. Εις Πειραιά εκτός της προκυμαίας, της πλατείας και των οδών **ο Γαλλικός στρατός κατά διαταγή του κ. Ναυάρχου καταγίνεται εις την κατάρτησιν ωραίου κήπου** κειμένου πλησίον της πλατείας. Η πόλις του Πειραιώς θέλει ευγνωμονεί αιωνίως προς τον Γαλλικό στρατό και τους αξίους αρχηγούς του». Κατ' αυτό τον τρόπο «καλλωπισθέντος του Πειραιώς υπό των Γάλλων, διάφοροι εξ Αθηνών πολίται κατέρχονται καθ' εκάστην εις Πειραιά προς επίσκεψιν των θαυμασίων γαλλικών έργων. Χθές δε (7 Απριλίου 1855) κατήλθε και ο κος Πρωθυπουργός, ο Πρέσβης της Γαλλίας κος Μερσιέ, καθώς και πολλοί άλλοι» σημειώνει η εφημερίς ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟΣ την 8<sup>η</sup> Απριλίου 1855. Ο δε ΦΙΛΟΠΑΤΡΙΣ τη 10<sup>η</sup> του ιδίου μηνός επισημαίνει «... αλλά και προς τέρψιν και των οφθαλμών, και της οσφρήσεως και της ακοής εγένοντο έργα πολλά, μεταξύ των οποίων ο Γαλλικώ τω κόσμω, διασκευαστής κήπος του Θεμιστοκλέους, πρωτεύει όπου πρότερον ρικνά και υπόξηρα τινά δένδρα ίσταντο,<sup>8</sup> μαρτυρούντα την ολίγη ικμάδα της κεφαλής των διεπόντων τα του Δήμου Πειραιώς, τα νυν ανθοστεφής κήπος ως δια μαγικής ράβδου βλαστάνει, περικλείων εν τω ομφαλώ περικαλλές σκήνωμα, ενώ δις της εβδομάδος παιανίζουσι εναλλάξ αι

**γαλλικάι και αγγλικάι μουσικάι.** Πλήθος δε χαριτοβρύτων κυριών περιπλανάται επί των δαιδαλοειδών ατραπών του κήπου, ως τινές χρυσαλίδες εαριναί διπτάμενοι από άνθος εις άνθος». Είναι απορίας άξιον πώς χώρεσαν ο Σπύρος Μελάς και ο Γιώργος Ιωάννου τον Μπράχαλη με τις βράκες του, που γκάριζε σαν τον γάιδαρο, για να διαφημίσει τον βωμολόχο Καραγκιόζη του, μέσα σε ένα τέτοιο κοσμοπολίτικο, εξευγενισμένο και ευρωπαϊκό περιβάλλον! Αυτό μόνο ένας θεός το ξέρει! Μάλλον τους παρέσυρε **η αναλογία**«...Ο Τινάν εδημιούργησε εκεί όμορφο κήπο κι επέτρεψε να παίζει ο Καραγκιόζης, **όπως, άλλωστε παίζουν στους γαλλικούς κήπους τακουκλοθέατρα**». Μόνο που δεν μαρτυρείται! Εκτός κι αν ο Μπράχαλης τροποποίησε τόσο το ρεπερτόριό του, όσο και το περιεχόμενο και το ύφος των παραστάσεων του επί το κοσμιότερον και ηθικότερον ,πράγμα εξάλλου που έκανε μετά το 1860! – «Την 4<sup>η</sup> Ιουλίου 1855 μετά την δύση του ηλίου αι Α.Α.Μ.Μ Όθων και Αμαλία επισκέπτονται τον Τινάνιον κήπον και κατόπιν διευθύνονται στο τελωνείον όπου ο Ναύαρχος Τινάν αιφνιδιασμένος τους υποδέχεται άνευ στολής» (Ο ΠΡΩΙΝΟΣ ΚΗΡΥΞ, 5 Ιουλίου 1855). Ήδη, η ΑΘΗΝΑ της 20<sup>ης</sup> Ιουνίου 1855 προαναγγέλλει: «Τον Υποναύαρχον Πειραιώς κ. Βαρβιέ Δε Τινάν διαδέχεται ο Υποναύαρχος κ. Ζακινώ». Η δε ΕΒΔΟΜΑΣ μας ενημερώνει την 12<sup>η</sup> Ιουλίου 1855, ότι: «Ο Αντιναύαρχος κ. Δε Τινάν προβιβασθείς εις την θέσιν του Υποναυάρχου ανεχώρησε προχθές (10/7/55) δια την Γαλλίαν...» πράγματι ο Δε Τινάν επάσχισε και επέτυχε να συμβιβάσει τα δυσχερή καθήκοντα αρχηγού του στρατού της κατοχής με τα υπέρ της Ελλάδος ατομικά του αισθήματα. Αν μέσα στα αισθήματά του υπέρ της Ελλάδος χώρεσε και η άδεια στον Μπράχαλη να παίζει τον Καραγκιόζη του προς τέρψιν και των πληρωμάτων και του λαού στον κήπο του, είναι ωραίο να το πιστεύουμε!

Τελικώς οι συμμαχικοί στρατοί απήλθον, «Η επιβίβασις των Γάλλων ... ήρξατο τη πρωΐαν της 15<sup>ης</sup> και επεραιώθη αυθημερόν επί δύο Γαλλικών Φρεγατών. Των Άγγλων η επιβίβασις ήρξητο τη πρωΐα της 16<sup>ης</sup>, Σάββατον και επεραιώθη εντός δύο ωρών ...» επιλέγει Ο ΑΙΩΝ, την Τρίτη 19 Φεβρουαρίου 1857.

### **1856 -1858**

Ο Καραγκιόζης επιβίωσε του Κριμαϊκού πολέμου και των επιπτώσεών του στην Αθήνα κι αν δεν έπαιξε σίγουρα στον κήπο του Τινάν, έπαιξε όμως, στην Χαλκίδα. Ο Σπύρος Κοκκίνης στο βιβλίο του «ΑΝΤΙΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ» σελ.9, σημ.2<sup>η</sup> Αθήνα 1985 γράφει: «Πολύτιμη είναι η μαρτυρία για τις ταχτικές παραστάσεις του Θεάτρου Σκιών το 1856 στη Χαλκίδα: «...Επήγαινα εις το επάνω καφενείο όπου επαρίσταναν καθ' εσπέραν τον Καραγκιόζη ...»(Ανώνυμου), Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ, Βραΐλα 1870 και στην ανατύπωση του «Γαλαξία», Αθήνα 1970, σελ. 107. Πρόκειται άραγε για παραστάσεις του Μπράχαλη, που ασφυκτιώντας στην Γαλλοκρατούμενη

εξωραϊσμένη Αθήνα και Πειραιά, πήρε τα μάτια του **για την Χαλκίδα**, ή για άλλον Καραγκιοζοπαίκτη; Πάντως το 1858 φαίνεται πως επανέκαμψε στα παλιά του λημέρια, όπως δείχνει το δημοσίευμα της εφημερίδας ΕΣΠΕΡΑ της 15<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου 1858, στο γνωστό χρονικό διάστημα Χριστούγεννα-Πρωτοχρονιά-Φώτα-Απόκριες, που γίνονταν τα πράγματα ανεκτικότερα για τον Καραγκιόζη. «Εις τας δύο τελευταίες παραστάσεις του θεάτρου μας έρρευσεν πάντοτε περισσότερος του συνήθους κόσμος, ο λόγος δεν είναι ότι ευχαρίστησεν αυτόν η προκομένη κομπανία παριστάνουσα την Νόρμα, αλλά, καθώς ηκούσαμεν η εργολαβία του θεάτρου έδωκεν εισιτήρια δωρεάν εις τινάς εκλεκτούς, δια να έχουν πολύν κόσμον τα θεωρεία. Αλλά πάλιν το λέγομεν κρίμας τα έξοδα ..... Το Καραγκιόζ Μπερντεσί είναι προτιμώτερον της Νόρμας».

1862-1872

### “ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΟΥ ΛΑΟΥ”

Μετά την “Έξωση του Όθωνος”, την 12η Οκτωβρίου 1862, Το περιοδικό “ΠΑΝΔΩΡΑ” της 1<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου, που στα προηγούμενα τεύχη της 1<sup>ης</sup> Οκτωβρίου και 1<sup>ης</sup> Νοεμβρίου άφησε “κενή” τη στήλη του ΠΟΙΚΙΛΑ, αφού αποκαταστάθηκε πλέον «η τάξις και η ελευθερία του νοός, (και) υπήρχε τάξις πραγμάτων...» μπορούσε να την καλύψει «...υλοτομώντας καθ’ όλον του Κέκροπος το άστυ ...» και ανακαλύπτοντας ότι: «...**εις την αγοράν ανεφάνη ο αστείος και ευώνυμος και ελληνικότατος και εύφημος Καραγκιόζης (πότερον, ω άνδρες, γραμματικά, δύο γ ή γκ)....**». (Παρενθετικώς επισημαίνουμε την σύμπτωση του χρονικού διαστήματος εμφάνισης του Καραγκιόζη και πάλι στο διάστημα **Δεκεμβρίου – έως τέλους των Απόκρεω**, όπως και στα προηγούμενα έτη).

Οι τρεις, μάλιστα, από τους τέσσερις επιθετικούς προσδιορισμούς που αποδίδονται στον Καραγκιόζη εντυπωσιάζουν: **ευώνυμος**, δηλαδή με καλό όνομα του καλλιτέχνη που δεν βαρύνονταν με τις συνήθειες κατά των καραγκιοζοπαικτών κατηγορίες, **ελληνικότατος**, δηλαδή με παραστάσεις με ελληνικό λόγο και ελληνικού ενδιαφέροντος υποθέσεις και **εύφημος** με καλή φήμη σε αντίθεση με τους κακόφημους και αισχρούς των παρελθόντων ετών. Ο χαρακτήρας του Καραγκιόζη του ’62 είναι, επομένως, πλήρως μετουσιωμένος, κρατώντας μόνο «τους αβρούς (λεπτούς, ευγενικούς, χαριτωμένους, κομψούς, ωραίους....)<sup>95</sup>καρπούς καλλιλογίας του», για να δώσει έτσι περιεχόμενο στο χαρακτηρισμό του ως αστείου και ευτράπελου. Ανακαλώντας δε στη μνήμη μας τον χαρακτήρα του Καραγκιόζη του 1852, πιστεύουμε ότι δεν τού αποδόθηκαν αυτοί οι χαρακτηρισμοί με ειρωνική διάθεση, γιατί, όσο κι αν είχαν χαλαρώσει τα

πράγματα και αρθεί οι απαγορεύσεις της αστυνομίας, ένας βάνουσος και βωμολόχος αισχρός Καραγκιόζης δε θα μπορούσε να σταθεί στο κέντρο της πρωτεύουσας, στην αγορά!

Η παρουσία του μάλιστα προκαλεί συναγερμό: «...όχλου δε και παιδίων σμήνη συρρέουσιν αθρόα περί την, ως μη ώφειλε, στενήν θύραν του εις θέατρον μετασχηματισθέντος αλευροπωλείου – ο Θέσπις έχριε το πρόσωπόν του διά λάσπης οίνου, ο Καραγκιόζης δ' αλεύρου...».

**Ο χώρος των παραστάσεων:** Το κτίριο του αλευροπωλείου αυτού στην παλιά αγορά της πρωτεύουσας βρισκόταν «πλησίον της Εισαγγελίας» (1864).<sup>96</sup> Ήταν το «παρά την αγοράν θέατρον του λαού» (1869),<sup>97</sup> όπου δίνονταν παραστάσεις και το 1871: «...Εν τω θεάτρω του Καραγκιόζη τοποθετημένω εν τω κάτω μέρη της υπ' αριθμόν 208 οικίας του κ. Κομπότη».<sup>98</sup> Το πού ακριβώς βρισκόταν η οικία Κομπότη μας πληροφορεί ένα ενοικιαστήριο που δημοσίευσε ο ΝΕΟΛΟΓΟΣ ΑΘΗΝΩΝ στις 26 Αυγούστου 1876: «Ενοικιάζεται η κατωτέρω της πλατείας της Ομονοίας και κατά την προέκτασιν της οδού Αθηνάς οικία του κ. Κομπότη, έχουσα ευάερων θέσιν και επτά δωμάτια μετά τριών υπογείων». Το πιθανότερο, λοιπόν, είναι το θέατρο του Καραγκιόζη να λειτούργησε στον υπόγειο χώρο της οικίας και έτσι δικαιολογείται και η στενή θύρα, όπου συνέρρεαν οι θεατές κατά το δημοσίευμα της ΠΑΝΔΩΡΑΣ το '62. Ποιος όμως ήταν ο κ. Κομπότης; Ο Αγ. Κομπότης υπήρξε γραμματέας Α' τάξεως του Υπουργείου των Εξωτερικών. Αποστελλόταν στις αυλές εκείνες στις οποίες υπήρχαν πρέσβεις της Ελλάδος και ήταν κομιστής των βιβλίων της κρυπτογραφικής ανταποκρίσεως των πρέσβεων μετά της Κυβερνήσεως και κομιστής των παρασήμων, σύμφωνα με την εφημερίδα ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΛΑΟΣ.

**Η τιμή του εισιτηρίου και η ποιότητα των παραστάσεων.** Το δημοσίευμα της ΠΑΝΔΩΡΑΣ του '62 πληροφορεί: «...Ευτυχής δε ο έχων μίαν ή δύο δεκάρας και δυνάμενος να δαπανήσει αυτάς εις το ωφέλιμον και τερπνόν τούτο θέαμα.... Ευτυχής ο δυνάμενος να συλλέξει τους πρώην απηγορευμένους υπό της αστυνομίας αβρούς καρπούς της καλλιλογίας του Καραγκιόζη»! Η τιμή των εισιτηρίων μας προϊδεάζει για την ύπαρξη Α' και Β' θέσης στα καθίσματα και ανταποκρίνεται στη πληροφορία της ΑΛΗΘΕΙΑΣ της 16<sup>ης</sup> Ιανουαρίου 1869 πως και στο τότε θέατρο υπήρχαν «τα κάτω και ευθηνά» καθίσματα.

Όσοι, όμως, δεν διέθεταν χρήματα και έμεναν απ' έξω απ' το θέατρο αρκούσαν στον εξωτερικό ζωγραφικό διάκοσμο και στον απόηχο από τη μουσική επένδυση των παραστάσεων: «..Δυστυχής δε και τρισαθλία η

απορούσα χρημάτων μοσχομάγκα, η διά την ένδειαν και την εις βώλους και κάρυα και άλλας παιδιάς ελευθέραν σπατάλην της περιουσίας εις μόνην την θέαν της υπέρ την θύραν ανηρτημένης εικόνας περιοριζομένη, εικόνας γραφείσης υπό Απελείου χειρός, κατακηλείται μελαγχολική, η κακοδαίμων υπό του κατ' ασθενείς δονήσεις φθάνοντος εις τας ακοάς αυτής ήχου του καπυρού δαερέ και του εμπλήκτου ταμπουρά, διότι τις αγνοεί ότι το πλήκτρον των αρχαίων έφθασε και μέχρις υμών;». Το τι εικόνιζε η ζωγραφιά πάνω από την θύρα ίσως το υπονοεί η αναφορά στο χέρι του Απελλή, ο οποίος ως γνωστόν υπήρξε ο μοναδικός ζωγράφος που επιτρεπόταν να φιλοτεχνεί τα πορτραίτα του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

### **“Ο ΜΠΡΑΧΑΛΙΑΣ”**

Άραγε η φράση να υποδηλώνει ότι πάνω απ' την είσοδο του θεάτρου εικονιζόταν το πορτραίτο του καλλιτέχνη; Ποια η ταυτότητά του; Όπως θα καταδειχθεί ο Καραγκιοζοπαίκτης είναι ο ΜΠΡΑΧΑΛΗΣ. Αλλά ποιος συγκεκριμένα, ο Γιάννης, ο Μιχαήλ, ή ο Δημήτριος; Και ποιά η συγγενική τους σχέση;

Υπάρχουν δύο μαρτυρίες οι οποίες διευκρινίζουν την ταυτότητα συμφωνώντας ως προς το επώνυμο. Η πρώτη προέρχεται, όπως σημειώνει ο Καθηγητής Θ. Χατζηπανταζής, από τις αναμνήσεις του παλαίμαχου κωμικού ηθοποιού Νικόλαου Παρασκευόπουλου, συζύγου της Ευαγγελίας, που δημοσιεύονται σε άρθρο με τίτλο «ο από κούνιας ηθοποιός» στο περιοδικό ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ, Αρ.52, στις 15 Νοεμβρίου 1927, τονίζοντας πως «ο τύπος του ονόματος του αρχαίου Καραγκιοζοπαίκτη που χρησιμοποιεί ο Παρασκευόπουλος είναι «Μπραχάλιας» ...». <sup>99</sup>

Ο Ιωάννης Παρασκευόπουλος με την αφήγησή του, όπως θα δούμε, ξεκαθαρίζει πρώτον ότι ο Μπραχάλιας έδινε παραστάσεις και πριν τα δραματικά γεγονότα της Εξόδου του Όθωνος, διαψεύδοντας τον ισχυρισμό του Χατζηπανταζή πως ο Καραγκιοζοπαίκτης έγινε τολμηρότερος και εξερχόμενος του κυκλώματος των καφενείων έστησε το θέατρό του στο Αλευροπωλείο τηνεπαύριον της Βασιλικής Εξόδου.

Δεύτερον, ότι ήδη τα παιδιά της πόλεως είχαν εντάξει τον Καραγκιόζη στα παιγνίδια τους και έδιναν αυτοσχέδιες παραστάσεις με δικές τους χάρτινες φιγούρες στις αυλές των σπιτιών τους. Και τρίτον, ότι, σίγουρα, ο επταετής Παρασκευόπουλος συνωστιζόταν με τ' άλλα παιδιά, τη μοσχομάγκα, έξω από το «Θέατρο του Λαού» και ίσως τρύπωνε κάποιες φορές και είδε παραστάσεις του Μπραχάλια!

«Στα 1862 στις 10 Οκτωβρίου, ακριβώς την ημέραν που έφευγαν οι βασιλείς Όθων και Αμαλία, εγώ επταετής τότε, μη έχων συναίσθησιν της τραγικής εκείνης ημέρας, είχα debuto των παραστάσεών μου. Σε ποιο θέατρο; Στην αυλή του σπιτιού μου. Το repertorio του περιελάμβανε μόνον παραμύθια, που μού'λεγε η γρηά η μάνα μου, και τα ξεφούρνιζα από την οθόνην (γράφε βρεμμένου σεντονιού) που κρεμούσα σε μια γωνιά. Οι ηθοποιοί μου Καραγκιόζης Χατζαϊβάτης και λοιποί, όλοι χάρτινοι, ήσαν όλοι ευπειθείς, χωρίς διαπληκτισμούς, μικροφιλοτιμίες κτλ.

Θεατάς είχα όλη τη μαρίδα της γειτονιάς, μεταξύ των οποίων, ο Καζούρης και Τσούκας. Φαίνεται δε ότι οι παραστάσεις μου είχαν επιτυχίαν, που θα είχαν κινήσει τον φθόνον του Καραγκιοζοπαίκτη Μπραχάλια, του μόνου την εποχήν εκείνην, που έδιδε παραστάσεις στην Παληά Αγορά σ' ένα ψηλό κτίριο του Κομπότη, που σώζεται μέχρι της σήμερον....».

Δύο χρόνια αργότερα από το ανωτέρω δημοσίευμα σε συνέντευξη που δίνει ο ίδιος ο Αντώνης Μόλλας στην εφημερίδα ΠΑΤΡΙΣ της Κυριακής 26 Μαΐου 1929 αναφέρονται τα εξής: «... 22 περίπου ολόκληρα χρόνια (1906-1907 σ.σ) αφότου ο κ. Μόλλας εμψυχώνει τας σκιές του αψύχου θιάσου του στον «μπερδέ» του επάνω..... Πολύ πιο πριν, προ εξήντα τουλάχιστον ετών (1869 σ.σ.) ένας άλλος περίφημος Καραγκιοζοπαίκτης λησμονημένος πιά σήμερα ο Μπάρμπα-Γιάννης ο Μπράχαλος, είνε ο ιδρυτής – ή τουλάχιστον φέρεται ως τοιούτος – του λαϊκού θεάτρου του Καραγκιόζη, του οποίου τα ίχνη θα τα ανεύρη κανείς εις τας εσχατιάς της Τουρκικής θυμοσοφίας. Πριν από τον Μπράχαλον ο Καραγκιόζης ήτο ένα παραμυθένιο πρόσωπο όπως ο Ναστραδίν Χότζας: τέτοιον τον πήρεν στα χέρια του ο Μπράχαλος ... ..».

### **1872 Ο ΔΑΣΟΝΟΜΟΣ ΔΗΜΗΤΣΑΝΗΣ**

Ο Μπραχάλης δεν έφθασε τυχαία στην Αθήνα, όπως πιστεύουμε. Αντιθέτως, ήλθε από την Κωνσταντινούπολη προσκαλεσμένος και προστατευόμενος του Κωνσταντινουπολίτη γηραιού Υπουργού των Οικονομικών Δημητρίου Χρηστίδη (1799-1878). Ο Μπ. φαίνεται του παρείχε πολιτικές υπηρεσίες, ενταγμένος στο σύστημα της Πατρωνίας του και υποστηριζόμενος κυρίως από την εφημερίδα « Ελληνικός Λαός». Οι συγγενείς του Δημήτριος ή Μιχαήλ που εργάζονταν ως κρεωπώλες ή πωλήτες εντοσθίων στην Αγορά, εκμεταλλευόμενοι την Υπουργική αλλαγή της 8<sup>ης</sup> Ιουλίου που ανέδειξε Πρωθυπουργό τον Δεληγεώργη, εξαργύρωσαν τις εκδουλεύσεις που παρείχαν, ως τραμπούκοι στον Χρηστίδη με το διορισμό του Δημητρίου ως **Δασονόμου Δημητσάνης** στις 2 του Σεπτέμβρη του 1872 (φεκ. 50, 24 Δεκεμβρίου 1872, σελ. 446): « Διά Β. Διατάγματος.... Δι'

ομοίου της αυτής (2ας Σεπτεμβρίου) διορίσθη δασονόμος Δημητσάνης Δ. Μπραχάλης αντί του μη δεχθέντος την θέσιν ταύτην Ελευθερίου Γιολδάση απολυθέντος...». Η σωρεία των διορισμών ανάγκασε την ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ της 28<sup>ης</sup> Αυγούστου να αναρωτιέται: «... Ή μήπως πας συγγενής, πας κουμπάρος, πας σχετικός του κ. Χρηστίδη άμα πλησιάσας αυτόν μεταβάλλεται ως διά μαγνητικής βελόνης εις ικανόν και τίμιον και ειδικόν διά πάσαν υπηρεσίαν;...»

Και καταλήγοντας, «.....Εν γένει δε εις την κυβέρνησιν του κ. Δεληγεώργη ο Χρηστίδης δεν είναι άλλο ή διαλυτικόν στοιχείον...»!

Ο διορισμός του Καραγκιοζοπαίκτη θεωρήθηκε σκάνδαλο, προκαλώντας σάλο στον Τύπο της εποχής. Το Γαιτανάκι των αποκαλύψεων ξεκινάει η εβδομαδιαία εφημερίδα ΠΕΡΙΣΤΕΡΑ του Πειραιώς ( έως τουλάχιστον την 6<sup>η</sup> Φεβρουαρίου 1872 και από 2ας Ιουλίου Αθηναϊκή!) και αναδημοσιεύει Ο ΕΘΝΟΦΥΛΑΞ, την Τρίτη 26 Σεπτεμβρίου:

### **Η «Περιστερά»**

Η εφημερίς «Περιστερά» έγραφε διά του τελευταίου φύλλου της τάδε: «Ο κ. Χρηστίδης διώρισε δασονόμον Δημητσάνης κρεωπώλην τινά ενταύθα ονόματι Δημήτριον Μπραχάλην. Εκτός του επαγγέλματος τούτου όπερ δεν είνε μικρόν διά την θέσιν του δασονόμου, ο κύριος Μπραχάλης ην και υποκριτής εις το θέατρον του Καραγκιόζη.

Τις, λοιπόν, ήδη θα επαγγέλλεται τον Καραγκιόζην ενταύθα;»

Αφορμήν εκ τούτου λαβόντες εξητάσαμεν και επληροφορήθημεν ότι αληθώς ο κ. Μπραχάλης ο διορισθείς δασονόμος εν Δημητσάνη παρίστα κατά το 1871 εν τω θεάτρω του Καραγκιόζη τοποθετημένω τότε εν τω κάτω μέρει της υπ' αριθ. Οικίας του κυρίου Κομπότη. Αλλ' εύρομεν ότι σφάλλει η «Περιστερά», διότι ο κ. δασονόμος δεν ονομάζεται Δημήτριος Μπραχάλης, αλλά Μιχαήλ Μπραχάλης ως σφάλλει και κατά το επάγγελμα αυτού, διότι δεν ήτον κρεωπώλης, αλλ' ετηγάνιζε και επώλει προς ευκολίαν των εν τη αγορά διημερευόντων εντόςθια ζώων. Ώστε ουδεμία αμφιβολία ότι ο κύριος Μπραχάλης θέλει εκπληρώσει ακριβώς τα καθήκοντα ως κατάλληλος εις ην εδιωρίσθη θέσιν. Ελπίζομεν μάλιστα ότι κηρυχθήσεις της Βουλευτικής συνόδου ο κ. Χρηστίδης θέλει έχει περισσότερον καιρόν και θέλει εξετάζει και ευρίσκει ίνα διορίζη εις την δημοσίαν υπηρεσίαν και άλλα πρόσωπα έχοντα τα αυτά ή και μεγαλείτερα προσόντα από τον κύριον Μπραχάλην. »

την 30<sup>η</sup> Σεπτεμβρίου η «Σκοπιά» ενημέρωνε : «Ο πρώην πωλητής εντοσθίων και καραγκιοζοπαίκτης Μιχαήλ Μπραχάλης έχει διοριστεί δασονόμος στη

Δημητσάνα και αναχωρεί για την έδρα του,στερώντας την Πρωτεύουσα από τη μοναδική πηγή λαικής ψυχαγωγίας στα καφενεία της».

Πάντως, καμμία Κομπανία Καραγκιόζιδων και Χατζαϊβάτιδων δεν εμφανίστηκε στην Πρωτεύουσα, αφού Η ΣΚΟΠΙΑ, που φαίνεται παρακολουθούσε το πρόβλημα της έλλειψης ψυχαγωγίας, την 6<sup>η</sup> Δεκεμβρίου 1872 είναι κατηγορηματική:

«- Ουχί μόνον θέατρον δεν υπάρχει εφέτος εις Αθήνας, αλλ’ ούτε και Καραγκιόζης, καθόσον τον υπάρχοντα ένα μόνον ευαρεστήθη ο κ. Χρηστίδης να μετακαλέση εντεύθεν διορίσας αυτόν δασονόμον. Τοιαύτη είνε η τύχη ήδη των Αθηνών.»

### 1879 ΧΑΛΚΙΔΑ

#### “Η ΩΡΑΙΑ ΣΕΙΡΗΝΗ” ΚΑΙ “Η ΣΚΟΡΔΟΥ ΚΙ Η ΚΡΕΜΜΥΔΟΥ”

“Το κοινόν της πόλεως μας διασκεδάζει ο “Καραγκιόζης” εγκαθιδρυθείς εν τινι παρά την Ιουδαϊκὴν συνοικίαν καφενείω ένθα αθρόον προσελκύει καθ’ εσπέρας πλήθος εκ της εργατικής τάξεως ιδίως. Μας είπον ότι προχθές (22 Οκτωβρίου 1879) η “**ωραία Σειρήνη**” έκαμε fureur....”

Εφ. “ΕΥΒΟΙΑ” ΧΑΛΚΙΣ, αρ.197, 24 Οκτωβρίου 1879

“....Εν Χαλκίδι...αρκεί πενιχρόν καφενείον εμβαδού ολίγων μέτρων εν πτωχη συνοικία όπως γίνη δεκτός ο Καραγκιόζης με πολλά αστεία...Το καθενείον της Ιουδαϊκής Συνοικίας δεν έχει ανάγκην πλουσίων σκηνογραφιών...η μέλουσα παράστασις είχαν αναγγελθή διά την εσπέραν της παρελθούσης Πέμπτης....”**το Χαμάμι”!....**

Ο Πρόλογος επεραιώθη δι’ ενός γενικού “Καλησπέρα σας” προς το κοινόν...μεθ’ ο ήρξατο **το Χαμάμι, όπερ έχει θέμα περίπου ως το της Niniche.** Η μόνη διαφορά είναι, ότι εκεί λούεται αβρά κοκότα Παρισινή, ενώ εδώ εμφανίζονται **δύο ανατολίτιδες νέαι,- η Σκορδού και η Κρεμιδού.** Εκεί υπάρχουν κόμητες και δούκες ενώ **“δερβισάδες και χόντσαι”.** Εκεί ακροάται και διδάσκεται το ευγενές κοινόν της Πρωτεύουσας του Ελληνισμού πολυτελέστερον και επί το ευρωπαϊκώτερον τον τρόπον της διαφθοράς, ενώ κεκμηκότες εκ της καθημερινής εργασίας επαρχιώται, ελλείψη ηθικωτέρας διασκεδάσεως, διδάσκονται δι’ εικοσαλέπτου δαπάνης επί το αναλικώτερον και αφελέστερον τα αυτά.

Εύρομεν όμως και μίαν άλλην διαφοράν: αντί να βλέπωμεν την χαρίεσαν Ραγκανή, αντί ν’ ακούωμεν την θελκτικήν εκείνης φωνήν, εβλέπομεν **τας ξυλίνους δεσποινίδας, Σκορδού και Κρεμιδού,** ηκούομεν δε την **βραχνο-γυναικοφωνήν** του γενικού αγορητού...”.

Εφ. “ΕΥΒΟΙΑ” ΧΑΛΚΙΣ, 1 Νοεμβρίου 1879

## 1883 ΝΑΥΠΛΙΟΝ

### “Η ΕΡΩΤΙΚΗ ΑΓΑΠΗ”

“...Παρά την ακτήν επί του παραθύρου λιτού καφεενείου είχε αναρτήση το λευκόν του παραπέτασμα ο Καραγκιόζης, edίδετο δε την εσπέραν εκείνην κατ’ ευτυχί σύμπτωσιν νέον δράμα: **“Η Ερωτική Αγάπη”**. Και είδομεν εκεί σκιαγραφομένας επί της σινδόνης τας ποικίλας μορφάς των εραστών της **βασιλοπούλας** και ηκούσαμεν τους παραδόξους λαρυγγισμούς του **Αρβανίτη**, του **Δερβίση**, του **Τσιφούτη** και του **Αχιλλέως Ιατρού**, του μέλλοντος ευτυχούς νυμφίου.

Και εγελάσαμεν με τας ευφυείς βωμολοχίας του **Καραγκιόζη** και την **αγαθότητα του καλλιφώνου** **αιοιδού Χατζηαβάτη** και εθαυμάσαμεν τον ευρύν στόμαχον του φοβερού θηρίου, όπερ κατέπινεν ανά έναν τους θρασείς εραστάς ως ράγας σταφυλής...”

Γεωργίου Δροσίνη “Ρούμελη εν τη θαλάσση” Κυριακή 4 Σεπτεμβρίου 1883 ΕΣΤΙΑ, Αρ. 401, σελ. 564-566.

## 1884 ΠΑΤΡΑΙ

### “Βωμολοχώτατος Καραγκιόζης”

“- Αυτό το αγνοείτε βεβαίως οι περισσότεροι. Μεταξύ των ασέμνων νυκτερινών θεαμάτων υπάρχει και εν ακόμη, σχεδόν εν παραβύστω ευρισκόμενον, εκεί ένθα άλλοτε υπήρχον αι πολιτικάί φυλακαί, πέραν της οικίας του ιατρού Γιαννοπούλου. Είνε δε τούτο ο Βωμολοχώτατος Καραγκιόζης, όστις πήξας εκεί το ευτελές του παράπηγμα διδάσκει πρακτικήν ηθικήν εις τα πλήθη του αμφοδίου εκείνου, άτινα συνωστίζονται περί αυτόν μέχρι μέσης νυκτός, και κεχηινότα συν γυναιξί και τέκνοις, ακροώνται της ωραίας διδαχής, χωρίς να λείπη και μία κάποια μουσική μουχλιασμένων οργάνων ελεεινώς.

Να πρόοδος, τιμώνσα τον τόπον αληθινά”.

Εφ. “ΕΠΙ ΤΑ ΠΡΟΣΩ” , Αρ. 89, έτος θ’.Εν Πάτραις τη 18 Ιουλίου 1884.

## 1888 ΑΘΗΝΑΙ

### “Σεμνός ή Ελεύθερος”

“...Οι θιασώται του κλεινού καραγκιόζη, οι συνωθούμενοι καθ’ εσπέραν εντός των πνιγηρών καφεενείων και τερπόμενοι εκ των χονδρών ευφυολογιών του

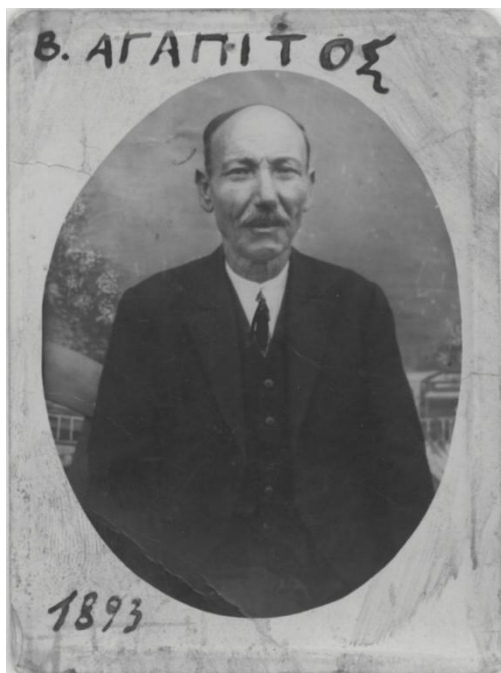
δεν περιμένουσι βέβαια να ακούσωσι αβροεπή λογοπαίγνια και ευφυολογήματα εκ των κυκλοφορούντων εν αιθούσαις, και τα ώτα των είνε προδιατεθειμένα ευαρέστως εις πάσαν αμετροέπειαν του παροιμιώδους τούτου Περικλέτου της Ανατολής, όστις συνήθως πάσχει εκ του παθήματος όπερ η φρενολογία διακρίνει υπό το όνομα Coprolalie. Αλλ' ενίστε ο Καραγκιόζης, υπεδίδων εις απρόοπτον αίσθημα ευγενείας, ερωτά τους ακροατάς του, πριν αρχίσει η παράστασις:

**-Πώς τον θέλετε απόψε τον Καραγκιόζη; Σεμνόν ή Ελεύθερον ;**

Εφ. “ΕΦΗΜΕΡΙΣ”, έτος ΙΕ', ΑΘΗΝΗΣΙ τη 23η Δεκεμβρίου 1888, Παρασκευή,αριθ. 358, σελ.2α

Τον Αύγουστο 1890 κυριαρχεί στη διασκέδαση των Πειραιωτών ο Φασουλής απ' την μια που: «...είναι η επισφράγισις της κινήσεως της Μουνιχίας το ζενίθ της ζωηρότητος. Όπισθεν του καφενείου του Διονυσιάδου έχει στήσει της παντιέρες του το σίχαμα αυτό των καθ'ημάς χρόνων ...». Απ' την άλλη η ΠΡΟΝΟΙΑ στο ίδιο δημοσίευμα της 7<sup>ης</sup> Αυγούστου μας αποκαλύπτει πώς συνδέεται, επιτέλους, ο Τινάνειος Κήπος με τον Μπάρμπα Γιάννη τον Καραγκιόζη: Εν τω Τιτανείω Κήπω.

«...Ο Τινάνειος Κήπος ουδέποτε και αυτός είδε τόσην ζωηρότητα όσην 'φέτος. Έχει και αυτός το θέατρόν του τον Καραγκιόζην του. Αφ' ής εποχής εγένετο ουδέποτε ίσως θα εφιλοξένησεν τόσον κόσμον. Ο αμίμητος Μπάρμπα Γιάννης, ο απομιμητής φωνών πλείστων ζώων, ο πρωτότυπος αυτός γέρων, μας κουβαλήθηκε και αυτός εις την πόλιν μας και μας έστησε εκεί 'μπροστά στα μάτια τόσων ξένων, οίτινες αποβιβάζονται, μία βρωμερή σκηνή και παίζει και αυτός μαζί με τόσαις άλλες αηδίαις τον ρόλο του. – Είναι αληθώς πολύ παράξενον πως οι αρμόδιοι ανέχονται μίαν τοιαύτην αηδίαν, και εις μέρος μάλιστα τόσω κεντρικόν. Εδώ κατά την ευφυά έκφρασιν φίλου τινός, εκλώττησεν ο θεός και μας επέταξεν πίσω εκατόν χρόνια.



ΑΓΑΠΗΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

1892 “Τραγωδία

στο Νιοχώρι”

Ο Καραγκιόζης εκείνο τον καιρό δεν αποτελούσε μόνο χώρο ψυχαγωγίας και εκτόνωσης του λαού, αλλά, δυστυχώς, στη διάρκεια των παραστάσεων του διαδραματίζονταν και τραγικά γεγονότα, όπως αυτό που δημοσίευσε Η ΑΚΡΟΠΟΛΗ την Τετάρτη 29 Ιουλίου 1892. Το συγκεκριμένο σημάδεψε την ιστορία του Θεάτρου Σκιών και ιδιαίτερα τον Βασίλειο Αγαπητό ή Ζεστό, ο οποίος, όπως ήδη

γράψαμε, από το 1891 δίνει παραστάσεις στην πατρίδα του, το Νιοχώρι Μεσολογγίου. Εκεί, την Τρίτη 28 Ιουλίου 1892 πέφτει νεκρός ο δεκαπεντάχρονος Πάνος Ζαρμακούπης από το Αιτωλικό, που βοηθούσε μέσα στη σκηνή του τον Αγαπητό. Αιτία στάθηκε ένα αστείο του Καραγκιόζη στην παράσταση «Στοιχειωμένο δέντρί» σε βάρος του Αναστάσιου Κολώνια, ο οποίος αδίστακτα τράβηξε την κουμπούρα να σκοτώσει τον Αγαπητό και πέτυχε το άτυχο παιδί!

### Λεωνίδα Γορανίτης - Παναγιώτης Γριμίνας

Καθώς βαδίζουμε στον Αύγουστο του '92 η ΝΕΑ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ κάνει μία βαρυσήμαντη ανακοίνωση, παραμονές Δεκαπενταύγουστου, ενημερώνοντας τους Αθηναίους για την άφιξη δύο επωνύμων για πρώτη φορά καλλιτεχνών του Θεάτρου Σκιών, του Καραγκιοζοπαίκτη Λεωνίδα Γορανίτη και του τραγουδιστή του Παναγιώτη Γριμίνας:

«Αφίκοντο εκ Κωνσταντινουπόλεως οι ευτράπελοι και αστείοι παίκται του Καραγκιόζ μπερντέ κ. κ. Λέων. Γορανίτης και Π. Γριμίνας και ήρξαντο χθες (12 Αυγ. σ.σ.) των παραστάσεων παρά το καφενείον Δ. Κακούση, πλησίον της Δεξαμενής, όπου οι φιλογέλωτες έσπευσαν να θαυμάσωσι την τέχνη των».

### 1894 “Η ΔΡΑΠΕΤΕΥΣΙΣ” ΤΟΥ ΕΥΖΩΝΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ

Αιτία του κακού υπήρξε ένα δημοσίευμα της εφημερίδας ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ στις 7 Αυγούστου με τον τίτλο: «Πώς διασκεδάζουν αι Αθήναι» ΘΕΑΤΡΟ ΒΑΘΕΙ Ο ΑΡΟΙΣ. Το θέατρο αυτό εντόπισε μάλλον ο δημοσιογράφος και λογοτέχνης Μίκις Λάμπρος, που κρύβεται πίσω από το ψευδώνυμο ο Ζέφυρος, στη

συνοικία της Βάθης στη νεοσύστατη πλατεία Ανεξαρτησίας. Η περιοχή είναι όχι μόνο απόκεντρη αλλά «και βρωμάει και ζέχνει», ενώ απόδειξη της φτώχειας που μαστίζει τους κατοίκους της, είναι οι στρατιές «ημίγδυμων, βρωμερών απαισίων την θέαν παιδαρίων, καθημένων επί κοπριάς...». Ο Ζέφυρος οδηγήθηκε στην απόκεντρη και άκρως ρυπαρή αυτή πλατεία από ένα πρόγραμμα, τοποθετημένο στην Οδό Κυκλοβόρου, τη σημερινή οδό Μάρνη. Αυτό, γραμμένο «... κατά το ορθογραφικό σύστημα Μυλωνά και με μελάνι...», ειδοποιούσε:

«Θεάτρο βάθοι ο Άρεις  
όπου παρεστάνι ο περείφοιμος μπαρμπαΓιώρ  
γος που κάνει πολύ αστία και το θερίο  
της Αμέρικας που σε κάνει από άνθρωπο  
Κατσίκια και γάιδαρο με συμπάθιο θα  
καούν και πυροτεχνήματα μάνδρα  
Πλατέα Ανεξαρτοισείας.»

Η επωνυμία του θεάτρου ο «Άρεις» σχετίζεται οπωσδήποτε με την ιδιότητα του στρατιώτη που είχε ο Καραγκιοζοπαίκτης. Οι διαπιστώσεις που έκαμε ο δημοσιογράφος πλησιάζοντας το ταμείο ήταν ότι «.. ο επί των εισιτηρίων υπάλληλος διέθετε εισιτήρια 40 λεπτών για την πρώτη θέση και 25 λεπτών για τη δεύτερα. Τα καθίσματα σαν τους πάγκους των δημοτικών σχολείων της πρώτης θέσης, προς διάκρισιν εξείχον κατά τέσσερα δάκτυλα. Εις το βάθος η σκηνή, δηλαδή ένας μπερδές και ένα τετράγωνο ως είδος παραθύρου φωτισμένο: στο μέσον «το μαγεμένο δενδρί» και από κάτω κρυμμένος ο περίφημος «Μπαρμπαγιώργος» (δηλ. ο Ρούλιας σ.σ.) όστις είχε αναστατώσει την Βάθη!». Εισερχόμενος στο θέατρο «... η παράστασις είχε αρχίσει. Ο Μπαρμπαγιώργος εύζωνος από την Ακαρνανία έκανε τριών ειδών φωναίς ομιλούσε δε και την καθαρεύουσαν...». Η παραπάνω διευκρίνιση «εύζωνος από την Ακαρνανία», κινητοποίησε τις υποψίες και προκάλεσε τις αντιδράσεις των στρατιωτικών. Και όμως για ένα τρίμηνο κανέναν δεν είχε ενοχλήσει το ότι «... υπεκρίνετο τον Φασουλήν εύζωνός τις..». Ο Ρ επειδή, βέβαια, εγνώριζε το παράνομο του πράγματος και φυσικά δεν είχε ζητήσει άδεια από την στρατιωτική υπηρεσία, η οποία και το βεβαιότερο δεν θα του εδίδετο, χρησιμοποιούσε ως φίρμα του ή το βαπτιστικό του Ιωάννης ή το Μπάρμπα-Γιώργος. Το ότι ήταν εύζωνος ήταν γνωστό: «Όλοι οι αστυφύλακες και χωροφύλακες εγνώριζον ότι ο Φασουλής ήτο στρατιώτης και επεδείκνυον αδιαφορίαν, μη βλέποντες τι το άτοπον...», σημειώνουν **ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ** στις 11 Αυγούστου. Εξάλλου ανάμεσα στους θεατές ο Ζέφυρος είχε διακρίνει στα καθίσματα της πρώτης θέσης, να κάθονται ένας απόστρατος γέροντας υπολοχαγός, ένας ανθυπομοίραρχος με την κυρία του και πίσω μερικές άλλες κυρίες. Όμως, υπάρχει πάντα και ο προδότης, στην

περίπτωση του Ρ ένας λοχίας που τον ανεγνώρισε και τον κατέδωσε. Να πως περιγράφουν **ΟΙ ΚΑΙΡΟΙ** την απόπειρα σύλληψής του: «Προχθές (Τρίτη 9 Αυγούστου 1894 σ.σ.) περί την 9<sup>1/2</sup> της νυκτός, ότε είχεν αρχίσει η παράστασις και αι γλύκες του Φασουλή, δύο αστυφύλακες και εις στρατιώτης προσήλθον διά να συλλάβουν τον Φασουλήν. Ούτος όμως άξιος της ευφυίας του εδραπέτευσεν και αφήκεν αυτούς εις τα κρύα του λουτρού. Είχεν, ως λέγεται προδώσει τον στρατιώτην κάποιος λοχίας». Έτσι, στις 9 Αυγούστου έληξαν άδοξα οι παραστάσεις του Εύζωνος Ιωάννου από την Ακαρνανία.

### **1894 ΕΝΑΣ “ΤΕΡΑΣΤΙΟΣ ΦΟΥΣΤΑΝΕΛΛΑΣ”**

«Ένα βράδυ αιφνιδίως το κοινόν που ήτο συνειθισμένον να βλέπει τα πάντα και τους πάντας απειλούμένους ή δερομένους από τον Χατζαροβριθή Αλβανόν, είδεν αιφνιδίως ενώπιόν του έναν τεράστιον φουστανελλά. Το φώς του λύχνου τον εμεγέθυνε, η σκιά ήτο τρομερά. Ο όγκος αυτός έπρεπε επιτέλους να εξηγηθή, τι διάβολο ήτο; Ήτο λόφος, βράχος, βουνό, άνθρωπος; (Πόσο πράγματι μας θυμίζει την απορία που προκαλεί στους αιφνιδιαζόμενους πολίτες των αμερικανικών μεγαλουπόλεων η εμφάνιση στον ουρανό του μεταπολεμικού Superman; σ.σ.). Και ο Μπάρμπα-Γιώργος εξηγήθη αρχίσας αμέσως να τραγουδά,

Ορέ του λεν  
Του λεν οι κούκοι στα βουνά  
Κι’ η πέρδικες στα πλάγια  
Του λέει κι’ ου πετρουκότσυφας  
Στα κλέφτικα λημέρια  
(τραγουδισμένο από τον ίδιο τον Καραγκιοζοπαίκτη με τη φωνή του  
γαλατά)

### **ΤΑ ΜΟΥΣΙΚΑ ΟΡΓΑΝΑ ΚΑΙ Ο ΧΟΡΟΣ**

«Το ακαταλληλότερον, αν και πολύστροφον, όργανον, δια να συνοδεύει νεοελληνικόν τραγούδι, το κλαρίνο, εβοήθη την φωνή του γαλατά. Συνώδευε το ιστορικόν, το ερωτικόν, το ιπποτικόν, το αραβικόν, το καιμακλήδικο λαούτο. Ο Μπάρμπα-Γιώργος εξηκολούθει:

Κι ου Κωνσταντής δεν πέρασι  
Να πάη κα τις κουμπάρις.....

### **1895 ΟΙ «ΗΡΩΙΚΕΣ» ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΟ**

οι «Ηρωικές» παραστάσεις εκείνο τον καιρό βρίσκονται στα χέρια του ανδρικοελλοπαίκτη Χρήστου Κονιτσιώτη. Ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου, που



Ζαχαρίας Παπαντωνίου

ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΣ

υπήρξε ο δημοσιογράφος – λογοτέχνης ο οποίος παρακολούθησε κατ' εξοχήν, ανάμεσα σ' άλλους, την παρουσία και την πορεία του Καραγκιόζη και ιδιαίτερα του Ρούλια εκείνη την χρονική περίοδο, ήδη από τη Δευτέρα 29 Αυγούστου '94, παρουσιάζει στην ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΝ την πληροφορία για "Ηρωϊκές παραστάσεις στο κουκλοθέατρο: «.... Από του παριλισσίου κήπου του Απόλλωνος διήλθεν εφέτος Φασουλής και Καραγκιόζης και πριμαδόνα, και έφυγον ανεπιστρεπτί, αφού έκαμον διαδοχικώς τον γύρο των Στηλών, του Βάχχου και ούτω καθεξής, ο δε κήπος μένει ήδη ήρεμος και πανσκότεινος..... υπό τα στήλας του Ολυμπίου Διός προσήρμωσεν ήδη

τα ράκη και τας σανίδας του ο Φασουλέτος, φαίνεται δε αρκετά επιτήδειος, αφού επί τρείς ήδη μήνας νέμεται τα θυλάκια των τακτικών θαμώνων του (Χρ. Κονιτσιώτης σ.σ.) ..... **ο Φασουλής υπό τας στήλας εφέτος εθριάμβευσε. Παίζει και τον «Μάρκον Βότσαρη» και τον «Διάκον» δράματα εις στίχους δεκαπεντασύλλαβους».**

Η δε ΕΣΤΙΑ γράφει στις 3 Αυγούστου 1895: «Σας αναγγέλομεν μίαν πρόοδον του κοινού Φασουλή, του εμφανιζομένου εις τα μικροσκοπικά θεατρίδια των αποκέντρων συνοικιών. Ο όπισθεν του Ναού του Αγίου Διονυσίου έχων στημένην την σκηνήν του, εφ'ής αναγράφεται ο τίτλος «Θίασος Ανδρεικέλων» δεν αρκείται εις συνήθεις παραστάσεις λαϊκών έργων. **Παριστάνει ηρωικά έργα και τραγωδίας εμμέτρως, μάλιστα εμμέτρως!** Χθές την εσπέραν (Τετάρτη 2 Αυγούστου σ.σ) παρέστησεν τον ήρωαν «Αθανάσιον Διάκον» και η φωνή του μίμου Διευθυντού απήγγελε κατά πρωτοτυπότητα τον τρόπον τους δεκαπεντασύλλαβους στίχους του αγνώστου ημίν δράματος. Πρόσωπα επί της σκηνής άνδρες και γυναίκες ευρίσκοντο περί τα δέκα, όλα δε εκινούνται και ωμίζουν εμμέτρως, μέχρι που έπιπτεν η αυλαία υπό τα ζωηρά χειροκροτήματα του εξάλλου από ενθουσιασμόν ακροατηρίου. Περιεργότατα όλα αυτά και προοδευτικώτατα δια τον λαϊκόν Φασουλήν».

Τόσο η **ΕΣΤΙΑ** όσο και η **ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ** μας βεβαιώνουν ότι «Ο ήρωας Αθανάσιος Διάκος» παιζόταν απ' το θέατρο των ανδρεικέλων στην αίθουσα Γερανίου και την Τρίτη 10 Οκτωβρίου 1895.

Αλλά και της σπουδαιότητας παραστάσεως του Θεάτρου Σκιών «Ο απαγχονισμός του Πατριάρχου Γρηγορίου Ε'» την απαρχή εντοπίζουμε και πάλι στο Χρήστο Κονιτσιώτη. Σε σχετική διαφήμιση της ΠΡΩΪΑΣ, την Κυριακή 13 Αυγούστου διαβάζουμε: «Θέατρο Ανδρεικέλων (παρά τον Άγιο

Διονύσιο). Απόψε δίδεται διά β' φοράν το ωραίον κωμοτραγικόν τετράπρακτον δράμα «Ο Θάνατος μια αθώας». Προετοιμάζεται το πολύκροτον δράμα «Γρηγόριος ο Πατριάρχης»!. Τέλος στις 25 Σεπτεμβρίου στην ίδια εφημερίδα διαβάζουμε ότι στον κήπο του Γερανίου ο Κονιτσιώτης για πρώτη φορά παρουσιάζει το δράμα «Αρματωλοί και κλέφτες». Προηγήθηκε επομένως το κουκλοθέατρο του Καραγκιόζη στην παρουσίαση ηρωικών παραστάσεων, τουλάχιστον στην Αθήνα.

## Ο “ΛΗΣΤΑΡΧΟΣ ΝΤΑΒΕΛΗΣ” ΣΤΗΝ ΠΑΤΡΑ

Σε ανταπόκριση από την Πάτρα στην **ΑΚΡΟΠΟΛΗ** της Κυριακής 23 Ιουλίου '95, διαβάζουμε:

**«ΘΕΑΜΑΤΑ ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ:** Εκ Πατρών έγγραψαν ημίν.. εις αγανάκτησιν κοινούν τα τελούμενα όργια εν Πάτραις και από της σκηνης των θεατριδίων και των Καραγκιόζηδων ελλείπει δυστυχώς παρ' ημίν η επιτήρησης της αστυνομίας και της Διοικήσεως επί των θεατρικών την οποία υπαγορεύει ο νόμος και διά τούτο ασυστόλως διαπράττονται τοιαύτα σκάνδαλα. **Τα ληστρικά άθλα του ληστήρχου Νταβέλη, συγκεντρούσι πλήθος κόσμου εκ της κατωτέρας ιδίως τάξεως, ενώπιον δε αυτού εις αιμοχαρής κακούργος ανυψούται εις εθνικόν ήρωαν**». «Δεν υπάρχει, λοιπόν, εν Πάτραις αστυνομική αρχή, μεριμνώσα περί των κοινωνικών και των δημοσίων ηθών, ίνα απαγορεύση τηλικαύτην θεατρική ακοσμίαν και ακολασίαν; Αλλ' εκτός τούτων **και οι Καραγκιόζηδες έστησαν τας σκηνάς των εν μέσαις πλατείαις και εις τα κεντρικώτερα μέρη της πόλεως! Ιδού λοιπόν πως ανατρέφεται ο δυστυχής αυτός λαός. Διδάσκεται παρά του Καραγκιόζη πνευματικής μωρίας και ηθικής ρυπαρότητας συρρέει δεν καθ' εκάστην εν πλήθει για να ίδη τον Καραγκιόζη πότε κλέφτην και πότε μέθυσον**».

**1895 ΙΩΑΝΝΗΣ ΜΠΟΥΤΣΕΑΣ – ΜΠΑΡΜΠΑ ΓΙΑΝΝΗΣ Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ**

### **ΚΑΛΑΜΑΤΑ 4 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ**

1895 Βασανιστικά αναζητείται εδώ και πολλές δεκαετίες η ταυτότητα του περιβόητου Μπράχαλη ή Μπραχάλη, του θεωρούμενου γενάρχη του Καραγκιόζη στην Ελεύθερη Ελλάδα, που όπως είδαμε η παρουσία του εντοπίζεται και το 1891 στον Πειραιά, αλλά και το 1894 στην Πλατεία Ανεξαρτησίας.

Ένα δημοσίευμα της εφημερίδας ΣΚΡΙΠ του Σαββάτου 9 Δεκεμβρίου 1895 μας ανοίγει το δρόμο προς την αποκάλυψη της πραγματικής ταυτότητας

του **Μπάρμπα Γιάννη του Καραγκιόζη** που ταυτιζόταν με τον Μπραχάλη. Με αφορμή "την πολιτική που συχνά.... παίζει τον Καραγκιόζη" ο δημοσιογράφος αναφέρει: «...μίαν ευφυολογίαν ενός που έπαιζε τον θαυμασίον ήρωα του πανιού, και ο οποίος εσχάτως μας άφησε χρόνους εν Καλάμαις. Επλησίαζον αι εκλογαί και αυτός παρίστανε ένα βράδυ τον Καραγκιόζη. Ο Χαντζαιβάτης – ήρωας ξυλοκοπούμενος διαρκώς από τον άλλον – προσεπάθει να πείσει τον Καραγκιόζη να βγή από το σπίτι του – Έβγα έξω του λέγει βρε Καραγκιόζη. – Όχι δεν βγαίνω, γιατί πέθανα. – Βρέ πως μιλάς, αφού είσαι πεθαμμένος; - Άκου λέει! Μεθαύριο μάλιστα θα πάω να ψηφοφορίσω...!». Η ασάφεια και η αοριστία σχετικά με την ταυτότητα του ανώνυμου Καραγκιοζοπαίκτη και το χρόνο θανάτου του, διευκρινίζεται από δημοσίευμα της εφημερίδας **ΚΑΛΑΜΑΤΙΑΝΗ** της 6<sup>ης</sup> Δεκεμβρίου 1895: «Απήλθε προχθές (4 Δεκεμβρίου της Αγίας Βαρβάρας σ.σ.) εις τας αιωνίους μονάς μία προσωπικότης των Καλαμών, ήτις τόσον τοσάκις άλλοτε εις παλαιότεραν εποχήν σας έτερψε, προσφιλείς μου Καλάμιοι, και σας έκαμε να διέλθητε στιγμάς γέλωτος Ομηρικού και ευθυμίας αδόλου, και μέχρις εσχάτων δε εξηκολούθη να σας παρέχη ενίοτε στιγμάς θυμιδίας, διά της απομιμήσεως των φωνών διαφόρων ζώων ή διά των αισχρολόγων κάποτε, αλλά πάντοτε ευφυών λογοπαιγνίων του. Το όνομά του – **Ιωάννης Μπουτσέας** – ουδέν σας λέγει. Διά να τον γνωρίσητε, πρέπει να σας αναφέρομεν το παρωνύμιον δι' ου ήτο πασίγνωστος. Εκκαλείτο **Μπάρμπα-Γιάννης ο Καραγκιώζης** και ενθυμούμεθα τώρα μίαν ευφυολογίαν του. Επέκειντο εκλογαί και αυτός παρίστα που τον Καραγκιώζη. Έν τινί σκηνή ο Χατζαιβάτης προσπαθεί να πείση τον Καραγκιώζη να εξέλθη της οικίας του και συνάπτεται ο εξής διάλογος:

– Βρε Καραγκιώζη έβγα όξω – Δεν 'μπορώ. – Γιατί; - 'Πέθανα. – Βρε, οι 'πεθαμένοι μιλάνε; - Τώρα 'βγήκε νέα μόδα 'ς το χωριό μου, οι 'πεθαμένοι να ψηφοφοράνε.

## 1896 "ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΙΤΗΣ"

### ΚΑΛΑΜΑΙ

Στην εφ. «**ΦΑΡΑΙ**» των Καλαμών της 14<sup>ης</sup> Αυγούστου 1896, ένα χρόνο, σχεδόν, μετά τον θάνατο του Μπάρμπα-Γιάννη του Καραγκιόζη, ο δημοσιογράφος Γος. Γεωργ. (Γεώργιος Γεωργόπουλος;) στις «Καλαματιανές Εικόνες» του-αν και γράφει «διά την εντοπίαν νόσον, ήτις παρατηρείται μόνον εδώ εις τας Καλάμας, **την Καραγκιοζίτιδα**, την φλεγμονήν του Καραγκιόζη,... της εικόνας αυτού, της αποτυπωμένης εντός του κέντρου ωρισμένων εγκεφαλικών κυττάρων...»-δεν κάνει καμία επώνυμη αναφορά στον μακαρίτη πια Ιωάννη Μπουτσέα, τον κύριο υπαίτιο αυτής της «μοναδικής διά την Καλαμάταν ασθενείας», έστω κι αν υπήρξε δημοσιογράφος της «Καλαματιανής» τις ημέρες του θανάτου του Μπάρμπα

Γιάννη. Μάλιστα τονίζει: «... Το ιστορικόν αυτής (δηλ. η κατά το παρελθόν δράση του Μπουτσέα) δεν θα μας απασχολήση τόσον, όσον η ενεστώσα κατάστασις. Η εμφάνισις της Καραγκιοζίτιδος εδώ εις τας Καλάμας χρονολογείται από τριετίας [...] αφ' ότου βασιλεύς των βωμολοχημάτων και του αγοραίου καλαμπουριού εισήλασε κατά το καλοκαίρι του '94 ο Μίμαρος. [...] Τέκνον των Αλωνιών των Πατρών ο Μίμαρος είναι καλλιτέχνης αυτοδίδακτος και περιάγει εδώ και εκεί εις τα διάφορα της Πελοποννήσου κέντρα, τα χάρτινά του ανδρείκελα, τον δημοφιλή πλέον καραγκιόζην του με τον αμίμητον Σιόρ-Διονύσιόν του, τον αθάνατον-διότι προ πάντων αυτών απεθανάτισε το δημοτικόν του τραγούδι-Μπάρμπα Γεώργον του και την λοιπήν χορείαν των ηρώων του. Και όταν πατήση το πόδι του ο Μίμαρος, όταν ο Καραγκιόζης τραθήξη την ουράν της γιακέττας του Σιόρ-Διονυσίου, ή την φουστανέλλαν του Μπάρμπα- Γεώργου, ο κόσμος γίνεται άλλος αντ' άλλου, έξω φρενών, γαλθανίζεται....».

**ΠΡΩΪΑ στις 19 Ιουλίου 1896:** «Κόσμος πολύς καθ' εκάστην εσπέραν συρρέει εις το παρά τον σιδηροδρομικόν σταθμόν Αμαρουσίου καφεενείον του κ. Δέντη, όπου δίδει τακτικώς παραστάσεις ο υπό του αρίστου τεχνίτου Γεώργ. Κοβότσου διευθυνόμενος Καραγκιόζ-Μπερντές προκαλών αφθόνους τους γέλωτας των εκεί παρευρισκομένων». Βέβαια, ο Γεώργιος Κοβότσος ή Κουβούσης είχε εγκατασταθεί σε δύο από τα πιο περιζήτητα παραθεριστικά κέντρα της εποχής με επιφανείς πλούσιους επισκέπτες, την Κηφισιά και το Μαρούσι.

**1898 «Ο Μέγας Αλέξανδρος και το Θεριόν»:**....Υποστηρικτικά και τα όσα αναφέρει ο Ζ. Παπαντωνίου στην εφημερίδα ΣΚΡΙΠ λίγες μέρες αργότερα, την Πέμπτη 2 Ιουλίου, σχετικά με το θεατρικό καλοκαίρι των Αθηνών και ιδιαίτερα το έργο «Η τιμή του Σούδερμαν», το οποίο αντιπαραβάλλει προς τον «Μέγαν Αλέξανδρον και το Θεριόν» του Καραγκιόζη: «...Να και το καλοκαιρινόν θέατρον ..... Σπανίως παρουσιάσθη τόσον πολύσκηνον και πολυποίκιλον και απλοποιημένον το θερινόν μας θέατρον, όσον εφέτος, όταν υπάρχη φτωχός κοσμάκης βλέπων την «Τιμήν» του Σούδερμαν και κόσμος καλός παρακολουθών τον «Μέγαν Αλέξανδρον και το Θεριόν» του Καραγκιόζη .....». Η εστίαση στον καλό κόσμο που παρακολουθεί τον Καραγκιόζη και στον οποίο φυσικά συμπεριλαμβάνεται και ο Υπουργός Παναγιωτόπουλος, αλλά και στην ίδια την παράσταση, που ανήκει στο καθιερωμένο πλέον ρεπερτόριο του Ρ και που θα επαναληφθεί, όταν επανακάμψει στο Βίντζι της πλατείας Κυριακού, και την Τετάρτη 5 Αυγούστου, με τον τίτλο «Ο φοβερός όφιος του αραχνιασμένου σπηλαίου», κατατείνει στο ότι πρόκειται για τον Καραγκιόζη του Ρούλια.

**1898 “...Εις την γέφυραν του Σταδίου...”**

“...Εις την γέφυραν του Σταδίου υπάρχει και καραγκιόζ-μπερντές Τοιούτου είδους απολαύσεις δεν είναι συνήθεις εν Αθήναις όπως εις τας επαρχίας. Συρρέει λοιπόν αθρόον κάθε βράδυ εις τον καραγκιόζην του Σταδίου το γειτονικόν βατραχωνήσι και αρκετοί άνθρωποι από την πόλιν”.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι λεπτομέρειες σχετικά με τις φιγούρες του Ρούλια, όσο και για τη χροιά της φωνής του: “Κινούνται εις το φωτισμένο πανί διάφοροι σκιαί του καραγκιόζ-μπερντέ.

**Ο Καραγκιόζης Καραγιονούτσος, “Ευχαριστώ τι πειράζεσαι”,** όπως τιτλοφορείται το κύριο πρόσωπο.

**Ο Χατζαηβάτης, Σιόρ Διονύσιος Φρίγκος ο Ζακυθινός, “Να φάω τα μυαλά μου να φάω”.**

**Ο Αλβανός Βεληγκέκας, “πω, πω, πω ουρέ”** και έπεται συνέχεια.

Προχθές (Τετάρτη 15 Ιουλίου σ.σ.) ο **Καραγκιόζης** κάτι έκλεψε – εις την παράστασιν εννοείται – και τον κατεδίκασαν εις θάνατον. Όταν δε επρόκειτο να τον κόψουν εις την λαιμητόμον είπεν εις τον Δήμιον. «Κάνε γρήγορα ρε, γιατί θέλω να πάω στο παζάρι».

Εφ. “ΣΚΡΙΠ”, 17 Ιουλίου 1898.

### **1898 “Καραγκιόζης έξοχος στο BINTZI”**

Έτσι και πάλι προβάλει την Πέμπτη 23 Ιουλίου στην πλατεία Κυριακού Καραγκιόζης έξοχος στο BINTZI ήταν ο Ρ ο οποίος την Κυριακή 2 Αυγούστου παρουσίασε: «Περίεργον λαϊκόν θέαμα ο Ευφυής Καραγκιόζης» που όπως έχουμε επισημάνει υπήρξε το σήμα κατατεθέν για τις ανώνυμες διαφημίσεις του Ρ. Μάλιστα δε παρουσιάζει εκείνη την βραδιά μια απ’ τις πιο αρχαίες και κολοσσιαίες παραστάσεις της Ηπειρωτικής λεγομένης Σχολής: «..Απόψε ο Κατσαντώνης και ο Αλή Πασσάς. Με βαρελότα χαλασμός κόσμου» και ακάθεκτος πλέον συνεχίζει την θριαμβευτική του πορεία, επώνυμος πια, με έργα που πολλοί Αθηναίοι ίσως έβλεπαν για πρώτη φορά. Την Τετάρτη 5 Αυγούστου στο «BINTZI Ο μέγας Καραγκιόζης θαυματουργός διευθυνόμενος υπό του κ. Ιωάν. Ρούλια θα παιχθή ο «Φοβερός Όφρις του αραχνιασμένου σπηλαίου». Συρροή πάλι κόσμου εις το λαϊκώτατον τούτο θεατρικόν κέντρον».

### **1898 “Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ ΤΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ”**

Η εφ. “**ΕΜΠΡΟΣ**” του Σαββάτου 26 Σεπτεμβρίου 1898, υπό τον τίτλο «Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ ΤΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ» εκθειάζει τον Καραγκιοζοπαίκτη Ιωάννη Ρούλια, ως εξής: «Ανεκαλύψαμεν εκεί κάτω παρά το Στάδιον έναν Καραγκιόζην περίφημον, έναν Καραγκιόζην από τους σπανιότερους. Είνε τόσο δυσεύρετος ένας καλός Καραγκιόζης, όσον και εις καλός .... ηθοποιός. Ο καλός δε Καραγκιόζης είναι συγγραφεύς και ηθοποιός μαζί, δημιουργός και διερμηνεύς συγχρόνως». Και λίγες γραμμές παρακάτω συγκρίνοντας τη σύγχρονη έκπτωση της τέχνης του Καραγκιόζη στα χέρια και στόματα παιδαρίων, απ’ τα οποία εκπορεύεται «το άξεστον, η αειδής βωμολοχία. Το

μονότονον και η πλήξις...», με την τέχνη του Ρ, καταλήγει αποφαινόμενος: «...Δια τούτο εξαίρεσιν ευχάριστον προξενεί εις καλός Καραγκιόζης, ομολογώ δε ότι λίαν ευχαρίστως δύναμαι ν' ακούω από ένα καλόν Καραγκιόζην «Τα αινίγματα της Βασιλοπούλας» ή τον «Γάμον του Χατζηβαϊβάτη» ....».

### **«Ο Γάμος Του Χατζηβαϊβάτη»**

«.....Η υπόθεσις του έργου ήτο όπως συνήθως εις τα έργα του Καραγκιόζη περίπλοκος ασυνάρτητος, αλλά και αφελής και χαριτωμένη. Παρήλασαν επί της σκηνής.... όλοι οι γνωστοί του τύποι και άλλοι πολλοί έκτακτοι.

Επάνω κάτω ιδού τι συνέβη- Ο Χατζηαβάτης έκανε κόρτε μιάς κόρης, αδελφής τρομερού τινός ληστού, ενός Καπετάν Θανάση, ενός Μπριτσόβλαχα την οποία κόρην δεν ήθελε κατόπιν να την πάρει. Ο λήσταρχος έγινεν εξωφρενών και ηπειλεί ότι θα σκοτώσει τον Χατζηβαϊβάτην, ότε επενέβη ο Καραγκιόζης ο οποίος διά της πανουργίας του, διά μίας κουμπούρας και μίας χαριτωμένης σκηνής επήρε τον Χατζηβαϊβάτην εις την φωλεά των ληστών όπου έγιναν οι γάμοι εν μέσω ατελειώτου φαγοποτίου και χορού. Εν τω μεταξύ ενεφανίσθη ο Πασσάς και Δερβέναγας ζητούντες να συλλάβουν και να εξοντώσουν την ληστρικήν συμμορίαν, ότε εμφανίζεται ο άλλος κωμικότερος του Καραγκιόζη τύπος ο Μπάρμπα-Γιώργους, ο οποίος κάμνει «σκαλέτα» και συλλαμβάνει και τον Πασσά και τον Δερβέναγα και τους πηγαίνει αιχμαλώτους εις τον Καπετάν Θανάση ωρυόμενος: -Τ'ς έπιαχα τ'κερατάδης!».

### **1898 ΤΑ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΟΥΛΑ ΧΟΡΕΥΟΥΝ**

«...Εις το τέλος εμφανίζονται τα καραγκιοζόπουλα τα παιδιά δηλαδή του Καραγκιόζη, κάτι μικροσκοπικώτατα όντα ίσα με μυίγες, ένα αρσενικό και ένα θηλυκό και αρχίζουν να χορεύουν τον αυτόν χορόν που εχόρεψεν ο πατέρας των βατταρίζοντα κωμικώτατα – τα, τα, τα,!.... τα, τα, τα, τα!... τα, τα, τα!...τα, τα, τα, τα!.... – κουτεγιέ!... κουτεγιές!.... και κτυπιούνται και αυτά κατά το πατρικόν υπόδειγμα».

### **ΕΠΙΛΟΓΟΣ**

«... Μεθ' ο καταφθάνει ο Μπάρμπα-Γιώργους εκδιώκων τα καραγκιοζόπουλα και δίδων τέλος εις την παράστασιν:- Άι στου διάουλου απου δω, ζουντόβουλα τ' κιερατά!... Άιστι σ' μάννα σας, κιερατόπ'λα!.... - και μετά προς το κοινόν – αξιότιμοι κύριοι, η παράστασις τιλίωσχι. Καλή νύχτα σας ουλουνών πέρα πέρα ίcha με τα κουνάκια chας!....». -μ.

## 1898 ΠΥΡΓΟΣ

### “Ο Μίμαρος εις Πύργον”

“Ο δημοφιλής караγκιόζης Μίμαρος, ο τρελλάνας κόσμον με τα αμίμητα ευφυολογήματα και τας σαρκαστικές απομιμήσεις αναχωρεί σήμερον εις Πύργον ένθα μέλλει εγκαθιδρυθή εις το έναντι της λέσχης Μπάμπαλη γωνιαίον καφενείον. Οι Πύργιοι θα καλοπεράσουν με τον Μίμαρον και θα τον υποστηρίξουν γενναίως. Ο Μίμαρος κατέστη αληθές εντρύφημα, όπου και αν έπηξε την σκηνήν του”.

Εφ. “ΝΕΟΛΟΓΟΣ ΠΑΤΡΩΝ” ΑΡΙΘ 1383, Τετάρτη 10 Ιουνίου 1898.

## 1899

Την Κυριακή 13 Ιουνίου 1899 διαβάζουμε στην ΕΜΠΡΟΣ: «Θέατρον ο Μπάρμπα-Γιώργος διευθυνόμενον παρά του κ. Ι. Ρούλια, Πλατεία Σταδίου, «Η συνέχεια του Καπετάν-Γκρή και η καρατόμησις του Μπάρμπα-Γιώργου».

Έτσι, γνωρίζουμε το πότε και τι έπαιξε, δίνοντας πολλές φορές απογευματινή και βραδινή παράσταση, και επομένως έχουμε την ευχέρεια να συνθέσουμε ένα χρονολόγιο των παραστάσεών του, καθώς εισερχόμεθα στη καρδιά του καλοκαιριού του 1899.

- ✓ Παρασκευή 2 Ιουλίου ΘΕΑΤΡΟΝ «Ο ΜΠΑΡΜΠΑ-ΓΙΩΡΓΗΣ»..Πλατεία Σταδίου. Διευθυνόμενον παρά του κ. Ιωάν Ρούλια απόψε «Η απάτη του Καραγκιόζη»
- ✓ Τετάρτη 7 Ιουλίου «Ο Αλλόκοτος Γάμος του Καραγκιώζη».
- ✓ Παρασκευή 9 Ιουλίου «Το λιγ’ απ’ όλα» (Για πρώτη φορά το παρουσίασε ο Ρ κι όχι φυσικά ο Μόλλας σ.σ.)
- ✓ Τρίτη 13 Ιουλίου «Το Αραχνιασμένο Σπήλαιο» (Το καταραμένο φίδι σ.σ.) και η «Η Αποκεφάλισις του Μπάρμπα-Γιώργου»
- ✓ Τετάρτη 14 Ιουλίου «Το Καφενείον του Καραγκιόζη» και ο «Φόνος του Ισραηλίτου»
- ✓ Σάββατο 17 Ιουλίου «Οι λησταί του Ολύμπου» και ο «Καπετάν Γκρή»
- ✓ Κυριακή 18 Ιουλίου «Η συνέχεια του Καπετάν-Γκρή»
- ✓ Δευτέρα 19 Ιουλίου «Μια νύμφη και επτά Γαμβροί» (Το κιούπι σ.σ.)
- ✓ Τρίτη 20 Ιουλίου «Ο ευτυχής ψαράς».Την Πέμπτη 22 Ιουλίου έλαβε χώρα η κηδεία του Γεωργίου Αβέρωφ
- ✓ Παρασκευή 23 Ιουλίου «Ο Καραγκιόζης φούρναρης»
- ✓ Σάββατο 24 Ιουλίου «Η ευφροσύνη του Καραγκιώζη»
- ✓ Τρίτη 27 Ιουλίου «Το βέβαια και το μάλιστα»

Οι παραστάσεις του Ρ στο Στάδιο πρέπει να ολοκληρώθηκαν στο πρώτο δεκαήμερο του Αυγούστου, γιατί την Πέμπτη 12 Αυγούστου 1899 η ΕΜΠΡΟΣ ειδοποιεί: «ΟΛΥΜΠΙΑ» «Από της αύριον (Παρασκευή 13 Αυγούστου σ.σ.) ο κ. Ρούλιας αρχίζει τας παραστάσεις του εις το παρά τον σταθμόν Λαύριον θέατρον «Ολύμπια». Σπεύσατε να απολαύσητε τον κ. Ρούλιαν».

Ενώ αυτά συμβαίνουν στην Αθήνα ο σπουδαίος Μίμαρος, στο απόγειο της ακμής του, βρίσκεται σε κινητικότητα ήδη απ' το τέλος της άνοιξης. Έτσι, στις 22 Μαΐου επανέρχεται απ' το Μεσολόγγι στην Πάτρα, όπου στις 23 αρχίζει παραστάσεις δίπλα στο εργοστάσιο Ρηγοπούλων (Λιάλος). Πιθανόν να ταξίδεψε και στην Καλαμάτα, όπου μάλλον έπαιξε μέχρι 22 Ιουλίου, ενισχύοντας την παρουσία του Καραγκιόζη εκεί, καθώς την Καλαμάτα την διασκέδαζε ο Καραγκιόζης ήδη από την 20<sup>η</sup> Μαΐου έως και την 8<sup>η</sup> Αυγούστου τουλάχιστον, οπότε οι Καραγκιόζηδες αποχώρησαν απ' την παραλία. Στην συνέχεια ταξίδεψε στην Αθήνα, όπου για πρώτη φορά έδωσε τις μοναδικές του παραστάσεις. Έτσι, ο Ρ από τις 27 Ιουλίου που έδωσε το «Μάλιστα και το Βέβαια» βρέθηκε σε δεινό ανταγωνισμό με τον κατά παράδοση δάσκαλό του, τον Μίμαρο. Η εφημερίδα ΕΣΤΙΑ κάνει δύο αναφορές στην προσωπικότητά του: «Είναι ο τελειότερος εις το είδος του» γράφει στις 27 Ιουλίου. Ενώ στις 14 Αυγούστου υπερθεματίζει: **«Ο Μίμαρος, ως γνωστόν, είνε ο εφευρέτης του Καραγκιόζ»**. Η παρουσία του «εφευρέτη του Καραγκιόζ» στην Αθήνα μοιάζει όχι μόνο να μην επεσκίασε την φήμη του Ρ, αλλά και να τον ώθησε να μετακινηθεί δίπλα του, στο θέατρο ΟΛΥΜΠΙΑ του σταθμού Λαυρίου. Ο τρόπος που πρωτόπαιξε ο Μίμαρος στην Αθήνα υπήρξε η Βάθεια, το παλιό λημέρι του Ρ. Μας το βεβαιώνει η ΕΜΠΡΟΣ την Πέμπτη 26 Αυγούστου 1899: ΒΑΘΕΙΑΣ «Μίμαρος» ο γνωστός Καλλιτέχνης». Η ολιγόλογη διαφήμιση προδίδει το μέγεθος της φήμης του, ενώ αυτή που ακολούθησε την Δευτέρα 30 Αυγούστου περιορίζεται μόνο σε τρεις λέξεις: ΒΑΘΕΙΑΣ «Ο Μίμαρος». Πάντως, μοιάζουν υπερβολικά τα όσα γράφει ο Θ. Χατζηπανταζής σχετικά: «...Το γεγονός χαιρετίστηκε από τον πρωτευουσιάνικο τύπο με τους πανηγυρισμούς που του αναλογούσαν...». Εξαιρουμένων των δύο δημοσιευμάτων της ΕΣΤΙΑΣ που μοιάζουν αυθόρμητα και των δύο λακωνικότατων της ΕΜΠΡΟΣ, δεν εντοπίσαμε άλλες εφημερίδες να κάνουν μνεία στην παρουσία του. Αυτός που αντικειμενικά μοιάζει να έχει το πάνω χέρι στην Αθηναϊκή σκηνή του Καραγκιόζι είναι ο Ρ και όχι ο περιστασιακά πρωτοεμφανιζόμενος Δημήτριος Σαρδούνης, παρά τη φήμη του. Βέβαια, το μέγεθος και την προσφορά του, επ' ουδενί δε διανοούμεθα να περιορίσουμε, γιατί τόσο τον θαυμάζουμε! Σχηματικά θα μπορούσαμε να παρομοιάσουμε την δράση των δύο καλλιτεχνών με αστρονομικό φαινόμενο: Ο Ρούλιας στο κέντρο της πρωτευούσης ως ήλιος να φωτίζει, ο Μίμαρος ως περίλαμπρος κομήτης να διαγράφει την τροχιά του από το Μεσολόγγι στην Πάτρα κι από κει ίσως στην

Καλαμάτα και βέβαια στην Αθήνα, όπου εγκαθίσταται και παίζει από 27 Ιουλίου έως και την Τετάρτη 27 Οκτωβρίου 1899 στο ΠΟΛΥΘΕΑΜΑ!

**1900 ΧΡΗΣΤΟΣ ΚΟΝΤΟΣ:** Καθώς πλησίαζε ο Δεκαπενταύγουστος, ενέσκηψε νέος ισχυρός ανταγωνιστής, μάλιστα προεξαγγέλθηκε η έναρξη των παραστάσεων του Καραγκιόζη απ' την Κυριακή 13 Αυγούστου. Έδρα του η πλατεία Κυριακού και συγκεκριμένα το καφενείο του Δημητρίου Κωστούρου ή Κουστούρου. Κατά τη συνήθεια οι παραστάσεις συνοδεύονταν από διάφορα πυροτεχνήματα κι όσο για το όνομα του καλλιτέχνη αυτό γίνεται γνωστό από την ΕΜΠΡΟΣ την Τετάρτη 16 Αυγούστου: «Είναι ο νεοαφιχθείς Καραγκιόζης Χρήστου Κόντου με την παράσταση «Αι πονηριάι των γυναικών».

Ο Χρήστος Κόντος, κατά τον Κώστα Μπίρη, «.. καταγόταν απ' την Ελευσίνα και ήταν κι αυτός μαθητής του Μπράχαλη. Κατάργησε τις αισχρολογίες και αισχρές σκηνές από τον παλιό Καραγκιόζη και φημιζόταν ως ωραίος τραγουδιστής, γιατί εμιμείτο ωραία την τούρκικη προφορά στον Δερβέναγα και σε άλλους τύπους». (σελ. 62-63)

Εκείνη τη χρονιά ο Κόντος στην Αθήνα, πρωτοτυπεί, καθώς παρουσιάζει και παραστάσεις με επίκεντρο την Μακεδονία και πρωταγωνιστή **τον Μακεδόνα**, εμφανιζόμενο σε ποικίλους ρόλους και με διαφορετική προσωπικότητα από την παγιωμένη σε μας.

Έτσι, παρουσιάζει με τη σειρά:

- ✓ Παρασκευή 18 Αυγούστου «Η απόδρασις του Μακεδόνα»
- ✓ Σάββατο 19 Αυγούστου «Η απαγχόνησις του Πατριάρχου Θεσσαλονίκης»
- ✓ Δευτέρα 21 Αυγούστου «Τα απόκρυφα της Κωνσταντινουπόλεως»
- ✓ Τρίτη 22 Αυγούστου «Ο Καραγκιόζης Δικηγόρος»
- ✓ Σάββατο 26 Αυγούστου δίδει το τρίπρακτον έργον «Ο θάνατος του όφρεως υπό του Μεγάλου Αλεξάνδρου της Μακεδονίας»
- ✓ Κυριακή 27 Αυγούστου «Οι λησταί του Ολύμπου»
- ✓ Τετάρτη 30 Αυγούστου «Η χήνα του Κατή»

**1901** «...-Πολλοί Καραγκιόζηδες παρατείνουν τας παραστάσεις των μέχρι της 2ας πρωινής ώρας. -Και ο κοσμάκης πολύ ανόητα εννοεί να μη χάση αδίκως της πεντάρης του. – Προχθές μάλιστα (Τετάρτη 27 Ιουνίου 1901 σ.σ.) εις το Μεταξουργείον το κοινό διεμαρτυρήθη διότι ο θεατρώνης επρότεινε ν' αναβάλλη δια την επαύριον τη συνέχειαν του «Πολέμου της Τρωάδος».( “ΕΣΤΙΑ” Παρασκευή, 29 Ιουνίου 1901).

**“Ο ΦΟΝΟΣ ΤΟΥ ΓΕΛΩΤΟΣ ΚΑΙ Η ΚΑΚΟΥΡΓΟΣ ΑΣΠΑΣΙΑ”:** Η εφημερίδα ΣΚΡΙΠ δεν μασάει τα λόγια της και ο Ιωάννης Κονδυλάκης, μαζί με τον

Ανδρέα Καρκαβίτσα, αυτόπτης και αυτήκοος μάρτυρας του εγκλήματος που διέπραξε ο Κόντος είναι άτεγκτος στην κρίση του, αφού προηγουμένως εκθέτει τα γεγονότα: «Αναγράφω μετά βαθείας μου λύπης το απελπιστικόν γεγονός, ότι και ο Καραγκιόζης έγεινε τραγικός – ευτυχώς δε μόνον ο Καραγκιόζης της Δεξαμενής προς το παρόν – Προχθές (Πέμπτη 5 Ιουλίου 1901 σ.σ) παρέστησε την «Κακούργαν Ασπασίαν» τραγωδίαν εις δύο πράξεις, η οποία εκ των φόνων και των τυφλώσεων τας οποίας παρείχεν αναμφιβόλως εγράφη κατά τους όρους του Λασσανείου διαγωνισμού...». ( “ΣΚΡΙΠ” Σάββατο, 7 Ιουλίου 1901)Και δεν είναι μόνο το περιεχόμενο και το ύφος της παράστασης που εξοργίζει τον Κονδυλάκη, όσο η αδυναμία του Καραγκιοζοπαίκτη να κατανοήσει πώς: σκοπός του δεν πρέπει να είναι άλλος απ’ το να ψυχαγωγήσει το λαό, κάνοντάς τον να γελάσει, ξεχνώντας τα προβλήματά του και όχι, οπωσδήποτε, αυτό που τελικά επέτυχε: «... το αποτέλεσμα της παραστάσεως ήτο ότι πολλοί εκ των θεατών απεχώρησαν με νεύρα σπασμένα εκ των πυροβολισμών και οι νευρικώτεροι έχασαν τον ύπνον των. Μανθάνω δε ότι επί απειλή ξυλοκοπήματος απηγορεύθη εις τον Διευθυντήν των χαρτίνων ανδρικήλων της Δεξαμενής η εξακολούθησις της νέας του τεχνοτροπίας και του επεβλήθη να μείνη μόνον γέλως λαϊκός, χονδρός και κοπανιστικός».

## **Η ΑΦΙΞΗ ΤΟΥ ΜΙΜΑΡΟΥ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΜΕ ΤΟ ΡΟΥΛΙΑ**

Στις αρχές Ιουλίου 1901 ο Μίμαρος βρίσκεται στην Αθήνα. Πριν απ’ αυτόν προπορευόταν, όπως πάντα, η τεράστια φήμη του: «... Έλθεν εσχάτως εκ Πατρών όπου ήρε δάφνας και θριάμβους».( “ΕΣΤΙΑ” Παρασκευή 17 Αυγούστου 1901).

Οι πολυπληθείς Καραγκιόζηδες στις φτωχογειτονιές των συνοικιών, εξωθούν ορισμένους δημοσιογράφους να καταδείξουν την απέχθειά τους προς τον Καραγκιόζη.Βέβαια,στο κέντροτώρα πρωταγωνιστής στο Στάδιο ήταν ένας Μίμαρος, ούτε καν ο Ρούλιας. Αλλά και αυτού του Μίμαρου η πορεία των παραστάσεων εμφανίζεται παράξενη και μπερδεμένη. Ας την ξεμπερδέψουμε λοιπόν: «Η εκ του Σταδίου δραπέτευσις του Μπάρμπα-Γιώργου».

«Το μεγάλο θεατρικό γεγονός που συγκινεί από τις προχθές (Πέμπτη 12 Ιουλίου σ.σ.) όλον τον κόσμο των μικροθεάτρων είνε η εκ του Σταδίου δραπέτευσις του Μπάρμπα-Γιώργου. Είχε καταντήσει εφέτος ως είδος μυθιστορικού προσώπου ...». Και αυτό ήταν αναμενόμενο, διότι η ΕΜΠΡΟΣ το Σάββατο 14 Ιουλίου εξακολουθούσε να διαφημίζει: «-Πλατεία Σταδίου: Σήμερα ο αμίμητος και μοναδικός κ. Μίμαρος θα δώση το λαμπρόν έργον «Η πυρπόλησις των φυλακών». Το ίδιο έκανε και η ΣΚΡΙΠ : «- Ο Μίμαρος αρχίζει σήμερον τας παραστάσεις του εις την πλατείαν του Σταδίου με την «Πυρπόλησιν των

φυλακών». Πρόκειται το πιθανότερο για τον «Χριστιανομάχο Μπέη». Η επιλογή του τίτλου «η Πυρπόλησις»... ίσως σχετίζεται με το επιβλητικότερο και συχνότερο θέαμα που απολάμβαναν οι Αθηναίοι εκείνο τον καιρό, τις συνεχείς πυρκαϊές! Έτσι, «...πλήθος δε άπειρον μετέβαινε να ίδη τον περίφημον Καραγκιόζη που σκορπούσεν αλύπητα κάθε βράδυ της χονδραίς ευφυίες του. Το περίεργον είνε ότι και κόσμος αριστοκρατικός με τα αμάξια επήγαινε να θαυμάση και Υπουργοί ακόμη και Αυλικοί θεράποντες.....». Εμφανέστατα η καλλιτεχνική ευφυία του Μίμαρου επεσκίασε προς στιγμήν και αυτή του Ρούλια! Το μοναδικό ξεχωριστό ταλέντο του στις μιμήσεις, η ευστροφία η ετοιμολογία, η έκρηξη της γνήσιας πηγαίας λαϊκής ψυχής του, που έκρυβε αμύθητους και ακένωτους θησαυρούς μαεστρίας, αλλά και αγάπης και σεβασμού, τόσο προς τα άψυχα αντικείμενα – τα ενεργούμενα της ταχυδακτυλουργίας του – όσο και προς την ιστορική και θρησκευτική μας παράδοση, υπεράνω δε όλων όμως προς το κοινό του, από το πιο ταπεινό και ασήμαντο παιδί έως του πλέον ισχυρού, μορφωμένου και διάσημου πολίτη της εποχής του, όλα τα ανωτέρω συνδυαζόμενα ως μια πανίσχυρη ελκτική δύναμη μαγνήτιζαν και καθήλωναν τους θεατές του, επιτρέποντάς του να τους ψυχαγωγήσει. Ως άλλος νεκροπομπός να τους οδηγήσει σ' άγνωστους τόπους περασμένων καιρών και να τους φέρει σε επαφή με τις λησμονημένες σκιές ηρώων, μαρτύρων, αλλά και απλών ανθρώπων.

Όμως, αυτός ο μοναδικός Μπάρμπα-Γιώργος εξαφανίστηκε. «Τι εύρημα διαφημιστικό!» θα έλεγε κάποιος σύγχρονος ειδικός στο Μάρκετινγκ. Αιτίες αυτής της εξαφάνισης δεν χρειάζεται να υποθέσουμε, καθώς η μία μοναδική υπήρξε ο φόρος! Ο φόρος επί των δημοσίων θεαμάτων τραβήχθηκε απ' τον Καραγκιόζη σαν από μαγνήτη, αφού πλέον έγινε της μόδας και προσέλκυε πολλούς θεατές. Ήδη απ' τις αρχές Ιουνίου οι υπάλληλοι του φόρου βρίσκονταν σε δράση, μάλιστα στις 2 Ιουλίου «το θέατρον των Πευκακίων διέκοψεν εις τας 9½ την παράστασίν του, διότι την ώραν εκείνην ήτο αδύνατον να φορολογηθούν οι θεαταί – Ο υπάλληλος του φόρου θα κάμνη την εξέλεγκιν εντός του θεάτρου. – Διότι πολλοί έχοντες κάθισμα δεν πληρώνουν ή δεκάλεπτον φόρον εισόδου απλής».<sup>7</sup> Αν αυτά αντιμετώπιζαν τα ανδρείκελα του Σαριδάκη με το φόρο, τα ίδια και χειρότερα αντιμετώπιζε ο μοδάτος Καραγκιόζης. Μια καλή γεύση μας προσφέρει στο ΣΚΡΙΠ η γνωστή στήλη ΛΑΙΚΑ ΘΕΑΜΑΤΑ ακριβώς την επομένη (15 Ιουλίου σ.σ.) της αποδράσεως του Μπάρμπα-Γιώργου απ' το Στάδιο και μας διευκολύνει να καταλάβουμε πρώτον ότι: «Έγινε αρκετά της μόδας και πάλιν ο Καραγκιόζης.... (γιατί)... εφέτος οι Αθηναίοι εύρον, ότι σαν πολλά δράματα εδόθησαν εις τα θέατρα, άλλωστε μια δυό βραδιές τα είδαν, έπειτα εκουράσθησαν και ετράπησαν εις τα λαϊκά θεάματα, αφού δεν υπήρχε άλλη διεύθυνσις να τραπούν. (Έτσι) εάν πάτε ένα βράδυ εις τον Καραγκιόζη της Δεξαμενής ή εις τον Καραγκιόζη του Σταδίου θα ειδήτε αρκετάς αθηναϊκάς

οικεγενείας να ξεκαρδίζονται στα γέλοια με την αυτήν προθυμιάν και διάθελιν από τους χονδρούς αστεισμούς του Καραγκιόζη και την αφέλειαν του Χατζηθαϊβάτη και τον παλληκαρισμόν του Ρουμελιώτου Μπάρμπα-Γιώργου....». Προφανής είναι η αναφορά του Ζαχαρία Παπαντωνίου στο παραπάνω απόσπασμα σε παραστάσεις του Ρούλια στο Στάδιο.

Το δεύτερο που κατανοούμε είναι ότι επικρατούσε διαχρονικά σ' αυτό το λαϊκό θέατρο μια ιδιότυπη δημοκρατία, γιατί: «...Εις το λαϊκόν αυτό θέατρον δεν διασκεδάζει κανείς τόσον με τας ωραίας χορευτρίας, όσον με το ακροατήριόν του, ένα ακροατήριον, του οποίου η ενατένισις πείθει μίαν φοράν ακόμη, ότι ο Αθηναίος είναι δημοκρατικώτερος και του Αμερικανού. Ενθυμούμαι ακόμη, (συνεχίζει ο καθημερινός σ.σ.) το σύνολον του θεάματος το οποίον είδα μίαν απ' αυτάς τας εσπέρας εις τον Καραγκιόζην. Και εις το λαϊκόν θέατρον του Θησείου ποικιλώτερον και ανομοιώτερον απαραμίλλως δημοκρατικώτερον δεν ηδύνατο να γίνει. Διάκρισις θέσεων δεν υπάρχει εκεί, ακόμη περισσότερο εις τα καθίσματα του Καραγκιόζη. Όποιος προφθάσει καταλαμβάνει όποιαν θέσιν θέλει. Τιμαί εξαιρετικά εκεί δεν υπάρχουν, επίσης ούτε μαξιλαράκια, διότι κανείς εκ των θεατών δεν αισθάνεται την ανάγκην να μεταβληθεί εις άγριον κριτικόν...». Και ως κορύφωση αυτής της άδολης Δημοκρατίας του Καραγκιόζη ο καθημερινός συμπληρώνει: «.... Εις τον Καραγκιόζην προχθές (14 Ιουλίου 1901) πέριξ μου ωμιλούσαν γαλλικά και αγγλικά, ενώ συγχρόνως ένας εύζωνος ούρλιαζε εις ρουμελώτικη διάλεκτο την οποία αμφιβάλλω εάν γνωρίζουν και οι επιχειρούντες (Μίμαρος-Ρούλιας-Κόντος) να περιγράψουν και να διακωμωδίσουν το πονηρόν αυτό «Ζλαπ».(“ΣΚΡΙΠ” Κυριακή, 15 Ιουλίου 1901).

Το τρίτο που γίνεται αντιληπτό είναι πως **ο φόρος κυνηγούσε τον Καραγκιόζη**. Επειδή, λοιπόν, δεν υπήρχε καμμία αντιδημοκρατική διάκριση μεταξύ των θεατών του Καραγκιόζη ποιά διαλυτικό στοιχείο θα μπορούσε να αποσυνθέσει αυτόν τον αξιοθαύμαστο σοσιαλισμό; Ο φόρος! «...Μόνον φόρος δυστυχώς υπάρχει και εκεί, ο αμίληκτος, ο πανταχού παρών, ο ανυπόφορος αυτός ζυγός, τον οποίον με όλας τα μεμψιμοιρίας του ο Αθηναίος τον υποφέρει, όπως και το φόρον των σκύλων...». **Το καλοκαίρι του 1901 ο κ. Κωστόπουλος ήταν ο ενοικιαστής του θεατρικού φόρου, είχε καταβάλει ως μίσθωμα 250.000 δρχ. και φυσικά ήθελε να εισπράξει τα χρήματά του και μάλιστα με κέρδος**. Οι υπάλληλοι, λοιπόν, του θεατρικού φόρου παρουσιάζονταν πολλοί θορυβώδεις, ώστε: «...Κάθε βράδυ τακτικά σκηναί (να) συμβαίνουν προ της εισόδου των διαφόρων θεάτρων μεταξύ των υπαλλήλων ...και των θεατών, οφειλόμεναι εις την περίσσειαν ζήλου, ήτις διακρίνει τους πρώτους». Έφθαναν μάλιστα σε ακρότητες, να εισπράττουν με το «ξύλο»! (“ΕΣΤΙΑ” Σάββατο 7 Ιουλίου 1901).

Οι Αθηναίοι μπορεί να υπέμεναν στωικά το μαρτύριο του φόρου, μα ο Μίμαρος, μαθημένος να μην έχει κεχαγιά στο κεφάλι του και να μη μοιράζεται τον μόχθο του με κανέναν, εφάρμοσε την τακτική του Ρ και

δραπέτευσε από τα νύχια του φοροεισπράκτορα. Έτσι φθάνουμε στο γεγονός: «...Από της χθές, (Παρασκευή 13<sup>ης</sup> Ιουλίου σ.σ) όμως το μικρό καφεενεδάκι του Σταδίου, το οποίον κάθε βράδυ εσπαρταρούσε απ' τα γέλοια είνε μελαγχολικό και λυπημένο, διότι ο Μπάρμπα-Γιώργος αιφνιδίως εξηφανίσθη...». ( “ΕΣΤΙΑ” Σάββατο 14 Ιουλίου 1901). Πράγματι, στις στήλες των ΔΗΜΟΣΙΩΝ ΘΕΑΜΑΤΩΝ δεν εγγράφονται παράστασεις Καραγκιόζη στην πλατεία του Σταδίου, έστω κι αν υπάρχουν ενδείξεις ότι έγιναν, μέχρι της επανόδου του Μίμαρου σ' αυτήν την 25<sup>η</sup> Αυγούστου ημέρα Σάββατο.

### **ΑΠΟ ΤΟ ΣΤΑΔΙΟ ΣΤΟ ΜΕΤΑΞΟΥΡΓΕΙΟ**

Ο Μίμαρος, βέβαια, δεν θα μείνει χωρίς δουλειά, γιατί με την εξαφάνισή του: «...Τρέχουν δε προς ανεύρεσιν αυτού δέκα θιασάρχαι και εργολάβοι διά να τον προσλάβουν εις τα θεατράκια των. Τόση ήτο η φήμη του!», διατυμπανίζει η ΕΣΤΙΑ. Φαίνεται ότι ο πιο τυχερός απ' τους δέκα στάθηκε ο Γαληνέας, ο μετέπειτα θεατρώνης των Μόλλα, Μανωλόπουλου κ.α, που εκείνο τον καιρό διατηρούσε καφενείο στην πλατεία Μεταξουργείου. Η ΕΣΤΙΑ την ίδια μέρα 14 Ιουλίου «Προφθάνει τα μαντάτα στο Αθηναϊκό κοινό»: «ΘΕΑΤΡΑ ΣΥΝΟΙΚΙΩΝ – Δεξαμενής Καραγκιόζη – Μεταξουργείου. Ο Μπάρμπα-Γιώργος μετεκομίσθη από το θεατράκι του Σταδίου εις την πλατείαν του Μεταξουργείου», και έτσι διορθώθηκε και η ένεκα ελλιπούς πληροφόρησης αναγγελία της ΕΜΠΡΟΣ. Ο Μίμαρος, λοιπόν, μετακινήθηκε απ' το αριστοκρατικότερο Στάδιο στη λαϊκότερη συνοικία του Μεταξουργείου, για να κρυφθεί απ' τον φόρο.

### **1901 ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ**

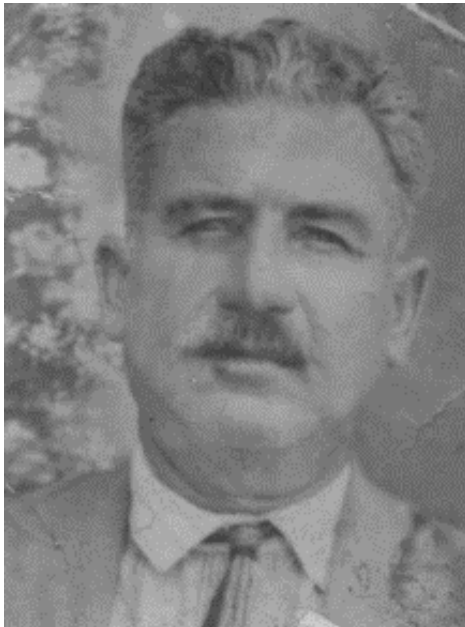
Η ΕΣΤΙΑ εργολαβικά, θα λέγαμε, διά του Λαγωνικού της προβάλλει με κάθε ευκαιρία τον Μίμαρο που από την 14<sup>η</sup> Ιουλίου δίνει παραστάσεις στην πλατεία Κουμουνδούρου παρά το Μεταξουργείο. Ο ανταγωνισμός εν τω μεταξύ έχει φουντώσει μαζί με τη ζέστη, καθώς στη Δεξαμενή εμφανίζεται με τα «ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΑ ΑΘΗΝΩΝ» ο περιβόητος Χρήστος Κονιτσιώτης, την Παρασκευή 3 Αυγούστου με το θεαματικό έργο «Ο παράδεισος και η κόλασις» και την χαριτωμένη κωμωδία «Το εξοχικόν πανδοχείον». Στο ζενίθ λοιπόν του καλοκαιριού, τον Δεκαπενταύγουστο του 1901, έχουμε τη δυνατότητα εν είδει ημερολογίου να καταγράψουμε την πορεία του Μίμαρου, αλλά και να διαγνώσουμε τόσο την εκτίμηση της αδιαφιλονίκητης αξίας του ταλέντου του, όσο και την απήχηση που είχε στον κόσμο. Έτσι, με «ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ» «...-Εις την πλατεία Κουμουνδούρου παίζει κάθε βράδυ Καραγκιόζης – και μαζεύεται πολὺς κόσμος. – Διότι παίζει ο Μίμαρος ο οποίος θεωρείται διδάσκαλος τρόπον τινά των Καραγκιόζηδων ...», αλλά και στη στήλη «ΜΙΚΡΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ»: «ΚΟΥΜΟΥΝΔΟΥΡΟΥ (ΠΛΑΤΕΙΑ) Καραγκιόζης διευθυνόμενος υπό του κ. Μίμαρου». (16 Αυγούστου) Την επομένη μάλιστα του αποδίδονται δίκαιοι έπαινοι και πάλι με ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ:

«...-Πάρα πολύς κόσμος παρακολουθεί καθ' εσπέραν τας παραστάσεις του «Μίμαρου» του ευφυεστάτου Καραγκιόζη εις την πλατείαν του Κουμουνδούρου. Ήρθε εσχάτως εκ Πατρών (αρχές Ιουλίου σ.σ.) όπου ήρε δάφνας και θριάμβους και τώρα όλον το άι λάιφ της συνοικίας τρέχει να απολαύσει τας ευφυολογίας του». (17 Αυγούστου). Την ίδια ημέρα Παρασκευή 17 Αυγούστου, η ΣΚΡΙΠ με αφορμή το γαλλο-τουρκικό ζήτημα θέτει το δίλημμα: «**Ποιος είναι ο καλλίτερος Καραγκιόζης της Αθήνας**», γράφοντας: «... Το μόνον θέατρον εις το οποίον συχνάζει το ελληνικόν κοινόν είναι ο Καραγκιόζης. Μάλιστα γίνονται και ζωηρές συζητήσεις περί του ποίος είνε ο καλλίτερος Καραγκιόζης εν Αθήναις, του Σταδίου, της Δεξαμενής ή της Βάθειας; Ο Καραγκιόζης τον οποίον παίζει η Τουρκία εις την Γαλλίαν φαίνεται είνε ο αστείότερος όλων». Την Κυριακή 19 και την Δευτέρα 20 Αυγούστου κονταροκτυπιούνται ο Κονιτσιώτης ο ένδοξος στη Δεξαμενή με τα ανδρείκελά του και στην πλατεία Κουμουνδούρου “ο μέγας και πολύς Μίμαρος”, που παίζει κάθε βράδυ και μαζεύεται κόσμος και κοσμάκης διασκεδάζων με τας ατελειώτους και ξεκαρδιστικές ευφυολογίας του Καραγκιόζη του. Κι έτσι θα συνεχίσει μέχρι και την Παρασκευή 24 Αυγούστου, οπότε και θα λήξουν οι παραστάσεις του με πανηγυρικότατο τρόπο: «Ο Μπάρμπα-Γιώργης. Προχθές έληξαν οι παραστάσεις του Καραγκιόζη παρά το Μεταξουργείον. Και διά να ευχαριστήση τους πολυπληθείς θεατάς του ο Μπάρμπα-Γιώργης εκράτησε διά τελευταίαν του το καλλίτερο δράμα και την αστειοτέραν κωμωδίαν από το δραματολόγιόν του. Ας γραφεί και τούτο διά την θεατρικήν κίνησιν ως ρεκόρ τζαμπατσουσύνης. Πολλάί οικογένειαι της μέσης εκπαιδεύσεως επήγαιναν τακτικώτατα στις παραστάσεις του Καραγκιόζη με τις καρέκλαις των τις στάμνες των και τα σχετικά ποτήρια. Και έτσι τα είχαν όλα δωρεάν θέατρον, ποτά και ...φόρον».<sup>24</sup> Είχε έλθει πλέον η ώρα να επανακάμψει ο Μπάρμπα-Γιώργης στην φυσική του έδρα το Στάδιον. Αυτή την επανεγκατάσταση ανακοινώνει το Σάββατο της 25<sup>ης</sup> Αυγούστου, η ΣΚΡΙΠ: «ΔΗΜΟΣΙΑ ΘΕΑΜΑΤΑ – Στάδιον- Από σήμερον Σάββατον άρχεται εις το καφενείον του Σταδίου ο γνωστός Καραγκιόζης του Μίμαρου». Ποιά άραγε υπήρξε η αιτία αυτής της μετεγκατάστασης; Πιστεύουμε πως κύρια αιτία υπήρξε η παρουσία του Ι. Ρούλια στη Δεξαμενή, το τελευταίο δεκαήμερο του Αυγούστου του 1901. Οι παραστάσεις του Ρ στο σπουδαίο αυτό ψυχαγωγικό κέντρο εξανάγκασε τον ιδιοκτήτη του καφενείου της πλατείας του Σταδίου να μετακαλέσει το Μίμαρο προσφέροντάς του προφανώς «γή και ύδωρ». Η ΕΜΠΡΟΣ τα επιβεβαιώνει στο φύλλο της 23<sup>ης</sup> Αυγούστου και στη στήλη ΘΕΑΤΡΑ: «... ΠΛΑΤΕΙΑ (Δεξαμενής). Από σήμερον άρχεται παραστάσεων ο αμίμητος κ. Ι. Ρούλιας με τον αθάνατον Μπάρμπα-Γιώργον του. Θα δοθεί το «Ναυάγιον του Μπάρμπα-Γιώργου». Στη Δεξαμενή ο μαθητής Ρ, στο Στάδιο ο Δάσκαλος Μίμαρος θα βρεθούν ανταγωνιστές για δεύτερη φορά. Η ΕΜΠΡΟΣ καταγράφει τα ίχνη του δασκάλου το Σάββατο 25 και την Κυριακή 26

Αυγούστου και έτσι μάλλον θα συνεχίσει τας παραστάσεις του ο Μίμαρος στην Αθήνα, ως το τέλος της σεζόν. Όσο για τον Ρ, την Πέμπτη 6 Σεπτεμβρίου δίδει την ευεργετική υπέρ των υπαλλήλων «Πίστις, ελπίς και έλεος» στο καφενείο της Δεξαμενής.

### 1902 Ιωάννης Μώρος

Στα τέλη Απριλίου του 1902 ο Ιωάννης Μώρος μαθητής του Ρ, που είχε κι αυτός υιοθετήσει το Μπάρμπα-Γιώργο, εμφανίζεται στο κεντρικότερο σημείο των Αθηνών. Η ΕΜΠΡΟΣ της Παρασκευής της 26<sup>ης</sup> Απριλίου αναγγέλλει: «ΘΕΑΤΡΑ: Το προσεχές Σάββατον αρχίζει τας παραστάσεις του ο Καραγκιόζης εις το καφενείο «η Δεξαμενή» διευθυνόμενος υπό του γνωστού κωμικού Ι. Μώρου του οποίου αι κωμικαί παραστάσεις έχουσιν αφήσει αναμνήσεις ανεξιτήλους εις τους Αθηναίους. Εις την «Δεξαμενήν» ευρίσκετε



Εικόνα 9: ΜΩΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

πλήρη αφθονίαν ποτών και άκραν περιποίησην. Τρέξατε, τρέξατε» (εικ. 9). Η διατύπωση «...αι κωμικαί παραστάσεις έχουσιν αφήσει αναμνήσεις ανεξιτήλους εις τους Αθηναίους...» αποδεικνύει ότι ο Ι. Μώρος είχε ξαναπαίξει αρκετές φορές στην Αθήνα τουλάχιστον από το 1899 έως το 1902. Και ως μαθητής του Ρ έπαιζε κι αυτός το Μπάρμπα-Γιώργο ονομάζοντας παρόμοια με το δάσκαλό του το θέατρό του, όπως δείχνει η διαφήμιση και πάλι στην ΕΜΠΡΟΣ του Σαββάτου 27 Απριλίου: «ΘΕΑΤΡΑ: Πλατεία Δεξαμενής. Θέατρον ο Μπάρμπα-Γεώργος διευθυνόμενον υπό του κωμικού Ιω. Μώρου». Ο Σωτήρης Σπαθάρης γράφει γι' αυτόν «...Πολλά χρόνια έπαιζε στη

Φρεαττύδα του Πειραιώς. Αυτός έβγαλε τη φιγούρα του Σταυράκη. Ήταν πολύ χοντρός και γελαστός άνθρωπος...».

Στη Δεξαμενή ο Μώρος έπαιξε σίγουρα ως και τις 30 Μαΐου 1902 και μετακόμισε στη συνέχεια στα Πατήσια. Παρενθετικά

### 1902 Ο ΜΠΕΚΟΣ

Την πρωτομαγιά, ευνοούντος και του καιρού συναντάμε την πρώτη αναγγελία έναρξης της λειτουργίας Καραγκιοζοθεάτρου όπου παίζει ο Πάνος Μπέκος, εκ των σπουδαίων μαθητών του Μίμαρου. Υπήρξε τόσο σημαντικός, ώστε να αντικαταστήσει το δάσκαλό του στα ψηλά αλώνια τον Ιούλιο-Αύγουστο του 1894, όταν κατά δήλωσή του, ο Μίμαρος βρισκόταν στη φυλακή! Το πραγματικό του όνομα ήταν Παναγιώτης Μαθόπουλος ή Μαθιόπουλος, το Μπέκος ήταν το καλλιτεχνικό του

ψευδώνυμο. Για την προέλευση αυτού του ψευδωνύμου και την επιλογή του από το νεαρό Μαθόπουλο είναι άκρως διαφωτιστικά τα όσα γράφει η εβδομαδιαία επιθεώρηση ΝΕΟΛΟΓΟΣ ΑΘΗΝΩΝ στο φύλλο της 23<sup>ης</sup> Ιουνίου 1874: «..Τελευταία απάντησις εις την «Εφημερίδα». Μπέκος, Αμπουλβάρης, Τσάμης Χαρίσης, αυτοί εις το εξής ανέλαβον την σύνταξιν της «Εφημερίδος» αντικαταστήσαντες τους κ.κ Κορομηλάν, Καμπούρογλου και κάποιον άλλον. Και Μπέκος μεν είνε το κωμικόν πρόσωπον της τριμόρφου ταύτης Εταιρείας, Τσάμης Χαρίσης είνε το τυραννικόν ή τραγικόν. Αμπουλβάρης δε ο το μέσον των άλλων δύο κρατών. Τα έργα διενεμήθησαν. Ο Μπέκος φθέγγεται που και που καμμίαν κωμικήν ανοησίαν....».

Να από πού προήλθε το ψευδώνυμο του Καραγκιοζοπαίκτη, απ' το κωμικό πρόσωπο της τρίμορφης θεατρικής εταιρείας που δρούσε στην Αθήνα ήδη το 1874. Και τη φήμη του αστείου αυτού ηθοποιού, του Μπέκου, θέλησε να διατηρήσει και να επεκτείνει και ο Καραγκιοζοπαίκτης Πάνος Μαθιόπουλος. Την Τετάρτη, λοιπόν, 1<sup>η</sup> Μαΐου κατά την ΕΣΤΙΑ μάθαιναν όλοι στην Αθήνα ότι: «Το Σάββατον (4 Μαΐου 1902 σ.σ.) θα κάμη την εμφάνισίν του ο Καραγκιόζης του ξακουσμένου Πάνου Μπέκου επί της οδού Αγίου Κωνσταντίνου έναντι φαρμακείου Μαρουλιάνου». Και όντως μετά τρεις μέρες η ΕΜΠΡΟΣ εξαγγέλει: «Απόψε αρχίζει τας παραστάσεις του ο εκ Πατρών αφιχθείς θαυμάσιος Καραγκιόζης Μπέκος εις το τέλος της οδού Αγίου Κωνσταντίνου». Ο Μπέκος βλέπουμε, πως ακολουθεί τα βήματα του Μίμαρου πλήρως ήδη χειραφετημένος απ' τον Ιούλιο του 1894.

**1902 Ο ΜΙΜΑΡΟΣ στο ΑΘΗΝΑΙΟΝ: ....** όπου κατά την ΕΜΠΡΟΣ από την Δευτέρα 15 Ιουλίου εξαγγελόταν ότι «Θα δώσει ωραίας κωμωδίας». Την επόμενη μέρα αρκούσαν τρεις λέξεις για διαφήμιση ΑΘΗΝΑΙΟΝ Ο Μίμαρος. Την Πέμπτη 18 Ιουλίου υπόσχεται να χαλάσει κόσμος, καθώς «Ο Καραγκιόζης θα εξηγήση τα αινίγματα που θα του προτείνουν».

Μεγάλη, όμως, πυρκαγιά ξεσπά τη νύχτα ξεσηκώνοντας και ξαγρυπνώντας όλη την Αθήνα. Η ίδια εφημερίδα κυκλοφορεί την Παρασκευή 19 Ιουλίου με πηχάιο τον τίτλο «Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΥΡΚΑΓΙΑ ΤΗΣ ΝΥΚΤΟΣ ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΕΠΙ ΠΟΔΟΣ». Αρπάζει την ευκαιρία ο «Αθηναίος» Μίμαρος και το Σάββατο 20 Ιουλίου παίζει: «Ο Καραγκιόζης πυρπολών το φρούριον». Εντύπωση μας προκαλεί ο επιθετικός προσδιορισμός «Ο Αθηναίος» που προσάπτει ο διαφημιστής δίπλα στο όνομα Μίμαρος! Το έκανε, ίσως, γιατί θα έπαιζε ένα επικαιρότατο έργο: Πυρκαγιά στην Αθήνα – Πυρκαγιά και στη φυλακή! Αυτός είναι ένας άλλος από τους τίτλους που έλαβε το έργο στην εξέλιξή του, όπως «Ο βομβαρδισμός του Καραγκιόζη» Την Κυριακή 21 Ιουλίου ο Μίμαρος από «Αθηναίος» έχει καταστεί «Αθάνατος», ενώ τη Δευτέρα 22 διευρύνεται και άλλο ο προσδιορισμός: «ΑΘΗΝΑΙΟΝ» «Ο Μίμαρος ο ευφύεστατος Καραγκιόζης απόψε θα εμφανιστή ως πλοίαρχος». ο μεν Μίμαρος στη Δεξαμενή τη

Δευτέρα 2 Σεπτεμβρίου δίδει την παράσταση: «Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΜΑΧΟΣ ΜΠΕΗΣ. Αι εισπράξεις θα διατεθούν υπέρ του Ναού του Αγ. Γεωργίου». Η ευγενική αυτή χειρονομία του Μίμαρου να διαθέσει τις εισπράξεις για τον Αι-Γιώργη του Λυκαβηττού, που υπέρκειται της Δεξαμενής, προδίδει πρωτίστως την θεοσέβειά του. Ας μη ξεχνάμε ότι ως το 1888 υπήρξε πρωτοψάλτης της Παντάνασσας των Πατρών. Μ' αυτή του την ευσέβεια δεν είναι και άσχετο και το έργο «Ο Χριστιανομάχος Μπέης», που περικλείει πλήθος στοιχείων του βίου του Αγίου Γεωργίου του Φουστανελλά, ο οποίος μαρτύρησε στα Ιωάννινα το έτος 1838. Ήδη ο Συναξαριστής με το βίο του κυκλοφορούσε από το 1855 (Στεφάνου Κ. Σκαθάρου Νέον Μαρτυρολόγιον, Εφημερίς ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΣ, διάφορα) και του ήταν γνωστός απ' το ψαλτήρι. Αυτό το δεδομένο ακριβώς συνδέει και τη διάθεση των εισπράξεων της συγκεκριμένης παράστασης στην εκκλησία στου Αγίου Γεωργίου του Λυκαβηττού.

### 1903 ΕΚΘΕΣΗ ΖΑΠΠΕΙΟΥ – Η ΤΑΡΑΝΤΕΛΛΑ - Ο ΘΕΟΔΩΡΕΛΛΟΣ ΣΤΗΝ

#### ΑΘΗΝΑ

(εικ.1) ΑΠΟ ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΡΟΥΛΙΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ - ΘΕΟΔΩΡΕΛΛΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ- ΜΕΜΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ.

Ολοκαίνουρια και πρωτοφανή για τα Αθηναϊκά δεδομένα ψυχαγωγικά κέντρα φιλοδοξούσαν να μονοπωλήσουν το ενδιαφέρον των κατοίκων



της πρωτευούσης και όχι μόνο: «Η ΕΚΘΕΣΗ ΖΑΠΠΕΙΟΥ ΚΑΙ Η ΤΑΡΑΝΤΕΛΛΑ του 1903». Τα εγκαίνια ετελέσθησαν το Σάββατο 31 Μαΐου με όλη την επισημότητα. Όσο για τον Καραγκιόζη αυτός θα παρουσίαζε για πρώτη φορά, τον δεύτερο μεγάλο της τριάδας των μαθητών του Μίμαρου, το Θεόδωρο Θεοδωρέλλο, στο θέατρο της Δεξαμενής κάνοντας έναρξη την Κυριακή 18 Μαΐου του 1903, όπως μαρτυρεί η ΕΜΠΡΟΣ, που τον χαρακτηρίζει αμίμητο (εικ. 1).

Σχετικά με το Θεοδωρέλλο ο Δημήτρης Μόλλας γράφει τα εξής, τα οποία παρουσιάζουμε με την επιφύλαξη της υποκειμενικής του ματιάς: «Αρακόπουλος Θεόδωρος (ή

Δρακόπουλος σ.σ), Θεοδωρέλλος. Απ' τους καλύτερους παίκτες της Πάτρας γύρω στα 1890, που δυσκολεύθηκε να υποτάξει ο Μίμαρος, μια και είχε βάσεις στον Ηλία ο Θόδωρος. Στο ρεπερτόριό του διατήρησε τα ηρωικά έργα των Ηπειρωτών κι απ' αυτόν μαθεύτηκε ο «Κατσαντώνης», ο «Γέρο Δράκος, ο

Σουλιώτης» και ο «Καπετάν Γκρής» (ο Γκρής αμφισβητείται από τον Μίμαρο). Ήταν δάσκαλος του Σ. Σπαθάρη. Συμπαθητικός άνθρωπος, αλλά μεγάλος πότης. Πέθανε αλκοολικός το 1917». Και ο Σωτήρης Σπαθάρης: «Πολλά χρόνια έκανε θρίαμβο στην Αθήνα. Συμπαθητικός και γλυκομίλητος άνθρωπος, αλλά ήταν αλκοολικός χαρτοπαίκτης, κι όταν πέθανε το 1917 η κηδεία του γίνηκε με έρανο. Ο Θεοδωρέλλος ήτανε κι ο δάσκαλός μου».

Και βέβαια δεν ήταν ο Θεοδωρέλλος αλλά ο Ρ που πρωτόπαιξε τον «Κατσαντώνη» και τον «Αλή Πασά» στην πλατεία Κυριακού στις 2 Αυγούστου του '98, και τον Σεπτέμβρη της ίδιας χρονιάς παρουσίασε και τον «Γκρή» στο Στάδιο υπό τον τίτλο «Ο γάμος τους Χατζαηβάτη». Μάλιστα ο «Γκρής» παρουσιάστηκε με το βαφτιστικό «Θανάσης», παίρνοντας το όνομα γνωστού ληστήρχου της εποχής που η δράση του έφτασε ως τα πρόθυρα της Κωνσταντινούπολης, και όχι Κώστας όπως επικράτησε στα μεταγενέστερα χρόνια. Η επόμενη καταγεγραμμένη παράσταση του «Γκρή» στις 23 Ιουνίου 1901, δόθηκε από τον Δημήτρη Λεβαντίνο. Δεν μπορούμε εξάλλου να φανταστούμε ότι τα καλοκαίρια του 1899-1901 και 1902 Μίμαρος και Ρ σε ανταγωνισμό μεταξύ τους στην Αθήνα, δεν έπαιξαν τον «Κατσαντώνη» και τον «Γκρή»!

1903 Εν τω μεταξύ οι παραδοσιακές παραστάσεις του Καραγκιόζη συνεχίζονταν από τον αμίμητο Θεοδωρέλλο στο θέατρο Δεξαμενής μέχρι τέλος Ιουνίου:

- ✓ Πέμπτη 12 Ιουνίου «Το ταξίδι της Κίνας» «Ο Μπάρμπα-Γιώργος Πλοίαρχος»
- ✓ Παρασκευή 20 Ιουνίου «Η πυρπόλησις των φυλακών και ο βομβαρδισμός του Καραγκιόζη»
- ✓ Σάββατο 21 Ιουνίου «Η πυρπόλησις των φυλακών και ο βομβαρδισμός του Καραγκιόζη»
- ✓ Τρίτη 24 Ιουνίου «Ποικίλλα θεάματα» και τέλος
- ✓ Τετάρτη 25 Ιουνίου, καταγράφεται ο αμίμητος Θεοδωρέλλος για τελευταία φορά από την ΕΜΠΡΟΣ να παίζει στη Δεξαμενή εκείνη την χρονιά.

#### **ΚΑΙ Ο ΜΠΕΚΟΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ**

**1903** Η εφημερίδα ΝΕΟΛΟΓΟΣ των Πατρών, την Παρασκευή 22 Αυγούστου 1903 μας δίδει μία έμμεση πληροφορία για παραστάσεις του Πάνου Μπέκου στην Αθήνα: «Εις το καφενέιον Μαγιάκι της πλατείας των Υψηλών Αλωνιών από της εσπέρας της σήμερον αρχίζει τας παραστάσεις του Καραγκιόζη ο εξ Αθηνών αφιχθείς περίφημος Μπέκος».

Γι' αυτόν ο Κώστας Μπίρης γράφει: «...Εμιμείτο ωραία τους κλέφτας στα ηρωικά έργα, που τα έπαιζε περίφημα, ιδίως δε τον «Καπετάν-Γκρή». Ήταν εξαίρετος τραγουδιστής σε κάθε ιδιοματισμό. Έπαιζε δε καλλίτερα απ' όλους τους άλλους τύπους τον σιόρ-Διονύσιο».

## Ο ΔΕΔΟΥΣΑΡΟΣ ΣΤΟ ΜΑΡΟΥΣΙ

Καραγκιόζη και μάλιστα «Οθωμανικόν Θέατρον» θα διακηρύξει ότι παίζει ο πρωτοεμφανιζόμενος μεγάλος Καραγκιοζοπαίκτης στην εξέλιξή του και ζωγράφος, Αθανάσιος Δεδούσαρος. Την Τρίτη 19 Αυγούστου 1903 η ΕΜΠΡΟΣ πληροφορεί: «ΠΕΝΝΙΕΣ. Το Μαρούσι παρά τον σιδηροδρομικόν σταθμόν έχει και το θέατρό του. Δηλαδή τον Καραγκιόζην του. Επί της προχείρου σκηνής του εις το πανί της οποίας ζωγραφίζεται ένας αμούστακος ιππότης σκοτώνων το «Θεριό» αναγιγνώσκονται «Οθωμανικόν Θέατρον» - ο παραστάνον Αθ. Δεδούσαρος».

Η αναχώρησή του έγινε την Πέμπτη 3 Ιουλίου. Σχετικά, το αθηναϊκό κοινό ενημερώθηκε από τις εφημερίδες ΕΜΠΡΟΣ και ΣΚΡΙΠ: «Σήμερον αναχωρεί ο διάσημος Καραγκιόζης Ιωαν. Ρούλιας δια Λουτράκιον και θέλει δώσει παραστάσεις εις το μεγάλον καφείον και ζαχαροπλαστείον «Τα κύματα» του κυρίου Ι.Γ Πρωτοπαπά ή Καραντάνη με όργανα όλως Οθωμανικά. Τι απόλαυσις δια τους θαμώνας του Λουτρακίου».

### 1903 Αντώνης Μόλλας: Πώς έγινα καραγκιοζοπαίκτης.

Για το πώς σχετίστηκε Μόλλας με το Ρούλια και έγινε Καραγκιοζοπαίκτης, να τι αφηγείται ο ίδιος στον δημοσιογράφο υπό το ψευδώνυμο ΚΟΡΧΑΡΟΣ σε συνέντευξη που δημοσίευσε η εφημερίδα ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ την 26<sup>η</sup> Ιουνίου 1915 με τον τίτλο «ΤΑ ΛΑΪΚΑ ΚΕΝΤΡΑ»,

- **Ο Μόλλας: Πώς έγινα καραγκιοζοπαίκτης.**

«.....Έχετε καιρό που εξασκείτε το επάγγελμα αυτό, κύριε Μόλλα;-12 χρόνια (1915 -12= 1903 σ.σ.), πρώτα ήμουν κηπουρός στο Βασιλικό Κήπο. Τότε (1903 σ.σ.) έπαιζε στο στάδιο ο καραγκιοζοπαίκτης Ρούλιας. Ένα βράδυ ο καραγκιοζοπαίκτης αυτός αρρώστησε. Ο καφετζής που με ήξερε πως είχα καλή φωνή, ήρθε κατά τις 9:00 το βράδυ και με παρακάλεσε να έμπω μέσα στο μπερντέ και να τραγουδήσω τίποτα, για να μη περιμένει ο κόσμος, που είχε μαζευτεί, άδικα.

- εγώ να παίξω Καραγκιόζη; Βρε χριστιανέ μου εγώ δεν ξέρω πούθε παν' τα τέσσερα.

Ο καφετζής όμως επέμενε, τι να κάμω; Ήταν φίλος μου να τον αφήσω έτσι τον άνθρωπο; Επήγα λοιπόν έβγαλα στο πανί κάμποσους και έκανα μία παράσταση που μου κατέβηκε εκείνη την ώρα στο μυαλό. Έτσι, ο καφετζής εγλύτωσε.

Μετά την παράσταση μου έδωσε ένα 25άρικο. **Αυτό επαναλήφθηκε πέντε-έξι βραδιές κατά σειρά.** Άρχισε να μου αρέσει το νέο αυτό επάγγελμα και χωρίς να το καταλάβω, από τότε έμεινα με αυτό. Έτσι, **έγινα καραγκιοζοπαίκτης και, δόξα τω Θεώ, δεν μετάνιωσα.....».**

## ΣΤΗ ΜΑΚΡΙΝΗ ΓΑΡΓΑΡΕΤΑ

1904 Στη σκιά του Ιερού Βράχου της Ακροπόλεως στη συνοικία του Κουκακίου, παλαιά συνοικία επιφανών προσωπικοτήτων των γραμμάτων και του πολιτισμού, συγκαταλέγεται και η Γαργαρέττα, που οφείλει το όνομά της στην ακμάζουσα Ιταλική οικογένεια Γαργαρέττα, κάτοχο πολλών κτημάτων. Εκεί εμφανίζεται ο Καραγκιοζοπαίκτης **Παναγιώτης Καλαματιανός** στις αρχές του καλοκαιριού. Και ο λόγος ήταν ... «Ένεκα της μακράς αποστάσεως των διασκεδάσεων εκ της Γαργαρέττας αι οικογένειαι αυτής μυρίας εκφράζουν ευχαριστίας εις τους κ.κ Ν. Μεγαλοοικονόμου και Παναγ. Καλαματιανόν, αμίμητον αυτόν παίκτην του Καραγκιόζη, διότι εσύστησαν εν τη συνοικία των κέντρον αναψυχής και διασκεδάσεως. Απόψε έχει το «Κιούπι». Σημειώνει η εφημερίδα ΚΑΙΡΟΙ την Παρασκευή 4 Ιουνίου, ενώ το Σάββατο 5 Ιουνίου ο Καλαματιανός παίζει το «Στοιχειωμένο Δενδρί». Καθώς ο Καραγκιόζης περνά πλέον απ' τις κωμωδίες και στα δράματα με κορυφαίο την «Κακούργο Ασπασία» ή την «Κακούργο Κόρη» ο Καλαματιανός δεν θα παραλείψει να την παρουσιάσει με παραλλαγμένο τον τίτλο την Κυριακή 13 Ιουνίου 1904 κατά την ίδια εφημερίδα: «Γαργαρέττα. Ο αμίμητος Καλαματιανός δίδει τιμητικήν εσπερίδα υπέρ του Καραγγιόζη του με το δραματικόν έργον «Πίστις, Έρωσ και πατροκτονία».

### “Γυνή τραυματίζουσα”

Την Παρασκευή 28 Μαΐου 1904 η **ΕΜΠΡΟΣ** στη στήλη της η ΔΗΜΟΣΙΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑ δημοσιεύει τα εξής: «Γυνή τραυματίζουσα. Τηλεγραφεί ο αστυνόμος Γραβιάς ότι εις το χωρίον Κανιάνη η σύζυγος του **Ιωαν.Ρούλια** κατόπιν έριδος ετραυμάτισεν επικινδύνως διά λίθου εις την κεφαλήν την σύζυγον του Σταμάτη Κασθή ονόματι Παναγιώτα». Το ΝΕΟ ΑΣΤΥ την ίδια μέρα διευκρινίζει: «ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ ΓΥΝΑΙΚΟΣ. Γραβιά, 27 Μαΐου – **Η Μαρία Ρούλια** συμπλακείσα μετά της Παναγιώτας Κουβά ετραυμάτισεν αυτήν θανασίμως διά λίθων, επειδή ήθελε να την εμποδίση να πάρη ύδωρ από τινα πηγήν». Και η **ΣΚΡΙΠ** με τη σειρά της: «Εν Άνω Καντάνη της Γραβιάς, η Μαρία σύζυγος Ι.Ρούλια κατόπιν έριδος δι' αρδεύσιμον ύδωρ ετραυμάτισεν επικινδύνως διά λίθου εις την κεφαλήν την Παναγιώταν σύζυγον του Στ.Κάβρη»

### “Η ΑΠΕΙΛΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΥ ΚΑΙ Η ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΤΩΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΚΤΩΝ”

Το άστρο του Γιάννη Ρούλια μεσουρανεί το καλοκαίρι του '04, παρά τις αντιξοότητες, και μάλλον δεν τον άγγιξαν ούτε οι φόβοι που διетύπωσε ο Περίεργος της ΕΜΠΡΟΣ την Πέμπτη 22 Ιουλίου 1904 ότι, δήθεν: «Μία μεγάλη καλλιτεχνική προσωπικότης αγωνίζεται τας ημέρας αυτάς να συγκρατήσει την δόξα της, της οποίας η λάμψις απειλείται από την δέσμη του φωτός την πίπτουσαν επάνω εις το λευκόν πέτασμα του κινηματογράφου ..... ο

Φασουλής. ... Αι κατώτεραι τάξεις, ιδίως αυτά, εκείνοι αίτινες απετέλουν το ακροατήριον των Φασουλήδων, αποτελούν τώρα το πυκνόν πλήθος των θεατών του κινηματογράφου. Η Δεξαμενή, το Θησεϊόν και άλλαι συνοικίαι, όπου ανεγείροντο οι ναοί των ξυλίνων καλλιτεχνών έχουν σχεδόν ερημωθεί.... Η πρόδος στρώνει τον δρόμο της με οστά. Και ο κινηματογράφος στρώνει την νέαν οδόν με την ιδίαν κοπτερήν μάχαιραν. Και τρίζει το βάθρο του Φασουλή. Και η φωνή του η οξεία χάνει την διαύγειάν της και την μελωδίαν της. Ο κατακτητής προχωρεί κι ο Καραγκιόζης ρίπτει το τελευταίο του βλέμμα επί του πλήθους των θαυμαστών του».

Στην τόση απαισιοδοξία που σκόρπισε το παραπάνω άρθρο σχετικά με το δυσοίωνα μέλλον του Καραγκιόζη, ο **μεν Θεοδωρέλλος** απάντησε την ίδια μέρα παίζοντας το «**Η ανατίναξης του φρουρίου και ο βομβαρδισμός του ... Καραγκιόζη**», εξάλλου ο Ρωσσο-ιαπωνικός πόλεμος καλά κρατούσε, ο δε Ρούλιας διακήρυξε μέσω των ΚΑΙΡΩΝ της Πέμπτης 22 Ιουλίου, ότι **στον ΑΠΟΛΛΩΝΑ «.... εις τον Μπάρμπα-Γιώργο κάμνει θαύματα**». Μάλιστα, απ' τη βδομάδα που ξεκινούσε την Δευτέρα 26 Ιουλίου πλην του κινηματογράφου του Συντάγματος, του Καραγκιόζη του Θεοδωρέλλου στη Δεξαμενή, **του Νάσου Φωτεινού στον Παράδεισο**, του κήπου του Αρνιώτη, ο Ρούλιας είχε ν' αντιμετωπίσει ένα σπουδαίο Καραγκιοζοπαίκτη που ήρθε στην Αθήνα να τον ανταγωνιστεί, **τον Ιωάννη Πρεβεζάνο**: «-Θέατρον ο Καραγκιόζης (Πλατεία Κουμουνδούρου). Απόψε θέλει παραστήσει **ο αμίμητος καλλιτέχνης Ιωάννης Πρεβεζάνος «Τον γάμον του Καραγκιόζη» με όλο γέλοια**».(ΕΣΤΙΑ, Δευτέρα 26 Ιουλίου 1904)

Ο Πρεβεζάνος έπαιζε Οθωμανικό Καραγκιόζη, προερχόμενος πολλές φορές εκ Κωνσταντινουπόλεως. Γι' αυτό κι ο Ρ απάντησε, όπως και στην περίπτωση του Λεωνίδα Γορανίτη τον Ιούνιο του 1900, με μια κλασσική παράσταση του Οθωμανικού Ρεπερτορίου, με μάλλον πειραγμένο και εξευγενισμένο τον τίτλο, αντί για τον «Γκιούλ Μπαζέ» ή τον «Μπαζέ της Αφροδίτης», **το «Αγροκήπιον»**:

#### **ΘΕΑΤΡΟΝ Ο ΜΠΑΡΜΠΑ-ΓΙΩΡΓΟΣ**

Διευθυνόμενον υπό του κ. Ιωάννου Ρούλια τρέξατε όλοι απόψε εις τον ΑΠΟΛΛΩΝΑ (έναντι Μέτς σ.σ) διά το «Αγροκήπιον». (ΕΣΤΙΑ, Δευτέρα 26 Ιουλίου 1904) Και την επομένη παρουσίασε το έργο: «Ο Καραγκιόζης Φούρναρης». (ΕΣΤΙΑ, Τρίτη 27 Ιουλίου).

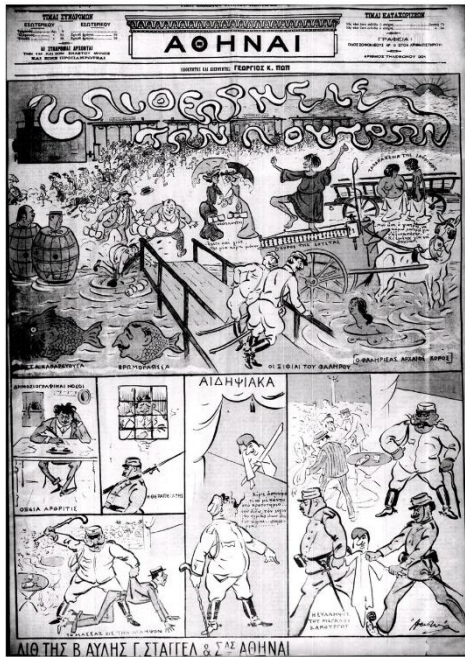
Αξιοπαρατήρητο είναι το γεγονός ότι το θέατρο «Παράδεισος» θα φιγουράρει στη στήλη θεαμάτων της ΕΣΤΙΑΣ συστηματικά και πανομοιότυπα από τις 13 Ιουλίου έως το τέλος της σεζόν: «Ο Καραγκιόζης (Νάσος Φωτεινός) με τον κινηματογράφον του Ψυχούλη με νέας όλως προβολάς και το «Φίλημα». Το ότι ο Καραγκιοζοπαίκτης είναι ο Φωτεινός επιβεβαιώνεται από την εφημερίδα ΚΑΙΡΟΙ που στις 14 Ιουλίου προβάλει: «Ο φαιδρότατος Καραγκιόζης του Φωτεινού». Τέτοιες διαφημίσεις ήσαν

κάρφος στο μάτι του Ρούλια, που απτόητος συνέχιζε τις παραστάσεις του στον ΑΠΟΛΛΩΝΑ.

**1904“Ο Αστυνόμος Αιδηψού-ο Δικηγόρος Αθηνών κ. Μπραχάλης και ο Μίμαρος(;) στα δεσμά”.**

Την εσπέρα της Κυριακής 3ης Μαΐου 1904, την ώρα που δινόταν παράσταση Καραγκιόζη στο ξενοδοχείο “Ηράκλειον” της Αιδηψού προς ψυχαγωγία ομογενών ενοίκων του, εισήλθε ο Αστυνόμος Αιδηψού Αλ. Κίρκος με κουστωδία χωροφυλάκων, διέκοψε διά της βίας την παράσταση και αποπειράθηκε να συλλάβει τον “Διευθυντή του θιάσου”, γιατί δήθεν εστερείτο “ειδικής αστυνομικής αδείας”. Εκ των παρισταμένων **ο εξ Αθηνών Δικηγόρος Μπραχάλης Σαραντίνος** παρενέβη υποδεικνύοντας ότι δεν απαιτείται άδεια κατά νόμον, με αποτέλεσμα να συλληφθεί και ο ίδιος. Οι επιφανείς θεατές του Καραγκιόζη, “πολυπληθείς Πρόκριτοι Μακεδόνες και άλλοι υποδούλων μερών”, που ταλαιπωρήθηκαν και διασύρθηκαν από τον Ανθυπασπιστή Αλ. Κίρκο, υπέβαλαν εναντίον του διαμαρτυρία προς τον Υπουργό Στρατιωτικών, ανάμεσά στους υπογράφοντες φιγουράρει και το όνομα **του Δικηγόρου Αθηνών Σαραντίνου Μπραχάλη!!** Σάλος δε προκλήθηκε στην Αθηναϊκή κοινωνία και το θέμα έλαβε και πολιτικές διαστάσεις, φθάνοντας μέχρι τη Βουλή. Στις διαμαρτυρίες μάλιστα πρωτοστάτησε η εφημερίδα “ΑΘΗΝΑΙ” υπερασπιζόμενοι τα θύματα της αστυνομικής βίας.

Ένα δημοσίευμα της ΕΜΠΡΟΣ, της Τρίτης 8 Ιουνίου, μας προσφέρει το αποτέλεσμα των ανακρίσεων που διεξήγαγε ο υπολοχαγός Μαρούλης, που εμπεριέχει διαφωτιστικές ενδείξεις σχετικά με την προσωπικότητά του Καραγκιοζοπαίκτη, αλλά προβάλλει και την επιχειρηματολογία του κατηγορούμενου αστυνομίου: «... Εκ των ανακρίσεων τούτων απεδείχθη ότι ο προ εβδομάδος μεταβάς εκεί Καραγκιόζης και δώσας δύο μόνον παραστάσεις προσεκλήθη υπό του αστυνομίου από της πρώτης ημέρας να προμηθευθή το απαιτούμενον γραμμάτιον καταβολής φόρου θεαμάτων, ούτος όμως καίτοι επανελήφθη η σύστασις προς αυτόν, δεν συνεμορφώθη, την δε 29 Μαΐου, κατά την οποίαν επί τη επετείω της αλώσεως της Κων/πόλεως εψάλη έν Αιδηψώ κατανυκτικότατον μνημόσυνον συνεστήθη εις τον θεατρώνην να μη παραστήση. Ο θεατρώνης παρ’ όλα ταύτα πειθόμενος εις τας συμβουλάς δύο-τριών, ότι αυτοί «κάνουν καλά με τον αστυνόμον» έστησε την πρόχειρον σκηνήν του εις την πλατείαν του Ξενοδοχείου «Ηράκλειον» και έψαλε τα ωραία τραγούδια του Χατζαηβάτη, με τα οποία επρόκειτο να διασκεδάσουν οι έχοντες τόσον ζωηράν την εντύπωσιν του πρωινού μνημοσύνου υπέρ του Παλαιολόγου. Κατόπιν τούτου ο αστυνόμος μεταβάς επί τόπου δεν διέκοψε την παράστασιν σεβόμενος το ακροατήριο, αλλά διέταξεν ένα υπαξιωματικόν μετά το τέλος αυτής να οδηγήση τον θεατρώνην εις την



Εικόνα 1: ΑΙΔΗΨΙΑΚΟΣ ΦΑΣΟΥΛΗΣ 1904

αστυνομίαν, όπου θα μετέβαινε και ο ίδιος δια να τω ζητήσει εξηγήσεις. Τούτο όμως εξηρέθησεν έναν δικηγόρον εξ Αθηνών και άλλον τινά κύριον, οι οποίοι είχαν υποσχεθεί ότι αυτοί «κάμνουν καλά με τον αστυνόμον» και εδημιούργησαν τον τηλεγραφικόν θόρυβον». Τα υπογραμμισμένα στοιχεία του ανωτέρω δημοσιεύματος μας δημιουργούν την πεποίθηση πως ο ανώνυμος Καραγκιοζοπαίκτης δεν είναι άλλος από το Μίμαρο, διότι αυτός ήταν γνωστός στο Πανελλήνιο για τα ωραία τραγούδια του Χατζηαβάτη που έψαλε και θα μπορούσε να ψυχαγωγήσει τις 15 κυρίες και τους 30 κυρίους που τον εκάλεσαν, αλλά και για τις κακές του σχέσεις με την

αστυνομία, καθώς και τη συστηματική άρνησή του να καταβάλλει τον φόρο των θεαμάτων. **Εξάλλου, η παρουσία του δικηγόρου Μπραχάλη μας προκαλεί την ισχυρή εντύπωση για τη θρυλούμενη σχέση που είχε ο Μίμαρος με τον Καραγκιοζοπαίκτη Μπραχάλη!** Τα ανωτέρω υποστηρίζει και η ολοσέλιδη γελοιογραφική απόδοση των όσων συνέβησαν από την εφημερίδα ΑΘΗΝΑΙ της Τρίτης 29 Ιουνίου 1904 υπό τον γενικό τίτλο «Επιθεώρησις των Λουτρών». Το κάτω μισό της πρώτης σελίδας είναι εμπνευσμένο από τα ΑΙΔΗΨΙΑΚΑ που εκτυλίσσονται σε πέντε «καρέ».



Εικόνα 1: Ο ΜΙΜΑΡΟΣ ΣΤΟ ΚΡΑΤΗΤΗΡΙΟ;

δύο πρώτα, επάνω αριστερά, παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς ο γελοιογράφος Φ. Αριστεύς αποδίδει την μορφή του Καραγκιοζοπαίκτη δύο φορές. Στην πρώτη μάλιστα στο βάθος αριστερά εικονίζει το νευρόσπαστο με το μακρύ του χέρι γερμένο επί της σκηνής, ενώ στη δεύτερη τον Καραγκιοζοπαίκτη πίσω από τα κάγκελα της φυλακής. Το

ξυρισμένο πρόσωπό του με το τσιγκελωτό μουστάκι και τα πλούσια ανάκατα μαλλιά, δείγμα της ταλαιπωρίας του, παραπέμπουν σαφώς στη μορφή του Μίμαρου (εικ 1,2).

Το βέβαιο είναι πως ταλαιπωρήθηκε περισσότερο απ' όλους, έχασε ένα τόσο καλό στέκι σαν αυτό της παραλίας της Αιδηψού και την παχυλή αμοιβή των ομογενών μας, αν ευοδωνόταν η παράσταση. Μάλλον εν τη απουσία του Κίρκου περί τα μέσα Ιουνίου, τα μάζεψε και τράβηξε για άλλο μέρος.

1904

#### **“ Ο ΚΡΗΤΙΚΟΣ ΜΑΝΩΛΙΟΣ” ΚΑΙ Ο ΤΣΑΧΠΙΝΗΣ ΛΕΩΝΙΔΑΣ**

Ας αφεθούμε στις εντυπώσεις ΑΠΟ ΤΟ ΛΟΥΤΡΑΚΙΟΝ ενός Παρεπιδημούντος Φίλου των ΑΘΗΝΩΝ της 1<sup>ης</sup> Ιουλίου: «Είχον δύο έτη να επισκεφθώ το Λουτράκι, και η πρόοδος του μου εφάνη αλματική κατά το διάστημα τούτο - ξενοδοχεία και εστιατόρια ευπρεπή ανηγέρθησαν 5-6 τον αριθμόν ..... Καφφενεία καθάρια προσετέθησαν ων μάλιστα εν τα «κύματα» ονομαζόμενον, ηδύνατο να ζηλεύση και η πλατεία του Συντάγματος ή της Ομονοίας...». Πρόκειται για το καφείο και ζαχαροπλαστείο του Ι.Γ. Πρωτοπαπά ή Καραντάνη, που εκάλεσε την προηγούμενη χρονιά τον Ι. Ρούλια να δώσει παραστάσεις. Όμως, ο ΛΟΥΟΜΕΝΟΣ δυσανασχετεί, γιατί: «..Αι διασκεδάσεις δεν είναι ανάλογοι προς την εν γένει πρόοδον του Λουτρακίου. Ο Λεωνίδας, ο άριστος ούτος των Καραγκιόζηδων αφ'όσους ήκουσα έχει τη μεγαλυτέραν πελατείαν. Ο καλός φωνογράφος του καφενείου «τα κύματα», και εις πλανόδιος Ιταλικός θιάσος, ωτοσχίστης ως έλεγεν ο κ. Μελαγχρινός ικανοποιούν τους προτιμώντας την Ιταλικήν μουσικήν από τα άσματα του Ζακυνθίου Φρίγκου, του Κρητός Μανωλιού ή του Ακαρνάνος Μπάρμπα-Γεώργη, των ηθοποιώντου Τσακπήνη Λεωνίδα ..... Το χái-Λάιφ, υπό έποψιν λιρών εννοείται τοιούτον της «Παλμύρας» και των «Πηγών», των δύο Α' τάξεως ξενοδοχείων, διασκεδάζει εν στενώ οικογενειακώ κύκλω και μόνον άπαξ της εβδομάδος εις ζούρ-φιξ επισκέπτεται τον Καραγκιόζη του Λεωνίδα».

#### **ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΘΙΑΣΟΥ**

«Ολόκληρος ο θιάσος, ο παίζων εις το Θεατρίδιον του Βατραχονησίου, εκάη προχθές (Δευτέρα 19 Ιουλίου σ.σ) την νύκτα πεσών θύμα κακούργου χειρός. Διά να εξηγούμεθα, πρόκειται περί ενός χαρτίνου θιάσου Καραγκιόζη, όστις τυλιγμένος εις ένα μανδήλι και εγκαταλειφθείς προς στιγμήν υπό του θιασάρχου, μετεβλήθη εις τέφραν. Ο θιασάρχης κατήγγειλε την πράξιν υποπτευθείς ένα γκαρσόνι του καφενείου, μετά του οποίου είχε διαφοράς. Ειδοποιεί όμως το κοινόν ότι αι παραστάσεις δεν θα διακοπούν, διότι μέχρι της εσπέρας σήμερον ο θιάσος θ' ανανεωθεί».<sup>12</sup> Αυτής της δολιοφθοράς, το πιθανότερο για λόγους ανταγωνισμού, θύμα υπήρξε ο Ρ! Γνωρίζουμε ήδη ότι από την Τετάρτη 23 Ιουνίου είχε μετακομίσει στο απέναντι του «Παραδείσου» καφενείο «Απόλλων». Αυτό προσδιορίζει ο εμπρόθετος: «Εις

το θεατρίδιο του Βατραχονησίου», διότι ο «Παράδεισος» βρισκόταν στη γέφυρα του Ιλισσού πρό του Σταδίου. Δεν εντοπίσαμε άλλα στοιχεία, ώστε να διαλευκάνουμε την υπόθεση. Μόνο να εικάσουμε μπορούμε πως, αν δεν επρόκειτο για μία αυθόρμητη πράξη εκδίκησης απ' το γκαρσόνι που βρέθηκε – ποιος ξέρει για ποιους λόγους – σ' αντιπαράθεση με το Ρ, και ήταν βαλτός απ' τους ανταγωνιστές του και κυρίως τον απέναντι «Παράδεισο», ο στόχος προφανώς ήταν να διακοπούν οι παραστάσεις του Ρ και να καρπωθούν οι άλλοι τις σίγουρες εισπράξεις του, προκαλώντας του ζημιά, όμως «είχαν υπολογίσει χωρίς τον ξενοδόχο». Ο Ρούλιας δεν ήταν χθесινός Καραγκιοζοπαίκτης και είτε διέθετε πλεόνασμα φιγουρών, είτε, και το πιθανότερο, είχε την ευχέρεια άμεσα να ζωγραφίσει, να σκαλίσαι και να συνθέσει τις φιγούρες και τα σκηνικά που χρειαζόταν για την παράσταση της ίδιας μέρας. Γι' αυτό μ' αυτοπεποίθηση δηλώνει: «Μέχρι της εσπέρας σήμερον ο θίασος θα ανανεωθεί». Αυτό υπήρξε ένα απ' τα πικρά.

### 1905 Ο «ΑΠΟΚΡΗΑΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ» - Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΡΟΥΛΙΑ

Μετά την κακήν-κακώς εκδίωξή του από το σπίτι του Β. Καραπάνου φαίνεται ότι μέσα στη βαρυχειμωνιά του Γενάρη, ο Ρ εγκατέλειψε για πάντα τον Καρβασαρά, επιστρέφοντας στην Αθήνα. Και ναι μεν δεν πρόσφερε τις καλλιτεχνικές του υπηρεσίες ως προπαγανδιστής του υποψήφιου βουλευτή Καραπάνου, που σίγουρα θα του 'χε τάξει τουλάχιστον κάποιο πεντακοσάριο ως αμοιβή, όμως έσπευσε στα τέλη του Γενάρη και ενόψει της έναρξης του τριωδίου να ενταχθεί στον «κωμικό συνδυασμό» που είχε στα σκαριά ο γνωστός ως «ποιητής του κάρου» Παναγιώτης Θεοδοσίου, πρώην διανομέας εφημερίδος, τοιχοκολλητής προγραμμάτων, υπηρέτης τυπογραφείου και οπωροπώλης! Οι Απόκριες ήταν μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για τον Ρ να βγάλει κάποια χρήματα, που μετά την αποτυχία στην γενέτειρά του, θα τα είχε ανάγκη. Ο Παναγιώτης Θεοδοσίου, λοιπόν, με τα ποιήματα και τις παρλάτες του, ο Φίλιππος Κουλούρης με τον ξύλινο Φασουλή και ο Γιάννης Ρούλιας με τον χάρτινο Μπάρμπα-Γιώργο ήσαν οι «Βασιλείς του Γέλωτος» εκείνη την εκλογική αποκρία του 1905. Ήδη το Σάββατο 29 Ιανουαρίου η **ΣΚΡΙΠ** αναγγέλλει τα νέα στους Αθηναίους: «-Ο Θεοδοσίου ζητείται δι' επιγραφάς και δεν ευρίσκεται.- Καταγίνεται με τον θίασόν του εις τας δοκιμάς των νέων αποκριατικών του κωμωδιών. – Αύριον έχει και γενικήν πρόβαν! Εις μίαν μάνδραν!». Η γενική πρόβα, Θεοδοσίου, Κουλούρη και Ρ, έγινε στη μάνδρα Κυριακή 30 Ιανουαρίου, ενώ οι **ΚΑΙΡΟΙ** τους αφιέρωναν μια αρκετά διαφωτιστική δημοσίευση με τον τίτλο: «ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΑΠΟΚΡΗΑΤΙΚΟΣ. Επιτυχέστερος συνδυασμός δια τας προσεχείς εκλογικάς απόκρεω δεν ηδύνατο να γίνη, από τον αναγγελθέντα χθές με όλην την επισημότητα. Ο συνδυασμός κατηρτίσθη από τους κυρ. Παν.Θεοδοσίου, Θεοδ. Κουλούρη και

Ιω. Ρούλιαν. Οι Αθηναίοι βέβαια γνωρίζουν τα ονόματα ταύτα, τα συνδεδεμένα αρρήκτως με την αποκριάτικη κίνηση. Είνε οι τρεις «Βασιλείς του Γέλωτος» όπως ονομάζονται, διότι το εύθυμον επάγγελμά των δεν έχει άλλο σκοπόν, ή μη να σκορπίση εις τα πλήθη τον ευχάριστον και αληθινόν γέλωτα. Εννοείται ότι αφού κατήρτισαν «συνδυασμόν» θα ασχοληθούν κυρίως με τα κωμικά της εκλογικής κινήσεως. Η περιοδείαν των, η εμφάνις δηλαδή του συνδυασμού των εις τους Αθηναϊκούς δρόμους θα γίνει μεγαλοπρεπώς την προσεχή Κυριακήν». Η ΕΜΠΡΟΣ είναι πιο λιτή: «Ο υπό τους κ.κ Π. Θεοδοσίου, Φ. Κουλούρη και Ι. Ρούλιαν αποκριάτικος «συνδυασμός» κατηρτίσθη και από της προσεχούς Κυριακής άρχεται των υπαιθρίων παραστάσεων του». Όσον αφορά τον Ρ η πληροφορία των **ΚΑΙΡΩΝ** πως το όνομά του συμπεριλαμβανόταν σε αυτά των κωμικών που οι Αθηναίοι είχαν συνδέσει άρρηκτα με την αποκριάτικη κίνηση μαρτυρεί ότι και η συνεργασία τους στις Αποκριές του 1905 δεν ήταν περιστασιακή, αλλά, το πιθανότερο, κάθε χρονιά ο Ρ έβγαζε το ψωμί του εκείνη την περίοδο του έτους μετέχοντας σε πλανόδιους υπαίθριους θιάσους με τον Καραγκιόζη του και, γιατί όχι, με το Φασουλή του.

....Μπορούσε κάλλιστα να προσαρμόσει συμπυκνώνοντας το έργο που ο ίδιος παρουσίασε στο μπερντέ του στον ΑΠΟΛΛΩΝΑ, τη Τετάρτη 23 Ιουνίου 1904, με τον τίτλο «Ο υποψήφιος Δήμαρχος». Ενώ τον Αύγουστο του 1905, παίχθηκε και στη Δεξαμενή για δεύτερη φορά με τον τίτλο «Αι Δημαρχικαί εκλογαί»

### 1905 Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΡΟΥΛΙΑ.

Περί την 5<sup>η</sup> π.μ. της 8<sup>ης</sup> του μηνός Μαρτίου, ημέρας Τρίτης του έτους 1905 απεβίωσε ο Ιωάννης Ρούλιας, σε ηλικία μόλις 37 ετών, ηθοποιός στο επάγγελμα.

Ο θάνατός του δηλώθηκε την ίδια ημέρα την 11<sup>η</sup> π. μ. από τον **Αθανάσιο Πασαπόρτηκ Ναυπάκτου**, ετών 36, που επαγγελλόταν τον σιδηρουργό. Αυτός προσήλθε ενώπιον του Σ. Βάρφη, Ληξιάρχου του πέμπτου τμήματος της πόλεως Αθηνών του δήμου Αθηναίων της επαρχίας Αττικής, όπου ανήκε τότε το νοσοκομείο Ευαγγελισμός.

| Αριθμός Πρωτοτύπου | Αντιγραφικό ποσίδας υποδείξεως                                                          | Σημειώσεις         |
|--------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------|--------------------|
| 232                | Εμάθαν ότι ..... από τον <i>Marshall</i><br>την χημική έρευνα σχετικά με την <i>gas</i> | 194<br><i>1943</i> |
| Όνομα και επώνυμο  |                                                                                         |                    |

|                               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
|-------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| Ἀρχὴς Πρωτοῦ                  | Ἀποστολὴς πολεμ. ἀποστολῆς                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                    | Σταθμός                                                   |
| 232                           | <p>Ἐμπερὸν εἰς ..... <i>Σελῖν</i> ..... καὶ παρὰ <i>Μαρκίου</i><br/> τοῦ χαλκιστοῦ ἐναποκαταστῆς νημέριον ἐκεῖσε ἔχοντα. <i>Σελῖν</i><br/> καὶ ἑταίρῳ <i>Π. Μ.</i> ἐκτακτικῶς ἐκδόσαν ἐπεὶ καὶ <i>Σ. Βαϊράν</i>.....<br/> ἀπεβίβας τοῦ <i>Ε'</i> ἐπὶ τῆς αἰτίας Ἀδωνίου τοῦ ἀδελφοῦ Ἀδωνίου τοῦ<br/> "Βασιλέως Ἀττικῆς ὁ <i>Χρὶςτος Τριανταφυλίδης</i><br/> ἐν <i>Μακεδονίᾳ</i>..... ἐτὸς 36. ἐναρτάσαντες <i>ἀποβιβάσαντες</i><br/> καὶ ἐκδόσαντες ἐν <i>Σελῖν</i>..... κατὰ τὸν <i>Σ. Δ. Μ.</i> εἰς τὸ <i>ἔθνος</i><br/> <i>αὐτοκράτορος Βασιλέως</i>..... τοῦ <i>Ε'</i> ἐπὶ τῆς αἰτίας διαβίβας<br/> ὁ <i>Χρὶςτος Τριανταφυλίδης</i><br/> ἐναρτάσαντες ἐν <i>Μακεδονίᾳ</i>..... ἐτὸς 37.<br/> ἐν <i>Κωνσταντινῇ Ὑπόγειον</i><br/> ἐπεὶ ἐκδόσαντες ἐν <i>Μακεδονίᾳ</i> ἐπεὶ ἐκδόσαντες ἐν<br/> <i>Μακεδονίᾳ</i><br/> ..... καὶ ἀπὸς ἐκδόσαντες κατὰ τὸν ἀποστολῆς ἑ. α.</p> | <p><i>Σελῖν</i><br/> <i>Βαϊράν</i><br/> <i>Βαϊράν</i></p> |
| Ὅπως καὶ ἐντολῶν<br>ἀποστολῆς |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Τριανταφυλίδης</i>         |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Πορτοῦ</i>                 |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Βασιλέως</i>               |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Σελῖν</i>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Σελῖν</i>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Σελῖν</i>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Σελῖν</i>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Σελῖν</i>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Σελῖν</i>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Σελῖν</i>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Σελῖν</i>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Σελῖν</i>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |
| <i>Σελῖν</i>                  |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                               |                                                           |

διέγνωσαν πως πέθανε “ένεκεν  
σηπτικής καθολικής περιτονίτιδος εξ  
επινεμήσεως”.<sup>1</sup>

ΟΙ **ΚΑΙΡΟΙ**, αναγγέλλουν το γεγονός της Πέμπτης 10 Μαρτίου: «Απέθανε και ο Ρούλιας. Ήτο ο νεότερος καθηγεμών της καλοκαιρινής φαιδρότητος είναι μορφώσας τον τύπον του Μπάρμπα-Γιώργου ο οποίος εις το θεατράκι εις τα Ιλίσσια εξετρέλαινε πέρυσι κόσμον και κοσμάκι και έτσι ένας-ένας οι μεγάλοι άνδρες αφήνουν τον ψεύτικον τούτον κόσμον».

Μέσα στις συνθήκες αυτές, καθιερωμένος πλέον ο Γορανίτης ως διασκεδαστής του καλού κόσμου, φαίνεται πως στο τέλος της σεζόν του 1904 δέχθηκε πρόσκληση να μεταβεί στην Αμερική με τον Καραγκιόζη του. Το δέλεαρ ήταν ισχυρότατο, αφού η Αμερική ήταν η γη των δολαρίων, το έδαφος παρθένο και οι Έλληνες μετανάστες, σκληρά εργαζόμενοι και σε συνθήκες ρατσιστικής αντιμετώπισης απ' το Αγγλοσαξωνικό περιβάλλον και σχετικής απομόνωσης, διψούσαν για ελληνική ψυχαγωγία και διασκέδαση. Έτσι, αρχές Φεβρουαρίου του 1905 βρίσκεται στη Νέα Υόρκη προσκεκλημένος του Ξενοδόχου Παναγιώτη Μητρομάρα και των συνεταίρων του. Το βράδυ της Δευτέρας 6 Φεβρουαρίου δίνει «αστειοτάτην παράστασιν εις το Ξενοδοχείον ο «Ναύαρχος Μιαούλης» 11 Madisonst.» κατά την ομογενειακή εφημερίδα ΑΤΛΑΝΤΙΣ. Φαίνεται πως οι παραστάσεις σημείωσαν κάποια διακοπή και επανελήφθησαν στις 10 Μαρτίου: «και πάλιν ήρχισεν τας κωμικάς του παραστάσεις ο περίφημος Λεωνίδας Γορανίτης... .. τρέξατε όλοι να γελάσετε. Άρχεται από τας 8 ½ μ.μ είσοδος ελευθέρα». Οι χωρίς εισιτήριο παραστάσεις αποτελούσαν προσφορά των ξενοδόχων σε πελάτες και επισκέπτες, δίνοντας και αξιοπρεπή αμοιβή

στον Καραγκιοζοπαίκτη που συνέχιζε να παίζει έως τα τέλη Μαρτίου. Μάλιστα την 15<sup>η</sup> δίνει μία εντελώς νέα παράσταση η οποία χαρακτηρίζεται αστειοτάτη, κι έχει τον τίτλο «Ο Ληστής». Η συνεργασία του Γορανίτη με το Μητρομάρα ολοκληρώνεται την 27<sup>η</sup> Μαρτίου: «Σήμερον ανεχώρησε διά Λόουελ ο κος Λεωνίδας Γορανίτης μετά του φαιδρού Καραγκιώζη. Τω ευχόμεθα καλόν κατευόδιον και άφθονα κέρδη. ΠΑΝ. ΜΗΤΡΟΜΑΡΑΣ ΚΑΙ ΣΙΑ».

Στο Λόουελ, δεύτερο σταθμό της περιοδείας του Γορανίτη, εργάζονταν πολλοί Έλληνες στα Νηματοουργεία και Υφαντουργεία έχοντας αρχίσει να φέρνουν τις γυναίκες και τα παιδιά τους για να εγκατασταθούν οριστικά, όπως έγραφε η τοπική Telegram της 14<sup>ης</sup> Απριλίου. Κατ' αντίθεση, ο εκεί Υποπρόξενος της Ελλάδος κος Ιατρού δήλωνε στις 17 ότι «η Ελλάς ούτε ευνοεί ούτε ενθαρρύνει την μετανάστευση». Τον ίδιο μήνα στη Νέα Υόρκη εντοπίζεται και άλλη παρουσία Καραγκιόζη στο καφέ Αμάν του κυρ. Ανδρίκου Αντωνοπούλου από τα Ψηλά Αλώνια της Πάτρας. Εκεί στις 14 Απριλίου δίδεται «Η Γενοβέφα» με φουστανελοφόρους υποκριτές, ενώ τα αναγκαία ιταλικά μεσαιωνικά όργανα αντικαθίστανται από ένα λιγδοτήγανο με μια χουλιára σιδερένια. Σύμφωνα πάντως με την εφημερίδα **ΑΣΤΗΡ ΣΙΚΑΓΟΥ** «...θα έχη και το γούστο της η παράστασις αύτη, καθόσον εις το τέλος θα δώση και ο Καραγκιόζης μίαν κωμωδίαν, κατά την οποίαν πώς κατόρθωσεν ο κυρ. Μπαρμπανδρίκος να βάλη στο χέρι εις στο Σικάγον ένα Γραικόν, 100 τάλαρα και να κάμνη φτερά διά την Βοστώνην». Ο Λάμπρος Τσορομώκος που υπογράφει το άρθρο είχε πέσει θύμα του κυρ. Ανδρίκου του Πατρινού, που ήδη απ' το 1903, γύριζε τις ανατολικές πολιτείες με κάποιες γυναίκες παίζοντας το κοινώς λεγόμενον Καφέ Αμάν σε διάφορα ελληνικά καφενεία, απ' όπου, υποθέτουμε, δεν θα έλειπε και ο Καραγκιόζης.

Ο Λεωνίδας ο Τσαχπίνης, τίμιος και καταξιωμένος επαγγελματίας, συνέχισε την περιοδεία του φθάνοντας στη Βοστώνη. Εκεί κάνοντας έναρξη το βράδυ της Τρίτης 18 Απριλίου παρουσιάζει τις κωμικές του παραστάσεις στο Καφεστιατόρειον «Ερμής», αριθμός 32 Kneelandst. Boston, mass (ΑΤΛΑΝΤΙΣ). Κι ένα μήνα σχεδόν αργότερα, την Παρασκευή 19 Μαΐου ο **ΑΣΤΗΡ ΤΟΥ ΣΙΚΑΓΟΥ** στη στήλη του ΔΙΑΦΟΡΑ ΚΑΙ ΝΕΑ αναγγέλλει: «Αφίκετο εκ Νέας Υόρκης ο κωμικός, κ. Λεωνίδας Γορανίτης, παίζων μετ' ακαταγωνίστου τέχνης και ηδύτητος τον Καραγκιώζη εν τω καφεενείω του κ. Γεωργίου Τσαρουχά, αριθμός 342 της οδού Σάουθ Χώλστέτ». Αυτός είναι και ο τελευταίος σταθμός που εντοπίσαμε της περιοδείας του σπουδαίου αυτού Καραγκιοζοπαίκτη στις μεγαλουπόλεις της ανατολικής ακτής των ΗΠΑ το 1905.

## Ο ΜΠΟΥΛΝΤΩΚ

Την Τρίτη 13η Σεπτεμβρίου 1905 η εφ. ΕΜΠΡΟΣ, όπως και ο λοιπός Τύπος ενημερώνει την κοινή γνώμη για ένα άγριο έγκλημα στον Πειραιά, τη δολοφονία τριών αρτοποιών στο φούρνο του Γεωργίου Φώτου, με σκοπό τη ληστεία. Γρήγορα σοβαρές υπόνοιες βάρυναν τον ηπειρώτη Καραγκιοζοπαίκτη και αρτοποιό 28χρονο Γεώργιο Ανδρέου Μαρούπη ή Κοτρούπη, τον επονομαζόμενο “Μπουλντώκ”, εξ αιτίας του ακανόνιστου της μύτης του. Αυτός περιόδευε μαζί με τον δεκαεξαετή βοηθό του, παίζοντας Καραγκιόζη στην Κούλουρη, στις αρχές Σεπτεμβρίου στη Θήβα, τη Δόμβρainer, το επίνειό της, τον Άγιο Γιάννη, φθάνοντας με καΐκι στην Κόρινθο, το Κιάτο και τέλος στη Βιτρινίτσα, όπου συνελήφθησαν την 26η Σεπτεμβρίου από τον Ενωμοτάρχη Πασσά και το χωροφύλακα Αντ. Καραπάνο. Προς δόξα του Πασσά, που προαλοικφόταν για την αμοιβή των 8.500 δραχμών, ο Μπουλντώκ διαπομπεύεται σιδηροδέσμιος πάνω σε ανοιχτή άμαξα, διερχόμενος την Αγίου Κωνσταντίνου, την Σταδίου, την πάροδο Γεωργίου Σταύρου μέχρι την Εισαγγελία! Η λύτρωση για τον ταλαίπωρο Μπουλντώκ έρχεται χάρη στις αθωωτικές καταθέσεις του Αστυνόμου της Δομβραίνας και του καφετζή Χατζίνου. Ο αμνησίκακος Μπουλντώκ παρά τα όσα τράβηξε υποσχέθηκε να δώσει “Ευεργετική Παράσταση” υπέρ της δεινοπαθούσης Αστυνομίας και Εισαγγελίας.

## Η ΧΗΡΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΩΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΚΤΩΝ ΙΩΑΝΝΟΥ ΡΟΥΛΙΑ

Ένα χρόνο και πλέον μετά το θάνατο του συζύγου της, η Μαρία, χήρα του Ρούλια, υποφέρει οικονομικά, γιατί φαίνεται ότι οι όποιες οικονομίες του μακαρίτη εξαντλήθηκαν. Έτσι, παίρνει την απόφαση να παίξει Καραγκιόζη η ίδια, αν και γυναίκα, για να μπορέσει να επιβιώσει. Το γεγονός αυτό της πρώτης γυναίκας καραγκιοζοπαίκτριας πήρε τη μορφή θρύλου στην παράδοσή μας, ώστε χρόνια μετά ο Γιώργος Ιωάννου να γράφει «Ο Ρούλιας πέθανε το 1908 σε μικρή ηλικία. Απ’ τον Παναγιώτη Μιχόπουλο έχω και τη συγκινητική πληροφορία πως: μετά το θάνατό του η γυναίκα του, υποφέροντας οικονομικά έπαιζε η ίδια Καραγκιόζη, χωρίς να το αντιλαμβάνεται το κοινό. Τώρα πώς γινόταν αυτό, δεν ξέρω...».<sup>1</sup>

Στην απορία του Ιωάννου απαντά και την ξεδιαλύνει μία δημοσίευση της εφημερίδας ΑΘΗΝΑΙΟΥ Γεωργίου Πωπ στο φύλλο υπ’ αριθμόν 214 (1.335) της Παρασκευής 26<sup>ης</sup> Μαΐου 1906, στη στήλη ΘΕΑΤΡΑ της 4<sup>ης</sup> σελίδας, όπου διαβάζουμε: «ΠΛΑΤΕΙΑ ΚΥΡΙΑΚΟΥ το Σάββατο (27 Μαΐου 1906 σ.σ) το εσπέρας άρχεται των παραστάσεων της η χήρα του Διδασκάλου των καραγκιοζοπαιχτών μακαρίτου Ρούλια μετά του συνεργάτου της Ιωάννου Αποστόλου». Πιο λιτή η αναφορά των ΚΑΙΡΩΝ του Σαββάτου 27 Μαΐου: «Πλατεία Κυριακού απόψε έναρξης του Καραγκιόζη της χήρας Ρούλια και του συνεργάτου της Ιωάννου Αποστόλου». Έτσι, και η μαρτυρία του αείμνηστου Καραγκιοζοπαίκτη Παναγιώτη Μιχοπούλου αποδεικνύεται αληθεστάτη

και η απορία του Γιώργου Ιωάννου θα μπορούσε να βρει μια πρώτη απάντηση: η χήρα έπαιζε κάνοντας τις ψιλές αντρικές και γυναικείες φωνές και ο συνεργάτης της τις βαριές ανδρικές, έτσι δεν γινόταν αντιληπτή, πράγμα που θα ίσχυε, αν ο συνεργάτης της ήταν Καραγκιοζοπαίκτης. Ήταν όμως;

#### ΙΩΑΝΝΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ



Ο Ιωάννης Αποστόλου υπήρξε διακεκριμένος οξύφωνος, δηλαδή τενόρος της εποχής, ο οποίος πραγματοποίησε διεθνή καριέρα, δίδοντας συναυλίες απ' την Οδησό της Ρωσίας έως και τη « Σκάλα του Μιλάνου». Εθεωρείτο από τους γεννήτορες του Αθηναϊκού άσματος, που γεννήθηκε «...εις τον λαβύριθνο της Νεαπόλεως μαζί με τον Στρουμπούλη και τον Θεανόπουλον...».<sup>1</sup> Το Μάρτη του 1900 ευρισκόμενος στην Αθήνα παραχωρεί συνέντευξη στον Ζ. Παπαντωνίου, για λογαριασμό της εφημερίδας ΣΚΡΙΠ, από την οποία μαθαίνουμε ότι ο αρχαιολόγος Αλέξανδρος Φιλαδελφεύς ανακάλυψε το μικρό Αποστόλου το 1888, παρουσιάζοντας το ταλέντο του σε ομιλία του στον Παρνασσό. Από τότε ο Αποστόλου διέγραψε μία λαμπρή καριέρα παίζοντας πρώτος την «Μποέμ» στην Ρώμη και εισπράττοντας τις ευχαριστίες του Πουτσίνι για την επιτυχία του....

#### 1906 “ΤΑ ΧΑΡΙΤΟΛΟΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ”

“Ο Μπουλντώκ έχει στήσει τον Καραγκιοζήν του εις την πλατείαν Κυριακού και κόσμος πολύς, επίλεκτος δε, μεταβαίνει εκεί. Ο Καραγκιοζής του Μπουλντώκ είναι διαφορετικός από τους άλλους και φιλοσοφεί επί των εγκωσμίων.

Χθες (7η Ιουλίου 1906 σ.σ.) έπαιζε μίαν κωμωδίαν κατά το είδος του “Ονείρου” του Σαίξπηρ. Ο Καραγκιόζης μεταβάλλεται εις όνον και τον ερωτά εις φίλος του:

- Και τώρα , δυστυχισμένε, που σ’ έκανε ο διάβολος γαϊδούρι, τι θα κάνης;...  
-Τι θα πη τι θα κάνω!....Να.... Θα πάω σπίτι μου θα φάω φραντζόλα και θα κοιμηθώ σε ωραίο κρεβάτι.  
-Βρε κουτέ, κοιμούνται τα γαϊδούρια σε κρεβάτι;  
-Δεν κοιμούνται; Άμ στραβός είσαι να κάνης μια βόλτα να ‘δης στην πόλι μέσα πόσα γαϊδούρια κοιμούνται σε κουνουπιέρες και τρων φρατζολάκια μπύρας! Και ο λαός χειροκροτεί και ενθουσιά μετην **Φιλοσοφίαν του Καραγκιόζη.**”

Εφ. “ΑΘΗΝΑΙ”, Αρ. 257, Σάββατον 8η Ιουλίου 1906, σελ.3η

### 1906 “ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΙΑΣ”

[ Το 21 και ο Καραγκιόζης]

Κύριε Συντάκτα,

Οι ανά τας διαφόρους συνοικίας εγκατασταθέντες διάφοροι καραγκιοζοπαίκται βλέπω μετά λύπης μου ότι από τινος καιρού, επωφελούμενοι της ιεράς ημών ιδέας, προ της οποίας μετά σεβασμού πας έλλην αποκαλύπτεται, αναβιβάζουν εις την σκηνήν αυτών διάφορα μέρη του Εθνικού ημών αγώνος και διά των σαχλών παραστάσεων βεβηλούσι την μνήμην των σεμνών εκείνων μαχητών εν τω αρματωλισμώ.

Νομίζω ότι η Αστυνομία είνε καιρός να θέση την χείρα της και να απαγορεύση την αμαύρωσιν των λαμπρών εκείνων κατορθωμάτων ήτις ενεργείται διά της αμαθείας και της ασυνειδησίας των τοιούτων.

**Είνε λυπηρόν το όνομα του μάρτυρος της Αλαμάνας να πλανάται επί του χυδαίου μπερντέ. Είνε συντριβή το γλυκή και τρυφερόν εκείνο όνομα του Κατσαντώνη να πλήττη τας ακοάς μας από το πανί του Καραγκιόζη, όστις καθώς ενθυμούμαι το παρελθόν έτος (1905 σ.σ.) ανεβίβασε και τον νέον εθνομάρτυρα ημών Παύλον Μελάν.**

Αφού τέλος πάντων αυτοί οι ίδιοι δεν εννόησαν ότι σκοπός του Καραγκιόζη είνε ο γέλως και η φαιδρότης, ας τους διδάξη τουλάχιστον αυτό η Αστυνομία διά να μη τρίζουν τα οστά των προγόνων μας.

Μεθ’ άκρας υπολήψεως

Πτρς. Σ...ς”

Εφ. “ΑΘΗΝΑΙ”, Αρ. 260, Τρίτη 11η Ιουλίου 1906, σελ.4η

### Ο Καραγκιόζης και η Ιστορία

“ Εις την στήλην της συνεργασίας των αναγνωστών μας εδημοσιεύθη χθες επιστολή αξία προσοχής διά το θέμα το οποίον θίγει. Πρόκειται διά την διακωμώδησιν και το ρεζίλεμα το οποίον προσγίνεται εις την ιστορίαν της μεγάλης μας Επαναστάσεως καθ’ εσπέραν, είτε από των ικριωμάτων των

διαφόρων θεατριδίων των συνοικιών είτε επί της οθόνης των καραγκιόζηδων, οίτινες πυκνοί εγκαθιδρύθησαν εφέτος εις όλας τας γωνίας της Πρωτευούσης. Ο ήρως της Αλαμάνας, διασύρεται κατά τον οικτρότερον τρόπον επάνω εις τον μπερντέ χαριτολογών μετά πρωταγωνιστών του χαρτίνου θιάσου, Ο Κατσαντώνης μονομαχεί με τον Βεληγκέκαν και φιλοσοφεί περί της ματαιότητος των ανθρωπίνων με τον Ζακύνθιον Νιόνιον, ενώ εις άλλην σκηνήν ο Μέγας Αλέξανδρος, καταβροχθιζόμενος από το θηρίον κλαίει την μοίραν του με ένα περιπαθέστατον γιαρέν!...

Το να ζητήση κανείς από την Αστυνομίαν να θέση κάποιον περιορισμόν εις την δραματοποίησιν αυτήν της ιστορίας μας υπό των “Αμιμήτων καλλιτεχνών” των λαϊκώνθεάτρων, θα ήτο ως να ζητήση το θάύμα του εκ πέτρας ύδατος. Μία όμως καλή αποδοκιμασία του κοσμάκη- όστις επί τέλους δεν εμπορεί παρά να έχη κάποιαν συναίσθησιν του Εθνισμού του- κάτι δύναται να κατορθώση προς κατάπαυσιν των αηδών αυτών θεαμάτων.”

Εφ. “ΑΘΗΝΑΙ”, Αρ. 261, Τετάρτη 12η Ιουλίου 1906, σελ.4η

### “ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ”

#### [Ο Καραγκιόζης και οι Ήρωες]

“Ανέγνωσα εις τοέγκριτον φύλλον υμών επιστολήν εν τη οποία εγράφετο ότι η Αστυνομία πρέπει να επέμβη και να απαγορεύση εις τους καραγκιοζοπαίκτας να παίζουν Εθνικά Έργα ως π. χ. τον “Κατσαντώνην”, “Αθ. Διάκον” κ.λ.π. από του μπερντέ των ως εκμεταλλευόμενοι το εθνικόν αίσθημα του λαού.

**Δεν συμφωνώ καθόλου με την ιδέαν αυτήν, διότι φρονώ ότι δεν γελοιοποιούνται τα Εθνικά ημών Πρόσωπα, αλλά τα παίζουν πιστότατα, όπως αν επαίζοντο και εν τω θεάτρω με την διαφοράν μόνον οι ήρωες είνε χάρτινοι, ενώ του θεάτρου είνε...ξύλινοι.**

**Η Αστυνομία πρέπει να επέμβη και να απαγορεύση την ανάμιξιν εις τα δρώντα πρόσωπα του Καραγκιόζη του Μεγάλου Αλεξάνδρου όπερ πράγματι γελοιοποιείται τοιουτοτρόπως, διότι ουδέποτε ούτος εγνώρισε τον Καραγκιόζην και ούτε διά στρατηγημάτων εφόνευσε τον ληστήν Ανδρέαν Πασσαδόρον και τους φίλους του και ηλευθέρωσε την Βασιλοπούλαν ην είχαν αρπάσει και πολλά άλλα.**

**Μόνον αυτή η αηδία πρέπει να εκλείψη και υποχρεούται η Αστυνομία να απαγορεύση ρητώς την ανάμιξιν του ονόματος τούτου εις τας κωμωδίας του πολυπαθούς Καραγκιόζη και ουδέν έτερον.**

Μεθ’ υπολήψεως

Πάνος Σακελλαρόπουλος”.

Εφ. “ΑΘΗΝΑΙ”, Αρ. 264, Σάββατον 15η Ιουλίου 1906, σελ.4η

### Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΙΜΑΡΟΥ-ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ

## 1906 “Γυναικείο γράμμα

Κυρ-Γιώργη

**Ο Μίμαρος (το μι με γιώτα) απέθανε κι οι γυιοί του παν’ στην Πόλι και από τον Άγιο Λάζαρο ως την κορφή κανέλλα και στ’ αργυρά της τα μαλλιά κρέμονται δυο σκορδάρες.**

Η πρεσβυτέρα”.

“ΝΕΟΛΟΓΟΣ” ΠΑΤΡΩΝ 19 Ιουνίου 1906

## ΔΙΑΦΟΡΑ

**ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ** ο θαυμασίος και ξακουστός **μαθητής του Μίμαρου, ο Χάρης**, ήρχισε από χτες τας παραστάσεις του στα Υψηλά Αλώνια (καφενείον Γιακά).

“ΝΕΟΣ ΑΙΩΝ” ΠΑΤΡΑΙ Κυριακή 9η Ιουλίου 1906.

## 1907 ΜΙΚΡΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ (ΑΠΟ ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ)

“ οι Μεσολογγίται τρία κέντρα περιπάτου έχουν.....

-Την νύκτα εις τον “Ανεμόμυλον” γελούν με τας ευφυΐας ενός Καραγκιόζη “**μαθητού του αειμνήστου Μιμάρου**” ο Μ-ς

“ΝΕΟΣ ΑΙΩΝ” ΠΑΤΡΑΙ Πέμπτη 9 Αυγούστου 1907

## ΜΙΚΡΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

“-Ο Καραγκιόζης των Ψηλαλωνιών είναι ανυποφορούτσικος.

-ούτε μία ευφυΐα δεν μπορεί να πει

-περίεργον.

- **Αφ’ ης απήλθεν εις τον Κύριον ο μακαρίτης ο Μίμαρος**, δεν ήλθε στην Πάτρα ούτε ένας αντάξιος εκείνου Καραγκιόζης.

Ο Κορυδαλός”.

“ΝΕΟΣ ΑΙΩΝ” ΠΑΤΡΑΙ Δευτέρα 27η Αυγούστου 1907.

## “Ο ΚΕΡΚΥΡΑΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΛΕΥΚΑΔΙΟΣ”

“Ο Καραγκιόζης της Δεξαμενής (**ο Αθάνατος Μπέκος, Παναγιώτης Μαθόπουλος**) παρουσίασε προχθές ( Κυριακή 20η Μαΐου) **δύο νέους τύπους. Τον Κερκυραίον και τον Λευκάδιον**, αμφοτέρους δροσερούς, τραγουδιστάς, ερωτύλους και ...δέρνοντας. Ο Καραγκιόζης δαρείς υπ’ αυτών των δύο έλεγε κατά την ώρα της συμπλοκής:

-**Στάσου βρε, θα μου γρατσουνίσης το παρουσιαστικό...**”

Εφ. “ΑΣΤΥ”, Τρίτη 22 Μαΐου 1907, ΠΕΝΝΙΕΣ, σελ1.

## 1907 ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΘΕΟΔΩΡΕΛΛΟΥ

### “Ο ΝΥΚΤΕΡΙΝΟΣ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΟΣ”

“Περί την 11ην ώραν της παρελθούσης νυκτός (Κυριακή 14 Οκτωβρίου σ.σ.) εις την οδόν Βίκτωρος Ουγκώ ο χωροφύλαξ Αθ(ανάσιος) Χόρτης ετραυμάτισε κατόπιν συμπλοκής διά περιστροφου σοβαρώς κάτωθεν του αριστερού

μαστού τον Καραγκιοζοπαίκτην Θ(εόδωρον) Δρακόπουλον ή Θεοδωρέλλον.  
Ο τραυματισθείς μετεφέρθη αμέσως εις το Πολιτικόν Νοσοκομείον”.

Εφ. “ΕΜΠΡΟΣ”, Αρ. 3,948, Δευτέρα 15 Οκτωβρίου 1907, σελ. 4η.

### **1908 «Τα κατορθώματα του Μεγ’ Αλέξαντρου»**

Τον Ιούνιο του 1908 ..., «ο στυγνός και απαίσιος κουρελής έψαλλεν σ’ όλους τους τόνους της βραχνιασμένης του φωνής το πρόγραμμα, ωσάν τελάλης διαλύσεως (Σημειωτέον ότι εκείνο τον καιρό ο Καραγκιοζοπαίκτης Δημήτριος Πάγκαλος έπαιζε δίπλα στο σιδηροδρομικό σταθμό της Κηφισιάς!)

-Ορίστε, κυρίες και κύριοι, παράστασις ...Πρωτοφάνες! «Τα κατορθώματα του Μεγ’ Αλέξαντρου». Σαράντα και να μπαίνετε μετά φόρο και άνευ μαξιλάρι. Τα παιδάκια δωρεά. Ορίστε, κυρίες και κύριοι...».

Κι ας μη φαντασθούμε πως σ’ αυτή τη φωτισμένη με καπνίζοντα δαδιά καραγκιοζίκη παράγκα διαδραματίστηκαν επικές σκηνές απ’ τον Στρατηλάτη και το πρωτοπαλλήκαρό του, τον Αντίοχο, με δράκους και τέρατα, γοργόνες και γίγαντες, βγαλμένες απ’ τη «Φυλλάδα» ή το «Συναξάρι», που διάβαζε ο πρωτοψάλτης Μίμαρος στη μνήμη του Αγίου Γεωργίου! Αντιθέτως: «...πριν γίνει ακόμη ξακουστός και παινεμένος Βασιληάς, που τον φοβώτανε Ανατολή και Δύσι και τον τρέμαν Τούρκοι και Μπουρτζόβλαχοι, ο Μεγ’ Αλέξανδρος αγαπούσε την κυρία Μέλπω, την πεντάμορφη της γειτονιάς του, που είχε κάψει όλων των λογίων τις καρδιές και ξετρελλάνει τόσα παλληκάρια. Κι η Μέλπω σαν να ένοιωθε πως αυτός μόνον της έπρεπε για άντρας της να γίνει, γι’ αυτόν επάσχιζε και επονούσε γι’ αυτόν, στο παραθύρι έβγαине κάθε πρωί να του πει δυό λόγια και να ρωτήσει «περί το αίσιον της υγείας του», όπως λεν’ οι γραμματιζούμενοι. Ήρθεν η ώρα όμως να χωριστούνε, γιατί ο Αλέξανδρος έπρεπε να πάει στο Παρίσι να σπουδάσει, για να γίνει μεγάλος και τρανός. Κλάμματα κι όρκοι, φωνή και αντάρα, μα ο Αλέξανδρος έφυγε.

Πέρασε χρόνος και καιρός, που η Μέλπω κλεισμένη μεσ’ στο σπίτι τον περιμένε πιστή. Μα έλα που εβουλήθη του διαόλου ν’ αγαπάη την Μέλπω κι ο σιόρ Διονύσιος Φρίγκος αγαθού ποτέ Αγγέλου, που’χει την περβόλα και την σκύλλα την Κανέλλα; Κι όλο της εμνηνούσε πως θέλει να την ιδεί, όλο πως έχει νοβιτές για τον Αλέξανδρο και πες-πες την εκατάφερε. Τότε με χίλιες δυό «μπάρτζουλες» κι άλλα λόγια δολερά την έπεισε πως ο Αλέξανδρος την είχε ξεχάσει εκεί στο Παρίσι κι είχε πάρει μιάν Φραντζέζα.

-Νοιώθεις τι πα να πει Παρίσι, Τζογούλα μου; Πα να πει... πα να πει... γης μαδιάμ. Πας και χάνεις το μπούσουλα, όγασκε.

Πήγε να σκάσει από το κακό της η Μέλπω η καλή σου! Σαράντα ημερόνυχτα έκλαιγε και σπάραζε και χτυπιώτανε. Δεν μπορούσε να βαστάξει. Και επιτέλους πήρε «φαρμακωμένον δηλητήριο» και γλύτωσε απ' τα βάσανα.

Διάλειμμα!

Ρίξτε καμμιά πενταροδεκάρα, ρε παιδιά, για την «κηδεία της Μέλπως» φωνάζει ο Καραγκιόζης. Ο δίσκος γυρίζει γεμάτος και η παράσταση εξακολουθεί.

Ο Μεγ' Αλέξανδρος εγύρισε σπουδαγμένος, μεγάλος και τρανός και πήγε «με το κατ' ευθείαν» στην Μέλπω, για να γίνουνε οι γάμοι. Σαν έμαθε το θάνατο πολύ του κακοφάνη, λυπήθηκε κατάκαρδα και έτρεξε να τιμωρήσει τον σιόρ-Διονύσιο, που τον πρόδωσε ο Καραγκιόζης.

-Μου χρωστούσε κάτι νοίκια ο αφιλότιμος και μού 'χε ψήσει το ψάρι στα χείλη! Επτά ημέρες τον κυνηγούσε και στο ύστερο τον επέτυχε την ώρα που αρροζάριζε τις πομιντορίες του. Τσάφ! Τσούφ δύο... πιστολιές» και πάρτον κάτω. Έτσι ετελείωσε τον βίον του ο άνομος Ιούδας. Μιλιούνι διαβόλοι επήραν την μαύρη του ψυχή.

Και στο τέλος το πυροτέχνημα:

Ανάμεσα στο φως δύο βεγγαλικών άγγελοι κατέρχονται εξ ουρανού και στεφανώνουν τον Μεγ' Αλέξαντρο.

Ο κόσμος χειροκροτεί και φεύγει, ενώ ο Καραγκιόζης αναγγέλλει τον βίον και την πολιτείαν του Καπετάν Γκρη». ΠΑΡΙΣΙΝΟΣ

Εφημερίδα «ΕΣΤΙΑ», εσπέρα Σαββάτου 7 Ιουνίου 1908.

### **1909 Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ ΠΡΟΚΑΛΕΙ “ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΝ ΕΠΕΙΣΟΔΙΟΝ”**

Τον Ιούλιο του 1909 ο Αρχιστράτηγος Μαχμούτ Σεφκέτ Πασσάς προέβη σε απειλητικές δηλώσεις προς τον μεγάλο Πατριάρχη του Γένους, Ιωακείμ τον Γ': «...Για όλα φταίνε οι Έλληνες. Γι' αυτό εμείς θα τα βρούμε με τους Βουλγάρους και θα σας τσακίσουμε το κεφάλι. Μην έχετε αυταπάτες ως προς το τι θα γίνει. Ή θα καταστραφούμε και θ' αφανιστούμε όλοι μαζί, ή εσείς θα είστε αυτοί που θα σκορπίσετε σαν τα σκουπίδια...».

Χλευάζοντας δε τον Ελληνικό Στρατό, που υστερούσε σε στεριά και θάλασσα, μη μπορώντας ούτε καν να αμυνθεί έναντι του Οθωμανικού Κολοσσού, δήλωνε ως υπουργός των Στρατιωτικών ότι: «...είχε μεγάλη διάθεση να πιεί τον καφέ του στη σκιά της Ακρόπολης..»!

Και δεν μάς έφταναν μόνο οι απειλές απ' τα πιο επίσημα χείλη, αλλά περίγελος γίναμε, όταν ο Αρχιχαμάλης, ο Αρχιαχθοφόρος δηλαδή, του Τελωνείου της Θεσσαλονίκης, Κερίμ Αγάς, εμπόδισε την εκφόρτωση των Ελληνικών ατμοπλοίων, δίνοντας έτσι το σύνθημα του γενικού μπούκοτάζ κατά των Ελλήνων!

Εμπρός σ' αυτή την κατάσταση και ενώ η κυβέρνηση είχε παραλύσει και καμμία αντίδραση δεν εκδηλωνόταν δημοσίως απ' τους πολιτικούς, διπλωματικούς, δημοσιογραφικούς και καλλιτεχνικούς κύκλους, βουλιάζοντας τον Λαό στην απελπισία και την απόγνωση, αναπάντεχο ήταν το ξέσπασμα που προκλήθηκε από τον πλέον μη αναμενόμενο, τον Καραγκιόζη μας, και στον πιο απροσδόκητο τόπο, την πολύπαθη Θεσσαλία!

Το καλοκαίρι του 1909 ο Καραγκιοζοπαίκτης Μέμος Χριστοδούλου ξεκίνησε για μία ακόμη φορά τις παραστάσεις του στο Βόλο. Ο Μέμος ή Μέμαρος, από το Αιτωλικό, μαζί με τους Ρούλια και Θεοδωρέλλο συνθέτει την Τριάδα των Διδασκάλων των Καραγκιοζοπαικτών, μετά τον Μίμαρο. Υπήρξε ιδιαίτερα λαοφιλής σ' όλη κυρίως τη Θεσσαλία πιθανώς από τα τέλη του 19<sup>ου</sup> αιώνα, θεωρούμενος με τις ανεξάντλητες χαριτολογίες του «κράτιστος εκπρόσωπος της ευθυμίας και του γέλωτος». Γι' αυτό συγκέντρωνε μπροστά στον μπερντέ του όλες τις κοινωνικές τάξεις, φθάνοντας και τους δύο χιλιάδες θεατές. Με τέτοια απήχηση και όντας ευαίσθητος στα Εθνικά θέματα, αλλά και φιλόανθρωπος «σοσιαλιστής» για τα κοινωνικά ζητήματα, όπως καταδεικνύει πλήθος παραστάσεών του: υπέρ του Εθνικού Στόλου, υπέρ των Καταδίκων, υπέρ του Εργατικού Κέντρου, του συλλόγου των καφφεϋπαλλήλων....υπέρ ορφανών των πεσόντων κατά τον Μακεδονικό Αγώνα, δεν μπορούσε να μην περιλάβει με το καυστικό του χιούμορ τον Σεφκέτ, τον Επιτελάρχη στον πόλεμο του '97, θέλοντας να εμψυχώσει τους περίτρομους Θεσσαλούς γελοιοποιώντας τον. Ήδη την Πέμπτη 2<sup>α</sup> Ιουλίου 1909 η εφημερίδα ΘΕΣΣΑΛΙΑ μας πληροφορεί πως: **«Ένεκεν του καιρού η παράστασις του Σεφκέτ ανεβλήθη διά την Παρασκευήν. Ο Καραγκιόζης θα θαυματουργήση...»**. Όμως, ήταν τέτοια τα αντανakλαστικά του Τούρκου Προξένου στο Βόλο, ώστε: **«...διεμαρτυρήθη, διότι ο Καραγκιόζης προανήγγειλεν ότι θα παραστήση τον Σεφκέτ. Αι αρχαί απηγόρευσαν την παράστασιν»**, όπως σημειώνει η ΕΜΠΡΟΣ

της 6<sup>ης</sup> Ιουλίου. Το αστείο είναι ότι την Κυριακή 5<sup>η</sup> Ιουλίου, κι ενώ απαγορευόταν στον Μέμο η παράσταση, στα Ανάκτορα της Δεκελείας παρατέθηκε πρόγευμα προς τιμήν Τουρκικής Αποστολής, που ανήγγειλε στον Βασιλέα την ανάρρηση στον Θρόνο του Σουλτάνου Μωχαμέτ Ε΄, παρουσία του Πρέσβευς Ναμπή Μπέη και του Υπουργού των Εξωτερικών Μπαλτατζή, κατά την ΣΚΡΙΠ.

### 1910 «ΠΡΟΣΩΠΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ. Ο ΣΤΑΥΡΑΚΑΣ»

«Η επί το τελειότερον εξέλιξις του λαϊκού Θεάτρου παρήγαγεν, ως ην επόμενον, και την δημιουργίαν των αναλόγων προσώπων, άτινα **εν τη σκηνική οικονομία του Μπερντέ** εκρίθησαν απαραίτητα, ίνα είτε διά του **ιδιορρύθμου της παραστατικότητός των** είτε διά το ειδικόν του ρόλου των αναπληρώσωσιν έλλειψίν τινα.

**Τοιούτον νέον πρόσωπον εν τω Θεάτρω του Καραγκιόζη είναι ο Σταύρακας ή Σταυράκης ο Χαριτωμένος ή επί το θωπευτικώτερον το Σταυράκι.[...]**

**Αι σκηνικάί ανάγκαι (...)** υπηγόρευσαν την επί σκηνής αναβίβασιν ενός τύπου τείνοντος πλέον να εκλείψη εις την πραγματικότητα. Τα παντελόνια τζογέ, τα μυτερά παπούτσια, η χλίψι, το ζουνάρι λυτό, ρεπούμπλικα καθουράκι, αφέλειες, τσακίσματα και λυγίσματα, **είναι πλέον πράγματα ανήκοντα εις την ιστορίαν και εις το παρελθόν**, σήμερον δε ο τοιοιτοτρόπως τυχόν εμφανιζόμενος θα προुकάλει θυμηδιάν και τον ειρωνικόν γέλωτα. Η γενεά αύτη των μόρτηδων και κουτσαβάκηδων υπάρξασα άλλοτε εν ημέραις ευκλείας- μη ανορθώσεως δηλαδή- είχεν ως δόγμα βίου το ευ και ραδίως ζην.

Ετρέφοντο- όχι βεβαίως με ακρίδας και μέλι- αλλ' εκ των κόπων και του ατίμου κέρδους αμαρτωλής τινός γυναικός, η δε ανδρεία των ήτο απαραίτητος εις τα διάφορα χαρτοπαίγνια οπόθεν και εσιτίζοντο οι πλείστοι. Οι δε τοιούτοι παλληκαράδες επί χρόνον πολύν ετρομοκράτησαν τας σημαντικότερας πόλεις της Ελλάδος οπότε χάρις τω αειμνήστω Μπαϊρακτάρη απεκαθαρίσθη η κοινωνία των τοιούτων παρασίτων, ως θρύλοι δε παρεδόθησαν τα άθλα του Μιστόκλη της Ελένης, του Γαβρίλη Μπέσα, του Μπάμπαλη και άλλων ους δεν ενθυμούμαι και ων η σεπτή μνήμη παρακαλώ να με συγχωρέση διά την παράλειψιν ταύτην.

**Επέπρωτο όμως η υστεροφημία να εξευτελίση αυτούς ως εξευτέλισεν πλείστα ο οσημέραι οδοστρωτήρ της εξημερώσεως των ηθών.** Ο λαός όμως μετά σεβασμού έτι αναφέρει και διηγείται τα κατορθώματά των και πολλάκις παρέστην μάρτυς σκηνής καθ' ην εις εν μέσω διηγείτο εις τους άλλους την

ιστορίαν και τα άθλα του Τάδε και του Δείνα παλληκαρά, ενώ οι άλλοι μετά σιγής και ζηλοτυπίας ήκουον αποθεούμενον ένα ίσως κοινότατον αλήτην.

Τοιούτος ο τύπος του αψύχου ηθοποιού όστις μη φοβούμενος πλέον τους αληθινούς-διότι **αλλοίμονον εις τονθιασάρχην εάν υπήρχον ακόμη αληθινοί**-και φέρων το όνομα του Σταύρακα δέχεται εκάστην εσπέραν τις καρπαζιές και τας προσβολάς των άλλων συνεργατών του οίτινες λίαν φιλοτίμως τον δέρνουν ανηλεώς διά πάσαν παλληκαρwsύνην....Αλλά, *sic transit gloria mundi....*”

(Εφημ. Εύριπος Χαλκίδας, φ. 2093, 29.5.1910) Ν.ΠΡΑΤΣΙΚΑΣ

### 1911 “Ο ΣΑΝΑΛΕΜΕΣ”

Όπως βεβαιώνει η «ΕΜΠΡΟΣ» της 14<sup>ης</sup> Ιουλίου, το καλοκαίρι του 1911 ο Σωτήρης Αργυρόπουλος, ο ιμπρεσάριος που κρατούσε το καφεενεδάκι της Δεξαμενής, είχε καπαρώσει το Μόλλα ως το Σεπτέμβριο, κερδίζοντας 300 δραχμές κάθε βράδυ! Δικαιολογημένα, λοιπόν, άμειβε το Μόλλα- «που άλλαζε δέκα είδη φωνών κάθε πέντε λεπτά και... ξετρέλλαινε τον κόσμο με την χάρτινη ωραία Χατισιέ, με το στραβά κομμένο μάτι..»- με 45 δραχμές τη βραδιά, δηλαδή με 1350 δραχμές το μήνα!

Τότε, ο Μόλλας επεφύλαξε την «έκπληξη» στους πολυπληθείς θεατές του, όπως πιστοποιεί η «ΕΜΠΡΟΣ» της Κυριακής, 7<sup>ης</sup> Αυγούστου 1911:

«Εις τον χάρτινον θίασον του Καραγκιόζη προσελήφθη από τινων ημερών νέος ηθοποιός, υπέρ του οποίου το ακροατήριον της Δεξαμενής επιδεικνύει ιδιαιτέραν όλως στοργήν.

-Το νέο νούμερο επαναλαμβάνει διαρκώς την φράσιν «σαν να λιέμε» και **ο κοσμάκης, μοναδικός διά να βαπτίζει τους αγνώστους με ένα όνομα, τον έβγαλε ο Σαναλέμες.**

-Ο Σαναλέμες λοιπόν **είναι φεσιφόρος νησιώτης μάλλον υψηλός και ισχνός, με μακρύτατα πόδια, εξ ων το ένα είναι κουτσό και διαρκώς προσκρούει εις το άλλο.**

-Κατά την χθεςινήν παράστασιν του «Θηρίου» **ο Σαναλιέμες πρωταγωνίστησεν εις τον φόνον του, και μόλις το έβλεπε να ορμά από την φωλιά του έδινε μια κλωτσιά εις τον αέρα και εφώναζε: θα σε φονέψω μωρέ, σα να λιέμε...**

-Μέσα εις την γενικήν οπισθοδρόμησιν του Θεάτρου η εξέλιξις της Καραγκιόζικης ηθοποιίας συγκινεί τους λογοτεχνικούς κύκλους...».

### 1912 “ΟΙ ΘΕΟΔΩΡΕΛΛΟΙ ΣΤΟ ΑΠΟΓΕΙΟ ΤΟΥΣ”

“....Υπάρχουν δύο Θεοδωρέλλοι, αδελφοί, παίζοντες και οι δύο, μοιρασθέντες τα βάρη.

Ο ένας (ο Θεόδωρος) παίζει τον Καραγκιόζη και τους λοιπούς ήρωες (... Πρέπει να ανταποκριθώ στις ανάγκες κλασικών λαϊκών τύπων, τους ο λαός επιθυμεί συμφώνους προς την ιεράν παράδοσιν και ακόμη καλλιτέρες.

Πρέπει να μιλή δέκα διαλέκτους και να τας μιλή με όλην την γνησιότητα, επειδή ο λαός δεν συγχωρεί λάθη.

Πρέπει να πλάσει δέκα χαρακτήρας. Πρέπει να είνε μασκαράς καθώς ο Καραγκιόζης, άθλιος καθώς ο Εβραίος, αλβανικόν σκυλί και όργανον αγρίας εκτελεστικής εξουσίας καθώς ο Βελιγκέκας, κοσμικός και μη μου άπτου καθώς ο Διονύσιος, τσανακογλύφτης καθώς ο Χατζαϊβάτης, σοβαρός καθώς ο Πασάς.

Τέλος, πρέπει να ανταποκριθώ προς το νεώτερον θάύμα της λαϊκής ηθογραφίας, προς την μοναδικήν και καταπληκτικήν δημιουργίαν του λαϊκού θεάτρου, τον Μπαρμπαγιώργον τον πλαστάραν, αυτόν τον μακάριον γίγαντα που εισελάνει εις την σκηνήν με την απέραντον ονοματολογίαν της τουαλέττας του, αξίαν της ομηρικής περιγραφής της ασπίδος του Αχιλλέως, με το πρελούντιο των κουδουνισμάτων ενός ποιμνίου και με το γιγάντιον άσμα....)

....εις τον δεύτερον (τον Ανδρέα) ανετέθη ο Μπάρμπα -Γιώργος και το τραγούδι του. [...]

Λοιπόν ο Θεοδωρέλλος ούτος, χωρίς να είνε από τους πλέον βαθυφώνους Μπαρμπαγιώργους, είνε ένας από τους πρώτης γραμμής εκτελεστάς δημοτικών τραγουδιών. Αυτός ο ντιπ αγράμματος, καθώς μ' επληροφόρει ο αδελφός του και ίσως για τούτο και καλλίτερος, είνε ένας θαυμασίος κρουνός γνησίας και αφθόνου δημοτικής μελωδίας. Μυστηριώδης δε ευγένεια κατοικούσα εις την ψυχή του τον κάμνει να τεχνοτροπή ελαφρώς εις την εκτέλεσιν των ψαλμών αυτών της Ελληνικής φύσεως, προβαίνων εις ευγενή και σεμνά “ραλεντάντο” τα οποία, ωραία και αυτά, φανερώνουν την έντονον προσπάθειαν ενός καλλιτέχνου εξωραΐζοντος και τούτο το Ελληνικόν φολκλόρ με την ταπεινήν του φιλαρέσκειαν...” Ζαχαρίας Παπαντωνίου

**ΕΜΠΡΟΣ**, Κυριακή 27η Μαΐου 1912.

## ΣΤΗ ΔΡΟΣΟΛΟΥΣΤΟ ΔΕΞΑΜΕΝΗ ΤΩΝ ΘΕΑΜΑΤΩΝ 1892- 1928.

Η πρώτη παράσταση Καραγκιόζη στη Δεξαμενή αναγγέλλεται από τη Νέα εφημερίδα στις 13 Αυγούστου του 1892, καθώς τότε έφτασαν από την Κωνσταντινούπολη οι ευτράπελοι και αστείοι παίκτες του Καραγκιόζ - μπερντέ Λεωνίδας Γορανίτης και Παναγιώτης Γριμήνας που έπαιζαν δίπλα στο καφενείο του Δημητρίου Κακούση πλησίον της Δεξαμενής. Η αυλαία των θεαμάτων είχε πλέον ανοίξει! Δύο χρόνια αργότερα, τον Ιούνιο του 1894, ο Ζαχαρίας Παπαντωνίου εντοπίζει παρά το πλευρόν του ναού του Αγίου Διονυσίου το γνωστόν καφενείον του Μαρίνου έναν αρχάριο νεαρό κουτσαβάκη του Ψυρρή που παίζει Καραγκιόζη εναλλάξ με την Prima Donna Φώτω και τη νεαρή χορεύτρια Κατίνα, συγκεντρώνοντας τη φτωχολογιά της Νεάπολης. Το καλοκαίρι του '95 στο ίδιο σημείο που ήταν γνωστό και ως Σχιστό ή Σχιστή Πέτρα θα εγκατασταθεί ο πολυθρύλητος Χρήστος Κονιτσιώτης, που με επίκεντρο τη Δεξαμενή και τη γειτονική Νεάπολη θα καταγάγει καλλιτεχνικούς θριάμβους διαχρονικά μέχρι και λίγο πριν το θάνατό του το 1929, καθώς κάθε σχεδόν καλοκαίρι «.... κάτω από τον πράσινον αυτόν θόλον, ο οποίος προστατεύει τους θεατάς από την φλόγαν του εδάφους ο Κονιτσιώτης θα σκορπά άφθονα τα γέλοια και την αλατισμένην λαϊκὴν του ευθυμίαν....», (NEON ΑΣΤΥ 1906).

Με την είσοδο του νέου αιώνα θα συνεχιστεί η ροή των ανθρώπων προς τα άνω, σαν το νεράκι που μαζευόταν στη Δεξαμενή. Το 1901 το κέντρο βάρους μετατοπίζεται στο ίδιο το καφενεδάκι της, πού διευθυντής του είναι ο δραστήριος Σωτήριος Δ. Αργυρόπουλος. Ήδη αξιόλογοι συγγραφείς, ποιητές αλλά και καλλιτέχνες συχνάζαν στο καφενεδάκι του: «..Ευρύς κύκλος λογίων σχηματίζεται κάθε βράδυ εις το ρομαντικόν καφενεδάκι της Δεξαμενής. Έχουν εκεί νερό κρύο, Καραγκιόζη και τέσσαρας τρελλούς με τους οποίους περνούν την ώραν των. Και ο κύκλος των λογίων ευρύνεται από ημέρας εις ημέραν.....», μαρτυρεί η ΕΣΤΙΑ τον Ιούλιο του 1901. Και εκείνη ακριβώς τη σεζόν ξέσπασε η πρώτη διαμάχη ανάμεσα στο καφενείο της Δεξαμενής και αυτό του Σταδίου, έχοντας μήλον της Έριδος τον γνήσιο Μπάρμπα-Γιώργο, που εκείνο τον καιρό έπαιζε στο Στάδιο. Ο ιδιοκτήτης του καφενείου του Σταδίου αντέδρασε άμεσα στην προσπάθεια να του υφαρπάξουν τον Ρούλια: «ΚΑΦΕΝΕΙΟΝ ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΣΤΑΔΙΟΥ. Δεν είναι αληθές ότι ο Μπάρμπα-Γιώργος ο Ρουμελιώτης εγκατέλειψε το Στάδιον για να δώση παραστάσεις εις την Δεξαμενή. Το τοιούτον πιθανώτατα εγράφη επίτηδες και χάριν ρεκλάμας, η οποία όμως είναι ανακριβεστάτη, διότι ο Ιωάννης Ρούλιας που παίζει τον Μπάρμπα Γεώργο εις το Στάδιον εξακολουθεί εκεί τας παραστάσεις του και ούτε καν συλλογίζεται να εγκαταλείψη το πολυπληθές κοινόν πού συχνάζει κάθε βράδυ». Έτσι, ο Αργυρόπουλος εμπιστεύτηκε τον Καραγκιοζοπαίκτη Χρήστο Κόντο ως αντίπαλο δέος. Και αυτός παίζοντας την «Κακούργο Ασπασία» μόνο προβλήματα δημιούργησε, γιατί μετέτρεψε τον Καραγκιόζη από κωμικό σε τραγικό και

οι περίοικοι ξενυχτούσαν από τους αλλεπάλληλους πυροβολισμούς με μπαρούτι και όχι με καψούλι. Ο Ανδρέας Καρκαβίτσας και ο Ιωάννης Κονδυλάκης υπήρξαν ανάμεσα στους θεατές και μάλιστα ο τελευταίος, τόσο δυσανεκτήθηκε, ώστε να ζητήσει με δημοσίευμα του την επέμβαση του Αστυνομικού Διευθυντή Στυμφαλιάδη. Καμία επιτυχία, όμως, δεν είχε η παρέμβασή του, αφού τα ίδια και χειρότερα συνεχίστηκαν και την επόμενη χρονιά, όπου σ' ένα βράδυ μόνο ρίχτηκαν από τον Κονιτσιώτη 20 κουμπουριές. Στο τέλος του καλοκαιριού του 1901 ανέβηκε και ο Ρούλιας στην Δεξαμενή, παίζοντας «Το ναυάγιο του Μπάρμπα-Γιώργου» και μην παραλείποντας και την καθιερωμένη ευεργετική παράσταση υπέρ των υπαλλήλων του καφενείου με το έργο «Πίστις, Ελπίς και Έλεος».

Ο κόσμος που ανηφόριζε όλο και αυξανόταν χρόνο με το χρόνο καθώς, απ' τη μια «..... το μικρό οροπέδιο της Δεξαμενής είνε το δροσερότερον σημείον των Αθηνών. Μεγάλοι νεοχαρείς λεύκαι υψώθησαν εκεί, συμπλεκόμενοι με πλατάνους, και ο ήλιος αιωρούμενος από πάνω τον επί ώρας ολόκληρους δεν κατορθώνει να περάσει τα πυκνά των φυλλώματα και να πυρπολήσει το έδαφος...», (ΝΕΟΝ ΑΣΤΥ 1906). Απ' την άλλη όλο και κάτι πρωτοφανές είχε να παρουσιάσει, όπως τη φιγούρα του Βούλγαρου Κομιτατζή τον οποίο παρουσίασε ο Χρήστος Κόντος το 1902, που τον είχε κάμει με μεγάλη μύτη και ευχαριστούσε τους θεατές του αποκαλώντας τον Κομύτον. Ισχυρός πόλος έλξης υπήρξαν και οι μεγάλοι Καραγκιοζοπαίκτες: ο Ιωάννης Μώρος με τις κωμικές του παραστάσεις που άφησε ανεξίτηλες αναμνήσεις με τον Μπάρμπα-Γιώργο του δασκάλου του, Ρούλια. Ακολούθησε ο σπουδαίος Μίμαρος, που έδωσε τον «Χριστιανομάχο Μπέη», το Σεπτέμβρη του 1902 και σε ένδειξη Θεοσέβειας διέθεσε τις εισπράξεις υπέρ του ναού του Αγίου Γεωργίου. Όταν και πάλι το 1903 απέσπασε τα πρωτεία η Δεξαμενή με τον Καραγκιοζοπαίκτη Θεόδωρο Θεοδωρέλλο, η συρροή του πλήθους άρχιζε από τις 9:30 ώρα τη νύχτα, καθώς: «.....τσόκαρα, σκαρπίνια που τρίζουν, παντούφλαι που μελωδικώς θορυβούν, προσέρχονται εις την πλατείαν του θεάτρου και μετ' ολίγον τα υπερδιπλάσια καθίσματα του στένουν υπό το βάρος χονδρών νοικοκυράδων, μπακάληδων με αναδιπλωμένες ποδιές, έστιν ότε και νεαρών κατακτητών με άψογον περιβολήν...», όπως σχολίαζε ο Τίμος Μωραϊτίνης στην ΕΜΠΡΟΣ, την Τρίτη 10 Ιουλίου. Ο Καραγκιοζής πού συμπάσχει πάντα με τους απλούς ανθρώπους, δεν δίστασε να μετατρέψει σε αστεία παράσταση ακόμη και τη ραγδαία εξαπλούμενη επιδημία τύφου του 1904, πέφτοντας και ο ίδιος θύμα της, και μάλιστα φθάνοντας στο υπερβολικό σημείο να.... πεθάνει από τύφο! Μη νομίζετε, όμως, πώς τα μέλη των ανώτερων κοινωνικών τάξεων απείχαν απ' αυτό το πανηγύρι. Ήταν αρκετή, το καλοκαίρι του 1906, η παρουσία του πρώτου Γραμματέα της Γαλλικής Πρεσβείας στον Πασχάλη του Κονιτσιώτη, για να προκαλέσει ρεύμα προς το λαϊκό θέατρο, καθώς άρχισαν να εμφανίζονται καλοντυμένες κυρίες με τα άσπρα τους υποδήματα, Γραμματείς και

Ακόλουθοι Πρεσβειών, κύριοι φορώντας στο κεφάλι παναμάδες, με αποκορύφωση την άφιξη και αυτοκινήτου επίδοξου Υπουργού των Εξωτερικών, που συνοδευόταν από καλλονή της εποχής (ΝΕΟΝ ΆΣΤΥ 1906).

Κάθε καταξιωμένος Καραγκιοζοπαίκτης πλέον ένιωθε την ανάγκη χάριν γοήτρου να δώσει παράσταση στη Δεξαμενή. Έτσι, ο σπουδαιότερος μαθητής του Μίμαρου, Βασίλης Αγαπητός ή Ζεστός παρουσιάστηκε τον Αύγουστο του 1906 με το έργο «Αι Δημοτικά Εκλογαί». Ο ισάξιάς του Παναγιώτης Μπέκος έκανε το ντεμπούτο του τον Μάιο του 1907, παρουσιάζοντας δύο νέους τύπους, τον Κερκυραίο με τον Λευκάδιο, συνεπικουρούμενος και από φωνόγραφο, που έφερε ο Αργυρόπουλος από τη Νέα Υόρκη.

Οι ρυμοτομικές, όμως, ανάγκες της ολοένα αναπτυσσόμενης πληθυσμιακά και οικιστικά Πρωτεύουσας οδήγησαν σε σχέδια, τον Απρίλη του 1910, που απειλούσαν με κοπή τα 16 ωραία δέντρα της Δεξαμενής, ανάμεσά τους και τις γιγάντιες αργυρόλευκες λεύκες, για να διευρυνθεί ο προ της Δεξαμενής σχεδιαζόμενος δρόμος! Όσοι σκέπτονταν αυτό το κακούργημα φυσικά δεν συγκινούνταν από τη γνωμοδότηση σπουδαίων λογίων, ανάμεσά τους και του Κωστή Παλαμά, ότι η Δεξαμενή αποτελούσε την ωραιότερη τοποθεσία των Αθηνών. (ΕΜΠΡΟΣ Απρίλιος 1910).

Τη δεύτερη δεκαετία του 20ού αιώνα εγκαινιάζει θεατρικά ο Αντώνης Μόλλας. Ο Αργυρόπουλος, ως Ιμπρεσάριός του, τον καπαρώνει ως το Σεπτέμβρη του 1911. Δυστυχώς, όμως, η φιλόδοξη αυτή συνεργασία θα διακοπεί την επόμενη χρονιά, προκαλώντας ρήξη στη σχέση των δύο ανδρών, καθώς ο Μόλλας αρνήθηκε τις 1.350 δραχμές το μήνα που του πρόσφερε ο Αργυρόπουλος, απαιτώντας 100 δραχμές τη βραδιά! Και ο ίδιος, βέβαια, αποκλείστηκε από τους τέσσερις μεγάλους ιδιοκτήτες των καφενείων με συμφωνητικό που προέβλεπε ρήτρα 4.000 δραχμών για όποιον παραβίαζε τον αποκλεισμό του και τον έβαζε να παίζει στο καφενείο του. Το κενό τότε στη Δεξαμενή ήρθε να καλύψει ο περίφημος Καραγκιοζοπαίκτης Θεοδωρόπουλος μαζί με κινηματογράφο Γκωμόν. Μεσολάβησαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι, ο Μόλλας στρατεύθηκε, πολέμησε, διαδόθηκε πως έπεσε υπέρ Πατρίδος! Την παροδική θλίψη των φίλων του Καραγκιόζη διαδέχθηκε ανείπωτη χαρά, όταν μαθεύτηκε ότι ήταν ζωντανός και η φήμη του απογειώθηκε. Μετά τη λήξη του Δεύτερου Βαλκανικού, την 1η Αυγούστου 1913 ο τέλειος κωμικός και άριστος τραγουδιστής Μάρκος Ξάνθος θα πρωτοεμφανιστεί στη Δεξαμενή. Ήδη, το περιεχόμενο των παραστάσεων έχει αλλάξει δραματικά. Οι νίκες κατά των Τούρκων εμπνέουν το 1914 τον Μόλλα να παίζει «Την υπεροπλία εις πράξεις δύο και θωρηκτά δύο» και να παρουσιάσει «Τον Καραγκιόζη Ναύαρχο να βυθίζει τα τουρκικά πολεμικά». Ο Μόλλας θα μονοπωλήσει τη

Δεξαμενή και το 1915 - 1916, ωθώντας τον Αργυρόπουλο, που ήταν έξυπνος επιχειρηματίας, να φτιάξει υπαίθριο θέατρο ευρύτατο, το οποίο, για να στεγαστεί, όπως μαρτυρεί ΤΟ ΕΘΝΟΣ στις 3 Μαΐου 1916, θα χρειαζόταν μισό εκατομμύριο δραχμές! Και ήταν τέτοια η κοσμοπλημύρα, που μόνο την Πέμπτη 28 Απριλίου ο Αργυρόπουλος, « .... αφού επώλησε χίλια εισιτήρια ηναγκάστη να κλείσει το ταμείον του και να αφήσει έξω άλλους τριακοσίους τουλάχιστον θεατάς. Και το πλήθος εκείνο εσκαρφάλωσεν εκεί επάνω διά να θαυμάση τον Μόλλα.....». Καθώς όμως τελείωνε ο Αύγουστος του 16 συνέβη κάτι αναπάντεχο, **εκλάπη όλος σχεδόν ο χάρτινος θίασος του Μόλλα εκτός μερικών μελών** με άγνωστους και άφαντους τους δράστες. Αυτό το θλιβερό περιστατικό, που ανακοίνωσε ο ίδιος στους θεατές του, πιστεύουμε ότι αποτελεί την ιστορική βάση της νουβέλας του Γιάννη Βλαχογιάννη «Της τέχνης τα φαρμάκια», που γράφτηκε το 1917 και πρωτοεκδόθηκε στο περιοδικό ΕΣΤΙΑ το 1943 και περισσότερο σχετίζεται ο επινοημένος πρωταγωνιστής του Φούλιας με τον Μόλλα, παρά με τον Ιωάννη Ρούλια, που ήδη από το 1905 έχει πεθάνει και λησμονηθεί! Η δράση του Μόλλα εκ διαλειμμάτων θα εξακολουθήσει στο «Πάνθεον» της Δεξαμενής, έως ότου την 29η Ιουνίου 1927 προσκαλείται ο Χαρίλαος Ν. Πετρόπουλος, που προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση με την ποιότητα της τέχνης του. Χαρακτηριστική είναι η ανακοίνωση της ΕΜΠΡΟΣ «.... Από σήμερα Καραγκιόζης με τον διασημότερον Καραγκιοζοπαίκτην της Θεσσαλονίκης επίτηδες μετακληθέντα εκείθεν.....».

### 1913 ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ ΕΠΙ ΤΟΥ ΘΩΡΗΚΤΟΥ “ΑΒΕΡΩΦ”

Έξι χρόνια κύλησαν από τότε και το πόσο βαθιά στη συνείδηση του αθηναϊκού κοινού είχε εγγραφεί η οντότητα του Μπάρμπα-Γιώργου καταδεικνύει ένα μοναδικό γεγονός, που έλαβε χώρα επί του θωρηκτού ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΑΒΕΡΩΦ. Μετά τις δύο νικηφόρες ναυμαχίες κατά του Οθωμανικού Στόλου στην Έλλη (3 Δεκεμβρίου 1912) και στο Μούδρο (5 Ιανουαρίου 1913), όλος ο ελληνικός λαός αποκαλούσε χαϊδευτικά το θρυλικό θωρηκτό «**ο τυχερός Μπάρμπα-Γιώργος**». Αφορμώμενος από το βαπτιστικό Γεώργιος του μεγάλου ευεργέτου Αβέρωφ και έχοντάς το ταυτίσει απόλυτα με το Μπάρμπα-Γιώργο του Ρ, το παρουσίαζε περιπαιχτικά στις στήλες του ο Αθηναϊκός τύπος να βάζει για μια ακόμη φορά την υστερική Οθωμανή Βασίλισσα, της παράστασης των Αινιγμάτων του Ρ, στη θέση της. Ενδεικτικό είναι το παρακάτω απόσπασμα: «...Τα μάτια μας τέσσερα στα στενά! Η μεγάλη υστερική, που είνε η Αρμάδα, πιθανόν να έχει πάλι τα νεύρα της σήμερα και πρέπει να ειδοποιηθή εγκαίρως ο Μπάρμπα-Γιώργος. Όπως όλαι αι υστερικάί του είδους της, έχει κι αυτή τον μάστορή της, που της δαμάζει τα νεύρα μονάχα με την παρουσία του. Προσοχή

λοιπόν...». Έτσι παρουσίαζε η ΕΣΤΙΑ την Τρίτη 26 Φεβρουαρίου 1913 τη δράση των Ελλησποντοφυλάκων του ΑΒΕΡΩΦ. Δεν εγνώριζε όμως πως εκείνες τις παγερές ημέρες, που ο κόσμος με έξαλλους πανηγυρισμούς γιόρταζε την απελευθέρωση των Ιωαννίνων (21 Ιανουαρίου 1913) μαζί με την Αποκριά, ο Ναύαρχος Κουντουριώτης επέτρεψε στους ατρόμητους ναύτες να δώσουν σειρά παραστάσεων επί του Θωρηκτού. Το γεγονός διασώζει ο Ιταλός δημοσιογράφος Λουκιανός Μαγκρίνι, ο οποίος για λογαριασμό της εφημερίδος ΑΙΩΝ του Μιλάνου ανάμεσα στα άλλα σε ανταπόκρισή του από το Μούδρο, παρουσίασε....

**ΤΟ ΘΕΑΤΡΙΔΙΟΝ ΤΟΥ ΑΒΕΡΩΦ** «Εις ανταμοιβήν των αυτών διά τους κόπους των και διά την πρόθυμον και αυθόρμητον ευπείθειάν των, ήτις συνενώνει εις μίαν αρμονικήν μονάδαν τον στόλον ο Ναύαρχος Κουντουριώτης επέτρεψε όπως οι ναύται του ΑΒΕΡΩΦ οργανώνουν κατά τας ώρας της αναπαύσεως παραστάσεις του Καραγκιόζη. Λοιπόν, του καιρού και ..... του τουρκικού στόλου επιτρέποντος λειτουργεί επί του ΑΒΕΡΩΦ το παροιμιώδες ελληνικόν θέατρον.....». Και ποιος άλλος θα μπορούσε να πρωταγωνιστήσει στις αυτοσχέδιες αυτές παραστάσεις από το Μπάρμπα-Γιώργο, όπως τον έπλασε ο Ρ, απλοϊκό, ρωμαλέο και εύτολμο να εξέρχεται στη σκηνή τραγουδώντας κάποιο βουνίσιο τραγούδι και να επιτίθεται δριμύτατα κατά του Βεληγκέκα; Και όπως συμπληρώνει ο Ιταλός δημοσιογράφος «Εις κάθε παράστασιν σεβομένην εαυτήν μετά το σύνηθες ξυλοκόπημα του Βεληγκέκα εμφανίζεται ο δράκοντας. Και ο Μπάρμπα-Γιώργος σκοτώνει και τον δράκοντα και μένει με τον Καραγκιόζη ο οποίος παρηκολούθησε περίφοβος τους άθλους του «παλληκαριού»....».

### **1913 “ΥΠΕΡ ΤΟΥ ΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΦΕΔΡΩΝ”**

Ο ΚΡΑΝΙΩΤΗΣ

“Ο βασιλεύς του γέλωτος, ο πασίγνωστος διά τα καλαμπούρια του και τας τόσας υπέρ Εθνικών και Φιλανθρωπικών σκοπών παραστάσεις του Καραγκιοζοπαίκτης Γεώργιος Κρανιώτης ευρίσκεται εν Ελασσώνι εις το εκεί καφφενείον Αθ. Νιάμα κάθε βράδυ συγκεντρώνει ελευθέρους πλέον τους κατοίκους Ελασσώνος, οίτινες αρκετά τον συνδράμουν εις τας υπέρ του Στόλου και των οικογενειών των εφένδρων παραστάσεις του”.

“ΜΙΚΡΑ ΕΦΗΜΕΡΙΣ”, Αρ. 568 εν Λαρίσση τη 31η Ιανουαρίου 1913, σελ. 3η

### **1915 ΠΡΙΓΚΗΠΕΣ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ**

“ Το ηξεύρατε; Όχι. Οι Πρίγκηπες συχνάζουν στον Καραγκιόζη. Προχθές (22 Ιουνίου 1915, μετά την παράστασιν του έργου του - της “Αθώας Αμαρτωλής”- στο θέατρο Κυθάλης, Ο Πρίγκηψ Νικόλαος επήρε την Πριγκήπισσαν Ελένην και τον Πρίγκηπα Χριστόφορον και κατηυθύνθησαν στην Κηφισιά, όπου και παραθερίζουν. Στο Κεφαλάρι εις την περιοχήν του καταστήματος πετροπούλου ο Πρύτανις των Καραγκιοζοπαικτών Ιωάννης Μώρος έπαιζε τον

“Προφήτην”. Οι Πρίγκηπες και η Πριγκήπισσα κατέλαβαν τας θέσεις προ του “Μπερντέ” και παρηκολούθησαν την παράστασιν. Συχνότατα εξεσπούσαν σε γέλοια και εχειροκροτούσαν. Έφυγαν έπειτα, αφού ετελείωσεν η παράστασις, κατενθουσιασμένοι. Αλλά δεν έμειναν ενθουσιασμένοι ούτε ο Καραγκιοζοπαίκτης ούτε ο καταστηματάρχης. Δεν είχαν αντιληφθή την παρουσίαν των Πριγκήπων και παρεπονούντο.

- Αχ, να το ξέραμε πως ήτον οι Πρίγκηπες εδώ...

Πρέπει όμως να σημειωθή ότι ο πολύς Μώρος δεν είχε διά πρώτην φοράν τόσον υψηλόν ακροατήριον

— Όταν έπαιζα στο Στάδιον, έλεγε νμε δικαίαν υπερηφάνειαν... είχα πολύ συχνά τους πρίγκηπες... κάθε βράδυ...

Τιμή και δόξα λοιπόν στον Καραγκιόζη...”.

“ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ”, 24 Ιουνίου 1915, ΑΘΗΝΑΪΚΑ>

### 1919 Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ ΥΠΟ ΛΟΓΟΚΡΙΣΙΑΝ

“Ο Καραγκιόζης δεν πρέπει να υποτεθή ότι δεν ευρίσκεται εν τάξει με την **Προληπτικήν Λογοκρισίαν του Θεάτρου**. Και προς απόδειξιν ιδού το σχετικόν επικυρωθέν και σφραγισθέν έγγραφον του διευθυντού του, του οποίου σεβόμεθα απολύτως την ορθογραφίαν και την σύνταξιν:

**“Δηλώ υπευθύνος ο Διευθυντής του Θεάτρου “Καραγκιόζης” Δεξαμενής, ότι το παιζόμενον υπ’ εμού θέατρον δεν αντίκειται εις ουδεμίαν των διατάξεων του στρατιωτικού νόμου περιέχον τι κατά του καθεστώτος:**

**Παραστάσις της εβδομάδος ταύτης: ο Ευτυχής Ψαράς, ο Καραγκιόζης Ιατρός, η Νεκρά Ζώσα, ο Θάνατος του Σιορδιονυσίου, ανθοδέσμη κωμωδιών, η Σταβελέη (οι Τζαβελλαίοι).**

**Δηλώ υπευθύνως Α. Μόλλας.**

Έπεται η σφραγίς της Λογοκρισίας και η σχετική θεώρησις.

Και εν τούτοις ο Καραγκιόζης δεν γογγύζει αναμένων καρτερικώς την στιγμήν της ανακτήσεως των δεσμευομένων ελευθεριών του”.

ΕΣΤΙΑ ΑΡ. 8962, Εσπέρα Πέμπτης 4 Ιουλίου 1919.

### Ο ΜΟΛΛΑΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΓΙΝΕΤΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΥΣ

Ο Μόλλας σε συνέντευξή του προς τον ΜΕΡΑΚΛΗ της “ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ”, της Δευτέρας 29 Ιουλίου 1919, ενώ μιλάει για την ανάγκη διπλασιασμού της χωρητικότητας της πλατείας του θεάτρου του, αφού σκέφθηκε κάμποση ώρα λέγει τεντώνοντας το χέρι του :“....Τι τα θέλετε. Σε μια στιγμή δε λέγονται όλα. Θέλετε να κάμετε τον κόσμο να καταλάβη τι είνε Καραγκιόζης; Θέλετε να κλείσετε όλο το πνεύμα και την εξυπνάδα του μέσα σ’ ένα βάζο και να το προσφέρετε στους αναγνώστας σας, για να ρουφάνε απ’ αυτό, όταν είνε

άκεφοι ; Ιδού. Ο Γάμος του Καραγκιόζη, είναι η καλλίτερη παράστασις κάθε Καραγκιόζη. Θα σας το κάμω εγώ μυθιστόρημα και θα σας το δώσω να το δημοσιεύσετε στην “Ακρόπολι”. Έτσι θα σας πω, όπως ξέρω εγώ, γιατί ο Καραγκιόζης ξετρελλαίνει”.

Χωρίς να χάσω καιρό τρέχω στην “Ακρόπολι”, για να αναγγείλω την είδησι εις τους αναγνώστας μας-για να προσφέρω την πιο ευχάριστο έκκληξι.

Ο ΜΕΡΑΚΛΗΣ.

### ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΔΙΑ ΤΟΝ Κ. ΜΕΜΟΝ

“Ήκουσα να γίνεται λόγος διά την ικανότητα της τέχνης σου, ήκουσα και ενόμιζα πως ήσαν ρεκλάμες. Προχθές (Δευτέρα 23/12/19) ήμουν εις τον κινηματογράφον Σπλέντιτ, εις μίαν παράστασίν σου. Μα την οικογένειάν μου, χωρίς πολλά λόγια, διότι δεν μου αρέσουν τα κοπλιμέντα, είσαι πραγματικώς βασιλεύς του γέλωτος με τον Καραγκιόζην σου.

Σε χαιρετώ και σε συγχαίρω

Ιω. Βογιατζής”.

ΦΩΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, Τετάρτη 25 Δεκεμβρίου 1919.

### Ο ΜΑΝΩΛΟΠΟΥΛΟΣ “ΕΙΣΑΓΕΙ” ΤΙΣ ΔΕΡΜΑΤΙΝΕΣ ΦΙΓΟΥΡΕΣ 1923

“....Μέχρι το 1923 ο ελληνικός καραγκιόζης-το Ελληνικό Θέατρο Σκιών-παιζότανε αποκλειστικά και μόνο με ασπρόμαυρες σκαλιστές. Εκείνη την εποχή, ο Μανωλόπουλος... **αγόρασε στην Αίγυπτο από έναν Τούρκο καραγκιοζοπαίχτη τα εργαλεία του και πληροφορήθηκε και το μυστικό επεξεργασίας της πρώτης ύλης-του διάφανου δέρματος.** Από επαγγελματικό ανταγωνισμό, παρουσίασε το 1924 “εργαλεία” δερμάτινα για να καταπλήξει. Από διαρροή, όμως, πληροφοριών ταυτόχρονα βρέθηκαν με δερμάτινα εργαλεία όλοι οι μεγάλοι τεχνίτες εκείνης της εποχής...”.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΟΛΛΑ “Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ ΜΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΘΕΑΤΡΟ ΣΚΙΩΝ” ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ ΑΘΗΝΑ 2002, ΣΕΛ. 75.

“....Υπενθυμίζω πως όλα τα εργαλεία, φιγούρες, σαράγια κ. λ. π. ήταν με χαρτόνια σκαλισμένα και ουδείς χρωματισμός υπήρχε επ’ αυτ’βν. Μετά την μόνιμον παραμονήν του Μανωλόπουλου εις Αθήνας (μετά το ‘22), ο οποίος ήτο και **ο μόνος ο οποίος έφερε από την Αλεξάνδρειαν της Αιγύπτου τρία και μόνον τεμάχια εκ δέρματος καμήλου** και των οποίων **ο χρωματισμός διακρίνετο ευκρινώς,** ήσαν δε καλλιτεχνικότατα χρωματισμένοι, έτσι και άρχισε η κατασκευή των δερματίνων εργαλείων πάντα με την υπόδειξιν του κυρίου Ιωάννου Βυζανιάρη, και του οποίου η σχεδίασις ήτο απaráμιλλος και έκτοτε η χρησιμοποίησις εγενικεύθη υπό όλους...”.

Σπύρος Κούζαρος από τον “Ήχο του Καραγκιόζη” του Κ. ΣΤ. Τσίπηρα, 2001, σελ.278.

## ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ 1924

Απ' τις αρχές του 20<sup>ου</sup> αι. το Θέατρο προσηλωμένο, λόγω του «Αθηναϊκού Δημοτικισμού», στα ξένα πρότυπα, τόσο γοητεύθηκε από τη χάρη τους, «... ώστε δεν είχε καιρό να προσέξει τον Καραγκιόζη σαν λαϊκή πηγή...». <sup>1</sup> Και μόνο όταν ξεφτίσανε, κατά τα γραφόμενά των μελετητών του Νεοελληνικού Θεάτρου, ο Ίψεν, ο Ντανούτσιο, ο Μαίτερλινκ και το γαλλικό Βουλεβάρτο, που σκορπούσε στην Ευρώπη την επίδρασή του, τότε και μόνον τότε το Θέατρο «... **βρήκε, για μια στιγμή, τον καιρό, αν και εξωτερικά και χωρίς να τον αγαπήσει, να καταφύγει στον μπερντέ του...**». <sup>1</sup> Η διαπίστωση αυτή καταδεικνύει και την πραγματική αιτία της αιφνίδιας στροφής της θεατρικής θεματολογίας το 1924 προς τον Καραγκιόζη: τον κορεσμό του κοινού, την αναζήτηση μιας νέας Ελληνοκεντρικής θεματολογίας και την επιδίωξη μιας θεατρικής και εισπρακτικής επιτυχίας πρώτου μεγέθους!

«...Τούτο το έβαλε σε εφαρμογή ο Θεόδωρος Συναδινός (1880-1958) με το «σατιρικό του δράμα» Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ. Πρωτοπαίχτηκε στην Αίγυπτο (1924) από το θίασο Μαρίκας Κοτοπούλη κι αμέσως, όταν ο θίασος γύρισε στην Αθήνα, τον παρουσίασε και στο δικό του θέατρο (Ομόνοια), 26 Μάϊου, με την Μαρίκα Κοτοπούλη στον κύριο ρόλο και με τους Γ. Γληνό, Δ. Ροντήρη, Ν. Ροζάν, Γ. Μαμία, Κατίνα Κολυβά, Γιώτα Αργυροπούλου και Αμαλία Λογοθετίδου.

Το έργο αναγγέλλεται ανήμερα του Πάσχα, οπότε, κατά τη συνήθεια, ο θίασος άρχιζε την καλοκαιρινή του δουλειά...». <sup>1</sup>

Τότε άρχιζαν, όμως, τη δράση τους και οι Καραγκιόζ-Μπερντέδες! Δεν είχε, άραγε, επίπτωση ο ανταγωνισμός αυτός στις εισπράξεις τους, καθώς το Θέατρο εισέβαλε σε ξένα χωράφια και σφετεριζόταν τα «καλούπια» της δικής του παράδοσης και εργασίας, αδειανά, όμως, απ' το σπιρτόζο πνεύμα του Καραγκιόζη;

ο Νικόλαος Λάσκαρης άσκησε κριτική στο έργο του Συναδινού υπό τον τίτλο «ΟΙ ΦΙΛΟΙ ΤΟΥ .....ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗ» καταλήγοντας μ' έναν καθόλου κολακευτικό τρόπο: «...Μόνον ένας έξυπνος και πνευματώδης άνθρωπος, που γράφει τόσο ώμορφα, που έχει τόσες επιτυχίες εις το θέατρο, που έχει την πείραν του θεάτρου, με τόσον παρελθόν, με τόσο γούστο, με τόσο πνεύμα, μπορεί να γράψη ένα σαχλό έργο σαν τον Καραγκιόζη σου, χωρίς υπόθεσι, χωρίς πλοκή, χωρίς ενδιαφέρον, με μαλλιοτραβηγμένα αστεία... αρκεί να έχη φίλους που να ενδιαφέρονται για την εργασία του!-!!!». <sup>2</sup>

Και όμως, αυτό «**το σαχλό έργο**», όταν το άκουσε η μεγάλη Τραγωδός Μαρίκα Κοτοπούλη (1887-1954) «τόσο ενθουσιάσθη, ώστε εζήτησε να παίξη αυτή το πρόσωπον του αλλοιθώρου ήρωος...».<sup>1</sup> Μάλιστα δε εντυπωσιακό είναι πως «η Μαρίκα Κοτοπούλη, που δεν συνήθιζε να φιλολογεί για τους ρόλους της και που δεν της άρεσε να παρασταίνει τον τάχατε, υπεράσπισε την ερμηνεία της και την προσωπική της αντίληψη γι' αυτήν: "... όσον αφορά διά τα έργα τα οποία έπαιξα εφέτος, νομίζω ότι ο ρόλος του «Καραγκιόζη» ήτο ένας από τους πιο δυνατούς μου ρόλους, τον οποίον απέδωκα πρωτίστως όπως εγώ αντιλαμβανόμουν....Κάθε αρτίστας μελετά και αποδίδει όπως αυτός αισθάνεται και όπως του επιβάλλει η τέχνη του...».<sup>3</sup>

Το ότι πράγματι δεν κρατήθηκε η γνησιότητα του τύπου από τον Συναδινό τονίζεται από τον ίδιο σε δίστηλη απάντησή του προς τον Μ. Λιδωρίκη στο «Ελεύθερο Βήμα» στις 2 Ιουνίου: «... Αλλά τότε, γιατί να μην σκαρφαλώση (ο Μ. Λιδωρίκης) στη Δεξαμενή (ΣΤΑ ΘΕΑΤΡΑ: «Πάνθεον» ο λαοφιλής Μόλλας), όπου, εκτός του καραγκιόζη, υπάρχει και μουσική, δροσιά, και λουκούμι με νερό...Αλλά ποίος ποτέ είπε ότι ο δικός μου Καραγκιόζης κατήλθε εις συναγωνισμόν με εκείνον του θεάτρου σκιών; Ποία η σχέσις μεταξύ εκείνου και του δικού μου; Τότε γιατί τον ωνόμασα Καραγκιόζη; Έτσι ήθελα....».

Και βέβαια, σε ποιόν να δώσει λογαριασμό ο πολύς Συναδινός; «Θεατρική και καλλιτεχνική αδεία», μπορούσε να αυθαιρετεί! Οι Καραγκιοζοπαίκτες, δυστυχώς, δεν είχαν προνοήσει να οργανωθούν σε Σωματείο, που θα κατοχύρωνε τη δουλειά τους και την κληρονομιά τους, την οποία ήδη «σώγαμπροι» τη σφετερίζονταν και την παραποιούσαν.

Ω του Θαύματος, το «Σαχλό Ασπόνδυλο Έργο», έγινε μεγάλη θεατρική επιτυχία, χάρη βέβαια στη μοναδική Μαρίκα Κοτοπούλη, αλλά και εκμεταλλευόμενο την αγάπη του πολύ κόσμου για τον Καραγκιόζη κι ως ένα σημείο «εξαπατώντας τον», αφού, ως εκ του τίτλου του έργου, άλλα νόμιζε ότι θα δει και άλλα είδε! Έτσι, «... παίχτηκε 20 φορές γραμμή και είχε και επανάληψη πριν τελειώσει το καλοκαίρι (1924). 140.872 δραχμές η είσπραξή του, ενώ το δεύτερο σ' επιτυχία, από τα επτά ελληνικά της περιόδου, γνώρισε 16 παραστάσεις και 86.857 δραχμές το ταμείο του...».<sup>1</sup>

Κι αν η μεγάλη Κοτοπούλη «έσπαγε ταμεία» στην Ομόνοια, η «Πρωτευουσιάνα», των Α. Βώττη και Αιμ. Δραγάτη, με τη δεύτερη σειρά της θριάμβευε σε εισπράξεις στο «Κεντρικόν»! Γιατί; Γιατί είχε και αυτή αρπάζει ό,τι μπόρεσε απ' τα δυό κλασσικά έργα του Θεάτρου Σκιών: «το Ναυάγιον του Μπάρμπα-Γιώργου» και «ο Μπάρμπα-Γιώργος Δήμαρχος» ή

«αι Δημοτικά εκλογαί». Πρωταγωνιστής στο «Κεντρικόν» ο Μπάρμπα-Γιώργος, όχι του αιμνήστου Γιάννη Ρούλια (1868-1905), αλλά του σπουδαίου ηθοποιού Αλέκου Γονίδη! Ας δούμε τι γράφει Η ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ στα τέλη Αυγούστου του '24 για αυτά τα «δάνεια» της «Πρωτευουσιάνας», τη «μεταποίησή» τους και τη συμβολή τους στην επιτυχία της:

«Ο θίασος του κ. Γονίδη προχθές (Τετάρτη 27 Αυγούστου) εις το «Κεντρικόν» ανεβίβασεν την β' σειράν της «Πρωτευουσιάνας», της εφετεινής μοναδικής Επιθεωρήσεως.... Η «Πρωτευουσιάννα» επαρουσιάσθη εντελώς νέα. Αι 14 νέαι προστεθείσαι σκηναί, επίσης και το νέο φινάλε της τρίτης πράξεως, η φαντασμαγορική αυτή και αριστοτεχνική σκηνή υπό την θάλασσα εις το «μαγαζί» του «Ποσειδώνα» ήρεσαν πολύ. Ο κ. Γονίδης (Μπάρμπα Γιώργος) ως υποψήφιος Δήμαρχος αναλύων το προεκλογικόν πρόγραμμά του,...». <sup>4</sup>Και...

«-Από τας νέας επικαίρους σκηνάς αρέσουν τα φινάλε της και ιδίως της τρίτης, η οποία παρουσιάζει τους Μπάρμπα-Γιώργον, Νιόνιον και Καραγκιόζη με τας νεράϊδας εις το βάθος της θαλάσσης ναυαγήσαντες και απωλέσαντες την «βάρκαν» των, την οποίαν κάποιος ναυτικός επαναστατών τους αφαιρεί διά να επιβάλη το κράτος του νόμου...». <sup>5</sup>

Απέναντι στον πλαστό Μπάρμπα Γιώργο του Γονίδη και τον φτιαχτό Καραγκιόζη της Κοτοπούλη ύψωσε το ανάστημά του ο «Αληθινός Καραγκιόζης», που άκουγε στο όνομα Δημήτριος Δαλιάνης, ο ξακουστός για τις μιμητικές του ικανότητες κυρ-Μήτσος ο Μανωλόπουλος, ο οποίος, επιστρέφοντας απ' την Αίγυπτο, από το 1921 δρούσε στο Μεταξουργείο, δίνοντας τις μεγαλειώδεις παραστάσεις του στο θέατρο «Απόλλων». Αυτό ανήκε στο θεατρώνη των Καραγκιοζοπαικτών, απ' την εποχή της δεύτερης θριαμβευτικής παρουσίας του Μίμαρου στην Αθήνα το 1901, Ιωάννη Γαληνέα. Σημειωτέον ότι η σκηνή του Μανωλόπουλου από το 1921 έως το 1928 κατέστη μία Καλλιτεχνική «Κυψέλη», εντός της οποίας συντελέστηκαν πρωτοφανείς αλλαγές στην τέχνη του Θεάτρου Σκιών από τις διαφανείς φιγούρες από καμηλόδερμα, που φιλοτέχνησε ο σπουδαίος ζωγράφος του Καραγκιόζη Ιωάννης Διπλάρης ή Βυζανιάρης, έως τις «Σβελτσέτες ή Σούστες», που επέτρεπαν πλέον στις φιγούρες να γυρίζουν κι απ' τις δύο πλευρές τους. Δίπλα στον αυστηρό με τους βοηθούς του Μανωλόπουλο μαθήτευσαν και αντρώθηκαν, αναδεικνύοντας τα πολυσχιδή ταλέντα τους, σπουδαίοι Καραγκιοζοπαίκτες των δεκαετιών του '30 και του '40. Ανάμεσά τους ο Ιωάννης Παπακωνσταντίνου, ο Ευστράτιος Μελίδης, ο Νιόνιος ο Πάτρας και ο Σπύρος ο Κούζαρος.

**Να, πώς η Εφημερίδα ΣΚΡΙΠ την παραμονή του Δεκαπενταύγουστου του 1924 παρουσιάζει τον «Αληθινό Καραγκιόζη»:**

«Ο Καραγκιόζης κατήντησε και το καλλιτεχνικόν θέατρον. Το θέατρον Κοτοπούλη απησχολήθη επί πολύ με το έργον του κ. Συναδινού. Το Κεντρικόν με την «Πρωτευουσιάναν» δύο μήνες τώρα πραγματοποιεί αρκετά κέρδη με τον Μπάρμπα-Γιώργον, τον Καραγκιόζην και τον σιόρ-Νιόνιον. Αλλά και ο Καραγκιόζης, με το σινδόνη και τους χαρτίνους ήρωάς του, δεν έχασε τίποτε από την παλαιάν δόξαν του. Όπου και αν έχουν στήσει το Καραγκιοζαρείκο, οι χάρτινοι ήρωες συγκεντρώνουν πολύν κόσμον. Ο κ. Μανωλόπουλος, ο οποίος μετά του θιάσου του- πολυμελούς μεν, μη έχοντος δε πολυδάπανον μισθολόγιον- παίζει εις τον «Απόλλωνα» του Μεταξουργείου, είνε ο παλαιότερος εις το είδος του.

Το Λαϊκόν πνεύμα σκορπίζεται αφειδώς από το στόμα του και θα ήτο ευτυχείς πολλοί συγγραφείς επιθεωρήσεων και οπερεττών, αν ημπορούσαν να ρίψουν το Αττικόν άλας του Μανωλοπούλου εις τα έργα των. Ο αφανής αυτός εργάτης, δίδει απόψε (14 Αυγούστου) την τιμητικήν του. Ο «Γάμος του Καραγκιόζη», το σπαρταριστώτερον των ... έργων του ρεπερτορίου των, θα δοθή από της σινδόνης της σκηνης του «Απόλλωνος». Και από την οθόνην θα παρελάσουν εκτός των καραγκιοζεραίων, τα προικιά των Γαμβρών, Αιγοπρόβατα, καρότσες, γκαμήλες, βόδια, άλογα, ελέφαντες ως και νεώτεραι εφευρέσεις, αυτοκίνητα, τραμ, μοτοσικλέτα κ.λ.π.

Τα πατροπαράδοτα μουσικά όργανα, νταούλια, λύραι, γκάϊδες και το μουσικώτερον των οργάνων η λατέρνα δεν θα λείψη.

Ο Καραγκιόζης επί τη ευκαιρία των γάμων του, θα χαρίση εις τους θεατάς και δώρα. Ένα μεταξωτό φόρεμα. Μία γούνα και ένα ξυπνητήρι. Επίσης θα κληρωθή και λαχείον. Κουφέτα δεν θα λείψουν από τους προσκεκλημένους του Καραγκιόζη».

Το «Αττικόν άλας» του Θεάτρου Σκιών, που αναβλύζει απ' τη γνήσια αγοραία λαϊκή ψυχή παραμένει ως τις μέρες μας ανεκπλήρωτος πόθος για όσους «Θυμελικούς» ειλικρινά δεν το αγάπησαν.

## ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

1. Γιάννης Σιδέρης «Θέατρο και Καραγκιόζης, μια πρώτη ματιά στη σχέση τους» (Θέατρο, δίμηνη θεατρική επιθεώρηση, Ιούλιος-Αύγουστος 1963,σελ.35-39).

2. Εφ. « Έθνος», εσπέρα Κυριακής 1<sup>ης</sup> Ιουνίου 1924, Αρ.3524.

3. Συνέντευξη στην Εφ. «Ελεύθερος Τύπος», 31 Οκτ.24

4.Εφ. «Ακρόπολις», Παρασκευή 29 Αυγούστου 1924, Αρ. 239, ΘΕΑΤΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ, σελ.4<sup>η</sup>.

5.Εφ. «Ακρόπολις», Σάββατον 30 Αυγούστου 1924, Αρ. 240, ΑΠΟ ΤΑ ΘΕΑΤΡΑ.

## Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΚΤΩΝ

(12/11/24-25/2/25)

Ήδη από τη 12η Νοεμβρίου 1924 είχε κατατεθεί στο Πρωτοδικείο Αθηνών το αίτημα για την αναγνώριση του Σωματείου. Με το Νέο Έτος, λοιπόν, στη συνεδρίαση της 14ης Ιανουαρίου το Πρωτοδικείο απεφάνθη σχετικώς:

“.... Το εν Αθήναις εδρεύον Σωματείον υπό την επωνυμίαν “Σωματείον Ελλήνων Καραγκιοζοπαικτών” διά της από 12 Νοεμβρίου 1924 προς το Δικαστήριον τούτο απευθυνομένης αιτήσεώς του αιτήσατο την κατά Νόμον αναγνώρισιν αυτού περί ης αναγνωρίσεως υποβάλλει τα υπό του Νόμου απαιτούμενα έγγραφα. Της αιτήσεως ταύτης ο Πρόεδρος του Δικαστηρίου τούτου διά πράξεώς του ώρισε δικάσιμον την εν αρχή της παρούσης σημειουμένην συνεδρίασιν, καθ’ ην, ακούσαν του Εισαγγελέως, ιδόν τα υποβληθέντα έγγραφα, σκεφθέν κατά Νόμον, επειδή ετηρήθησαν αι κατά την προδικασίαν απαιτούμεναι διατυπώσεις, συντρέχουσι δε κατά την κρίσιν του δικαστηρίου άπασαι αι υπό του Νόμου προλεπόμεναι προϋποθέσεις προς αυτού περί ου πρόκειται Σωματείου, ως τούτο εξάγεται εκ των εγγράφων, άτινα υπεβλήθησαν υπό του Σωματείου.

Διά ταύτα

Διατάσσει τη επιμελεία του Γραμματέως του Δικαστηρίου τούτου τοιχοκόλλησιν του καταστατικού του σωματείου, υπό την επωνυμίαν “Σωματείον Ελλήνων Καραγκιοζοπαικτών” επί δεκαήμερον εν τω ακροατηρίω του Δικαστηρίου τούτου κατά την μετά ταύτα καταχώρησιν του ανωτέρω σωματείου εις το βιβλίον των “Ανεγνωρισμένων Σωματείων” και εν ιδία αυτού σελίδι-Μετά την εκτέλεσιν των ανωτέρω αναγνωρίζει το ειρημένον Σωματείον ως επαγγελματικόν-Εκρίθη και απεφασίσθη.

Εν Αθήναις τη 20 Ιανουαρίου 1925

Εδημοσιεύθη δ’ αυτόθι την 28ην Ιανουαρίου 1925

Ο ΠΡΟΕΔΡΕΥΩΝ

Ο ΔΙΚ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΥΣ

Κ. ΣΑΓΚΑΣ

Π. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ

Ακριβές αντίγραφον

Πριν λίγες ημέρες καθώς ξεφύλλιζα ένα απ'τα γνωστά βιβλία που από χρόνια κυκλοφορούν σχετικά με τον Καραγκιόζη, την προσοχή μου κέντρισε η περιβόητη μοναδική φωτογραφία που εικονίζει επτά μέλη του Σωματείου Καραγκιοζοπαικτών το 1952 με φόντο το Δημαρχείο Αθηνών στην πλατεία Κοτζιά.

Όπως έγραφε η λεζάντα εικονίζονται από αριστερά ο Τάκης Μελίδης, ο Ανδρέας Νικητόπουλος, ο Σωτήρης Σπαθάρης καθισμένος στο κέντρο, ο Δημήτρης Μώρος, ο Νίκος Ζαβραδινός ή Ζάνος και ο Κώστας Μάνος, γύρω από το λάβαρο του Σωματείου μας που εικονίζει **τον Άγιο Φανούριο**. (Φωτο 1) Η θέση όπου τραβήχτηκε η φωτογραφία δεν απέχει, παρά λίγα μέτρα από την οδό Σοφοκλέους, στη κατεύθυνση προς το Μοναστηράκι, όπου στον αριθμό 48 και στον πρώτο όροφο στεγαζόταν τότε το Σωματείο.

Η στιγμή που αποτύπωσε ο φακός σίγουρα είναι επίσημη, και το βέβαιον είναι ότι τραβήχτηκε μετά τον εορτασμό του Αγίου Φανουρίου σε κάποια κοντινή εκκλησία. Η ολόφωτη ημέρα, τα ανοιχτόχρωμα κουστούμια των απεικονιζομένων καθώς και τα μαρτυρικά που διακρίνονται στα πέτα των Μώρου και Μάνου, συντείνουν στην υπόθεση αυτή. Εξάλλου αποτελούσε υποχρέωση, όπως θα δούμε και στη συνέχεια, το Διοικητικό Συμβούλιο να τιμά κάθε χρόνο τον προστάτη μας Άγιο Φανούριο.

Ας θυμηθούμε, λοιπόν, οι παλαιότεροι και ας μάθουν οι νεότεροι πώς θεσμοθετήθηκε αυτό **το ιερό σύμβολο**, που για δεκαετίες συμπύκνωσε τους πόθους και τις προσδοκίες του ταπεινού μας επαγγέλματος. Το Σωματείο μας γεννήθηκε επισήμως την 25 Φεβρουαρίου του 1925 «.....συμφώνως προς την υπ' αριθμ. 178 της 23 φεβ.1925 απόφασιν του Δικαστηρίου των εν Αθήναις Πρωτοδικών.....» υπό την επωνυμία «ΣΩΜΑΤΕΙΟΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΚΤΩΝ». Η σφραγίδα του τότε Σωματείου έφερε στο κέντρο της **κορμό της φιγούρας του Καραγκιόζη** εν είδει καρικατούρας, χωρίς να παραπέμπει στη μορφή του Καραγκιόζη ενός και μόνο συγκεκριμένου Καραγκιοζοπαίκτη! (Φωτο 2) Όπως μάλιστα δείχνει η προαναφερόμενη φωτογραφία με αυτή σφραγίζονταν τα έγγραφα, αφού η εικονιζόμενη ταυτότητα φέρει την ημερομηνία 23/6/1951.

Έτσι εκείνη την περίοδο το μεν λάβαρο έφερε τον Άγιο Φανούριο, η δε σφραγίδα τον Καραγκιόζη.

Όμως, το καταστατικό του υφισταμένου Σωματείου, με αποφάσεις που ελήφθησαν το 1954 «... τροποποιείται ήδη εν τω συνόλω του. ΕΠΩΝΥΜΙΑ ΚΑΙ ΕΔΡΑ: συνιστάται Σωματείον υπό την επωνυμίαν «ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΝ ΣΩΜΑΤΕΙΟΝ ΘΕΑΤΡΟΥ ΣΚΙΩΝ» με έδραν τα Αθήνας» όπως δηλώνεται στο **άρθρον προκαταρκτικόν** του νέου καταστατικού. Μέσα στα πλαίσια της συνολικής τροποποίησης φυσικό θεωρήθηκε και η σφραγίδα του σωματείου να φέρει το ίδιο σύμβολο με το λάβαρο, δηλαδή τη μορφή του Αγίου Φανουρίου. (Φωτο 3)

Το γιατί οι Καραγκιοζοπαίκτες διάλεξαν για προστάτη και σύμβολό τους τον Μεγαλομάρτυρα, βρίσκει νομίζουμε την απάντησή του στη νεανική μορφή που τον ξεχωρίζει από άλλες αυστηρές μορφές της χριστιανοσύνης, ενδεχομένως και τα 12 μαρτύριά του να απετέλεσαν ισχυρό κίνητρο γι' αυτή την επιλογή, μια που και οι Καραγκιοζοπαίκτες «μαρτυρούσαν τα μύρια όσα» για να βγάλουν το ψωμί τους. Πάνω απ' όλα, όμως, γιατί ο μεγάλος Άγιος, ως εκ της θαυματουργού εμφανίσεως του εικονίσματός του, μπορούσε να σταθεί ισχυρός αρωγός μια που ήταν εδραιωμένη στη λαϊκή παράδοση η ιδιότητά του να φανερώνει ό,τι κάθε πιστός του ζητούσε τάζοντάς του πίτα ή κερί. Το παράδοξο όμως, που ίσως διαφεύγει της προσοχής των πολλών, είναι, πως, **ενώ ο Άγιος Φανούριος, ζώντας στα ρωμαϊκά χρόνια, συγκρούστηκε με θάρρος με την ειδωλολατρεία, επιλέχθηκε ως Προστάτης της τέχνης του Καραγκιόζη**, που ακριβώς έχει τις απώτερες ρίζες της στις ειδωλολατρικές γιορτές των Σατουρναλίων, Βρουμαλίων .... μέσα στις οποίες γεννήθηκαν, διαμορφώθηκαν και μεταλλάχθηκαν σταδιακά οι πρωταγωνιστικοί τύποι του σημερινού Θεάτρου Σκιών!

## Η ΣΟΥΣΤΑ 1923- 1928

### ΠΟΙΟΣ Ο ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ ΤΗΣ ΣΟΥΣΤΑΣ;

Παγιωμένη στην κοινή ιστορική μνήμη των Καραγκιοζοπαικτών είναι πως εφευρέτης της υπήρξε ο σπουδαιότατος Καραγκιοζοπαίκτης **Ελευθέριος Κελαρινόπουλος**. Στην ευρύτερη κοινή γνώμη η πληροφορία αυτή πέρασε μέσω των απομνημονευμάτων του Σωτήρη Σπαθάρη, ο οποίος έγραψε πως: “Το 1924ο Καραγκιοζοπαίκτης της Λιβαδειάς Λευτέρης Κελαρινόπουλος έκανε μία εφεύρεση που ήταν επανάσταση για την τέχνη μας. Έφτιαξε τις σούστες, δηλαδή τα γυριστάρια που μ’ αυτά μπορεί να κάνει μεταβολή η φιγούρα .....» (σελ. 208). Χωρίς όμως να γνωρίζει, για να παραθέσει,

λεπτομέρειες σχετικά με το πώς και κάτω από ποιες συνθήκες πραγματοποιήθηκε αυτή η επαναστατική εφεύρεση.

Την ίδια άποψη υποστήριζε και ο Ελευθέριος (Λευτέρης) Σπηλιωτόπουλος, μαθητής του Μανωλόπουλου και συνεργάτης του Κελαρινόπουλου: «..τη σούστα την έβγαλε, κατά τη γνώμη μου ο Λευτέρης Κελαρινόπουλος (που έπαιζα μαζί του) **με μια σφαίρα για μεντεσεδάκι**την έχω κρατημένη απ'την πρώτη σούστα!...» (Ο Ήχος του Καρ, σελ.289).

Ο Δημήτρης βέβαια ο Μόλλας κρατά πιο επιφυλακτική στάση, αναγνωρίζοντας σαφώς στον Κελαρινόπουλο την επινοητική και εκσυγχρονιστική του ροπή: «...Ήτανε πνεύμα εφευρετικό και έμπασε αρκετά τρικ και καινοτομίες στην παράσταση. **Φέρεται σαν εφευρέτης της σούστας** με την οποία στρέφουν οι φιγούρες...» (Ο Καραγκιόζης μας, σελ.160). Το ότι ο Δ. Μόλλας δεν είναι κατηγορηματικός οφείλεται στο ότι υπάρχουν αξιόλογες μαρτυρίες δύο παλαιών Καραγκιοζοπαικτών, οι οποίοι με τις γνώσεις και τις πληροφορίες τους εμπλούτισαν το βιβλίο του, του Ιωάννη Παπακωνσταντίνου και του Σπύρου Κούζαρου. Βάσει τον ισχυρισμό των δύο ανωτέρω Καλλιτεχνών η «εφεύρεση» πρέπει να επετεύχθη στην πενταετία 1923-1928. Μάλιστα δε ο Παπακωνσταντίνου εστιάζει στο έτος 1928. Κέντρο δε των διεργασιών που οδήγησαν σε αυτή είναι το υπόγειο του Γαλιλέα ή Γαληνέα στην οδό Αθηνάς, όπου δίνονταν παραστάσεις κατά την χειμερινή περίοδο. Κύριοι κάτοχοι του υπογείου ήσαν εναλλάξ οι κορυφαίοι Αντώνης Μόλλας και Δημήτρης Μανωλόπουλος. Εκείνο το διάστημα εκεί είχε στήσει τη σκηνή του ο Μανωλόπουλος. Ο Κούζαρος στα αυτοβιογραφικά του σημειώματα αναφέρει:«...Το δε Θέατρον του κυρίου Γαληνέα ευρισκόμενον εις το Μεταξουργείον και επί της οδού Καρόλου με την επωνυμίαν «Απόλλων» ήτοι το σημερινόνΠεροκέ, εξακολούθουσε να παίζει παντομίμα έως το 1922, οπότεν και μετετράπη εις Θέατρον τότε δραματικού θιάσου με θιασάρχη τον Ιωάννη Δρόσου.... Όπου εκράτησε μόνο έν έτος (1923). Κατόπιν, και με την είσοδον της χειμερινής περιόδου (1923-1924) επήλθε διαφωνία Γαληνέα και Μόλλα και ήρχισαν ζυμώσεις μεταξύ Γαληνέα και Μανωλοπούλου όπου και κατόπιν συμφωνίας ήρχισαν να εργάζονται και τον χειμώνα εις την οδό Αθηνάς και το καλοκαίρι εις την οδό Καρόλου επί μίαν πενταετίαν (1923-1928...).».

Αφού λοιπόν τοποθετηθήκαμε στο χώρο και στο χρόνο, ας προσεγγίσουμε και τους πρωταγωνιστές. Εκείνο τον καιρό βασικοί βοηθοί του Μανωλόπουλου ήσαν, εκτός των άλλων και όχι τυχαία, ο Ιωάννης Πσπακωνσταντίνου, ο μόνος που μαζί με τον Ανδρέα Νικητόπουλο ήξερε

την ηλεκτρολογία του Καραγκιόζη και ήταν φίλος και έμπιστός του και ο Σπύρος Κούζαρος για τις ικανότητές του επί σκηνης και φυσικά το ζωγραφικό ταλέντο του. Ο Παπακωνσταντίνου ανέφερε σε συνέντευξη καταγεγραμμένη στον Ήχο του Καραγκιόζη, και μάλιστα ερχόμενος σε αντιπαράθεση με τον Λευτέρη Σπηλιωτόπουλο στο σπίτι του οποίου στη Χαλκίδα έγινε η συζήτηση, ότι στο υπόγειο του Γαλιλέα στην Αθήνα το 1928, προφανώς το Χειμώνα, του ήρθε η έμπνευση της κατασκευής της σούστας από ένα «καινούργιο πακέτο του Κουτρομάνου με 22 τσιγάρα»<sup>1</sup>, που είδε ξαφνικά μπροστά του καθώς τέλειωνε το τραγούδι του Χατζαηβάτη στη διάρκεια της παράστασης: «...Μου ήρθε η ιδέα και λέω στο Μανωλόπουλο, "κυρ-Μήτσο, να κάνουμε τις φιγούρες να γυρίζουνε; "Μου λέει "Αϊ στο διάολο και κάνε τη δουλειά σου". Την άλλη μέρα όμως εγώ έκανα την πρώτη σούστα από ντενεκέ **μιμούμενος το πακέτο τσιγάρων**». Στο σημείο αυτό της αφηγήσεως του Παπακωνσταντίνου την επομένη ημέρα εμφανίζονται άλλοι δύο πρωταγωνιστές:«... Έρχεται ο Κελαρινόπουλος ... μαζί με τον Καρεκλά στο πάλκο, γιατί είχαν φύγει μαζί απ' το στρατό με το Μήτσο το Μανωλόπουλο<sup>2</sup>. "Ρε, συ, τι φτιάχνεις; "μου λένε. Εγώ μέσα στο μπερντέ κοιμόμουν, μέσα έτρωγα κι εκείνη τη νύχτα την πέρασα κολλώντας τη σούστα από ντενεκέ σε ένα Χατζαηβάτη. Δεν την κόλλησα στον Καραγκιόζη, γιατί ήταν πιο δύσκολο, γιατί είχε δύο χέρια! Την άλλη μέρα παρήγγειλα χωνάκια στον Φαραντζή από σφαίρες Μάαλερ (Μάλινχερ), τα έδεσα με συρματάκια στα ξύλα και να που ο Καραγκιόζης δεν ξαναβγήκε με τον κώλο!...».

Για εκείνη τη δημιουργική περίοδο της πενταετίας 1923-28 με επίκεντρο το Θέατρο του Μανωλόπουλου στην οδό Αθηνάς τον χειμώνα και την οδό Καρόλου το καλοκαίρι ο Κούζαρος γύρω στα 55 με 60 χρόνια αργότερα θυμόταν:«...Εις αυτό το διάστημα απέδωσα μεγαλυτέρανδιάθεσιν εις τα παντός είδους απαραίτητα εργαλεία καθώς και την πρώτην σούστα, όπου και εκατασκεύασα με λευκοσίδηρον (ντενεκέ), κατόπιν συνεννοήσεως μετά του **Ιωάννου Βυζανιάρη**, υπαλλήλου τότε εις την Εταιρεία Αερίοφωτος». Ο Ιωάννης Βυζανιάρης ή Διπλάρης υπήρξε άριστος ζωγράφος φιγουρών του Θεάτρου Σκιών, καλοπληρωμένος από τον γαλαντώμο Μανωλόπουλο και εκ των βασικών του τεχνικών συνεργατών. Γί'αυτόν ο Σπαθάρης υποστηρίζει ότι ήτο υδραυλικός το επάγγελμα, ότι υπήρξε τακτικός θεατής του Μίμαρου κατά την πρώτη εμφάνισή του στην Αθήνα το 1899 και θεωρεί ότι με τη βοήθεια αυτού του δαιμονίου σχεδιαστού, οι μαθητές του Μίμαρου έδειξαν την τέχνη του δασκάλου τους σ' όλη την Ελλάδα. Δεν είναι μόνο ο Βυζανιάρης που επενέβη στο σχεδιασμό της σούστας, καθώς ο Κούζαρος επισημαίνει τη συμμετοχή και συμβολή του Κωνσταντίνου Καρεκλά, με το δικό του πάντα τρόπο διατύπωσης«...είμαι υποχρεωμένος

να δηλώσω πως εις την απόφασιν της κατασκευής της σούστας εμεσολάβησε η ένδειξις του Κωνσταντίνου Δαμαδάκη (Καρεκλά), ο οποίος επαρουσιάσθη εις τον Μανωλόπουλο κομίζων ένα σχέδιον παρεμφερές και εντελώς διαφορετικόν από τις έκτοτε κατασκευασθείσας σούστας, πλήν όμως δεν σταματά την μεγάλην αξίαν της υποδείξεώς του να κατασκευασθεί αυτή. Μία δε εκ των πρωτοπόρων αυτών κρατώ ως κειμήλιον...» (Ο Ήχος του Καρ. Σελ.278).

Τα συμπεράσματα στα οποία οδηγούμαστε από όσα εκτέθηκαν είναι, κατά τη γνώμη μας τα εξής: Το χειμώνα του 1928 στο υπόγειο του Γαληνέα στην οδό Αθηνάς όπου έχει στηθεί το Θέατρο του Μανωλόπουλου, ένα πραγματικό εργοστάσιο της τέχνης του Καραγκιόζη, ο νεαρός βοηθός και ηλεκτρολόγος Ιωάννης Παπακωνσταντίνου έχει την έμπνευση από το ανοιγόκλειμα ενός κουτιού από τσιγάρα να φτιάξει το πρώτο δείγμα σούστας που επιτρέπει στη φιγούρα να γυρίζει. Το ίδιο βράδυ θέτει σε εφαρμογή το σχέδιό του κολλώντας τη σούστα από ντενεκέ στη ράχη του Χατζηαβάτη. Την επομένη επισκέπτονται το πάλκο του Μανωλόπουλου οι Κελαρινόπουλος και Καρεκλάς και βλέπουν τον Παπακωνσταντίνου να δοκιμάζει την κατασκευή του, ενώ έχει ήδη παραγγείλει στο Φαραντζή χωνάκια από σφαίρες Μάαλερ (Μάλινχερ). Η επιτυχία του οδηγεί τον απορριπτικό αρχικά Μανωλόπουλο να διατάξει την κατασκευή με λευκοσίδηρο από τον Κούζαρο μετά από συνεννόηση με τον έμπειρο σε τεχνικές εργασίες Ιωάννη Βυζανιάρη. Εδώ ακριβώς στο χρονικό διάστημα μεταξύ του πρώτου επιτυχημένου δείγματος του Παπακωνσταντίνου και της απόφασης κατασκευής της σούστας από λευκοσίδηρο, εμεσολάβησε η παρουσία στο Μανωλόπουλο ενός εντελώς διαφορετικού σχεδίου από τον Κωνσταντίνο Δαμαδάκη, που είδε τον Παπακωνσταντίνου να κατασκευάζει το πρώτο μοντέλο. Το σχέδιο το δικό του ίσως εκπονήθηκε από κοινού με τον Κελαρινόπουλο και στηριζόταν σε μια σφαίρα για μεντεσεδάκι σαν κι αυτή που κράτησε ενθύμιο ο Λευτέρης ο Σπηλιωτόπουλος. Βέβαια, την τεχνική της τελειοποίησης, αλλά και τη μαζική της παραγωγή, για να καλυφθούν οι ανάγκες του Θεάτρου του Μανωλόπουλου, κατά την μαρτυρία πάντα του Παπακωνσταντίνου, ανέλαβε.... ο Χρήστος ο Φλώρος, σιδηρουργός στο Μεταξουργείο, που την έκανε και πιο ευκίνητη... Έτσι λοιπόν κατά τα τέλη της δεκαετίας του '20 εξοπλίστηκε ο Καραγκιόζης μας με τη σούστα, με τη βοήθεια της οποίας αναδεικνύεται το βασικότερο ταλέντο του Καραγκιοζοπαίκτη μετά τη Μίμηση, την Κίνηση!

## 1925 Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ ΣΕ ΑΥΤΟΤΕΛΗ ΤΕΥΧΗ

ΛΙΑΝ ΠΡΟΣΕΧΩΣ Ο ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΗΣ

Εις εβδομαδιαία αυτοτελή τεύχη περιέχοντα όλες τας παραστάσεις του γραμμένας από τον γνωστόν Καραγκιοζοπαίκτην Μάρκον Ξανθόν.

ΘΑ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΜΟΝΟΝ ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΝ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑ ΓΕΛΟΙΑ! ΓΕΛΟΙΑ!

Εκδόσεις: Εκδοτικού οίκου Παλλάς “Αθήναι”, Σοφοκλέους 46.

Εφ. “ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ” 7η- 9η Μαρτίου 1925, σελ 6.

## 1929 Ο ΝΤΙΝΟΣ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΣ ΕΠΑΝΕΡΧΕΤΑΙ ΕΞ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

(Απρίλιος 1914- Απρίλιος 1929)

ΦΙΓΟΥΡΕΣ ΑΠΟ “ ΔΙΑΦΑΝΗ ΟΥΣΙΑ ” !

### “ΜΙΑ ΕΥΓΕΝΗΣ ΠΡΑΞΙΣ”

“Ο ευγενέστατος, αφιλοκερδής και διάσημος Καραγκιοζοπαίκτης Κ(ωνσταντίνος) Καλογεράς ή Θεοδωρόπουλος εξ Αγγελώνος έδωκε Τιμητικήν Παράστασιν υπέρ του Φιλανθρωπικού Σύλλογου Κυριών και δεσποινίδων Μολάων.

Τοιαύτη δε παρετηρήθη κοσμοπλημμύρα, ώστε κατέστη αδύνατον να επαρκέση ο χώρος του καφφενείου κ. Σταύρου Γαλαξίδη εις ο εδόθη η παράστασις και όστις είναι άξιος συγχαρητηρίων, διότι προσέφερε δωρεάν τα καθίσματα και τον ηλεκτροφωτισμόν. Επίσης άξιοι συγχαρητηρίων είναι και οι Οργανοπαίχται κ.κ. Ιωαν. Κοφηνάς και Δημ. Χριστάκος οίτινες έπαιζον δωρεάν κατά την παράστασιν. Αι εισπράξεις έφθασαν περίτας 1.500 δραχμας εκ της πωλήσεως των εισιτηρίων. Κατά την διάρκειαν της παραστάσεως έγινε η κλήρωσις ενός θαυμασιωτάτου μαξιλαρακίου καναπέ, δωρηθέν εις τον Σύλλογον παρά της κας Κατίνας Μπατζάκη εκ του οποίου αι εισπράξεις έφθασαν περί τας 600 δραχμάς. Η τυχερή του λαχνού ήτο η Δνις Πίτσα τσατσαρώνη Ιατρού. Πράγματι ο Σύλλογος των Κυριών και Δεσποινίδων παρουσιάζει δράσιν πρωτοφανή. Είναι άξιος επαίνου και πάσης υποστηρίξεως”.

“ΕΠΙΔΑΥΡΟΣ ΛΙΜΗΡΑ” ΕΝ ΜΟΛΑΟΙς τη 7η Απριλίου 1929, έτος Α΄, Αριθ. 32, σελ.2α

### 1929 “ΑΠΟ ΤΑ ΜΟΥΚΑΒΑΔΕΝΙΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΣΤΑ ΔΕΡΜΑΤΙΝΑ”

“...Όλος ο θίασος αποτελείται από αμέτρητα πρόσωπα και ο αριθμός των οποίων πλουτίζεται καθημερινώς. Δεν είναι πιά τα παληά...μουκαβαδένια πρόσωπα. Έχουν εξελιχθή και αυτά σήμερα είναι **δερμάτινα. Κομμένα και σκαλισμένα πάνω σε ψιλό δέρμα, βαμμένα και ζωγραφισμένα καλλιτεχνικώτατα. Κινούνται από ένα είδος μακρές λαβές σαν το “μανίκι” της κατσαρόλας.**

Παλαιότερα, όπως θυμούνται όλοι, όταν ένα πρόσωπο μιλούσε σ’ ένα άλλο που στεκόταν πίσω του ήτο υποχρεωμένο να τσακά τη μέση του και να ρίχνει το σώμα του στα πίσω. Σήμερα, εξέλιξις σημαντική, γυρνά ολόκληρο για να μιλήσει...”.

Εφ. “ΠΑΤΡΙΣ” Αθήναι, Κυριακή 26η Μαΐου 1929.

### ΑΓΩΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ ΤΩΝ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΚΤΩΝ

1934-1942

**1934** Στο δίκαιο αίτημα των Καραγκιοζοπαικτών να αποκτήσουν ως επαγγελματίες το δικαίωμα της Συνταξιοδότησηςθα περίμενε, τουλάχιστον, κανείς οι Ηθοποιοί και οι Θεατρικοί Συγγραφείς ως «φυσικοί σύμμαχοι» να σταθούν αρωγοί. Οι πλειοψηφία, όμως, αυτών όχι μόνο δεν αναγνώριζε τον Καραγκιόζη ως τον «Θέσπιν» του Νεοελληνικού Θεάτρου, μια αντίληψη που κυκλοφορούσε ήδη από το 1850, ούτε ως το «Θέατρον του Λαού», αλλά «δεν ήθελαν να τον ιδούν τα μάτια τους»! Δικαιολογημένα, λοιπόν ο Γενικός Γραμματέας του Σωματείου μας Κώστας Καράμπελας (Καράμπαλης) διατύπωνε γύρω στα 1934 το παράπονο του Κλάδου στον Τζούλιο Καίμη: «...Είμαστε πενήντα καραγκιοζοπαίκτες και παραπάνω, αντιπροσωπεύοντας ισάριθμα θέατρα. Πληρώνουμε στο κράτος και στο ταμείο συντάξεως των καλλιτεχνών τους επιβαλλόμενους φόρους. Παρόλα αυτά δεν μας θεωρούν καλλιτέχνες και δεν έχουμε δικαίωμα σε καμιά σύνταξη. Αντιπροσωπεύουμε εντούτοις μια εθνική τέχνη. Πιστεύετε ότι αυτό είναι δίκαιο»;( Καίμη, σελ. 51).

Φωτεινή εξαίρεση αποτελεί, ανάμεσα στους λίγους, η μεγάλη Τραγωδός Μαρίκα Κοτοπούλη (1887-1954), η οποία, μετά το Θρίαμβό της ως «Καραγκιόζης» στο έργο του Θεόδωρου Συναδινού το 1924, αισθάνεται την ανάγκη μιας μοναδικής δηλώσεως: "...όσον αφορά διά τα έργα τα οποία έπαιξα εφέτος, νομίζω ότι ο ρόλος του «Καραγκιόζη» ήτο ένας από τους πιο δυνατούς μου ρόλους, τον οποίον απέδωκα πρωτίστως όπως εγώ αντιλαμβανόμουν....Κάθε αρτίστας μελετά και αποδίδει όπως αυτός αισθάνεται και όπως του επιβάλλει η τέχνη του...». <sup>1</sup> Η Κοτοπούλη θα αποβεί η σταθερή και πιστή αρωγός στις προσπάθειες του κλάδου για ασφάλιση. Μάλιστα, το 1934 θα λάβει ξεκάθαρη θέση μέσω του επισήμου δημοσιογραφικού οργάνου των Ηθοποιών «υπέρ» ερχόμενη σε ευθεία αντιπαράθεση με τους ομοτέχνους της.

Πράγματι, εννέα χρόνια μετά την ίδρυση του Σωματείου η Πολιτεία «τείνει ευήκοον ους»! Διαφωτιστικά είναι τα όσα γράφει ο Γιάννης Σιδέρης: «...Τον ίδιο χρόνο ( 1934) με τις εμφανίσεις του Κουν παρουσιάστηκε το ζήτημα να συνταξιοδοτηθούν και οι καραγκιοζοπαίκτες. Μίλησα σχετικά, με τον Γ. Σαραντίδη, που'χει σπουδαία θέση και πολύχρονη υπηρεσία στο Ταμείο Συντάξεων... θυμηθήκαμε πως **ο τότε Πρωθυπουργός Παναγής Τσαλδάρης** είχε δεχτεί μια επιτροπή καραγκιοζοπαικτών και **θα είχε εκφραστεί ευνοϊκά για την επίδραση της δουλειάς τους στο λαό μας**. Τεκμήριο ενός τέτοιου γεγονότος, που εξόργισε τους ανθρώπους του Θεάτρου-τον καραγκιόζη τον βλέπανε συνήθως «αφ' υψηλού»- είν' ένα χρονογράφημα του Θεόφραστου Σακελλαρίδη (1883-1950) στο Περιοδικό του Σωματείου Ηθοποιών «το Ελληνικόν Θέατρον». Συχνά έξυπνος και σύντομος ο αξιόλογος και μορφωμένος Συνθέτης, φαντάζεται τους ήρωες του μπερντέ να εισβάλλουν στο Ταμείο και να ζητούν με θόρυβο το συνταξιοδοτικό τους βιβλιάριο: "...Εις την έξοδον συνήντησαν την κα Μαρίκα Κοτοπούλη που ήρχετο να της θεωρήσουν το βιβλιάριό της,

- Ποια είσαι, Κυρά μου, του λόγου σου; Την ηρώτησαν.
- Συνάδελφος (sic), απήντησε φιλοφρονέστατα η κα Κοτοπούλη"

Το χρονογράφημα έχει το σαρκαστικό τίτλο "Συνάδελφέ μου, Καραγκιόζη!"...» <sup>2</sup>. Ας απολαύσουμε ένα απόσπασμα:

«Εις τα γραφεία του Ταμείου Συντάξεως παρουσιάσθη προχθές ο Καραγκιόζης.

-Επιτέλους σας ήρθα! ανέκραξε θριαμβευτικά. Τόσα χρόνια με αγνοήσατε εσείς οι θεατρίνοι. **Να, Τώρα με αναγνωρίζει το Κράτος. Η Κυβέρνησις με στέλνει σε σας ολοταχώς.** Εμπρός κατεβαίνετε τα ψιλά, Σύνταξι αδερφός.

-Γιατί θα πάρης σύνταξι; τον ερώτησαν εις το γραφείον.

**-Διότι επί αιώνας «εγαλούχησα και εψυχαγώγησα το Ελληνικόν Έθνος».**

-Ποιος τώπε;

**-Ο κ. Τσαλδάρης.** απήντησε ο Καραγκιόζης. Μην ξεχνάτε, ρε κορόϊδα ότι εγώ είμαι το αληθινό Ελληνικό Θέατρο. Είμαι σχολή, ρε. Ακαδημία, ρε. Ακόμα κι' απ' το δικό σας το συνάφι έχω οπαδούς, ρε. Πόσοι θεατρίνοι δεν με μιμήθηκαν. Πόσοι δεν κάνουν καραγκιοζλίκια απάνω στη σκηνή. Πόσοι δεν μεταχειρισθήκανε τις φρασεολογίες μου, τα κόλπα μου, τις τούμπες μου, τις κοπρολογίες μου, τις ευφυείες μου. Με κατακλέψανε, αδερφάκι, με ρημάξανε και τώρα θέλουνε να τρώνε μόνο αυτοί. Έ, λοιπόν, όχι. Θα φάω κι' εγώ και τα κοπέλια μου....”

Αλλά, δυστυχώς, πάλι κοιμηθήκανε νηστικοί οι Καραγκιόζηδες!

**1938** Ο Ευστράτιος(Τάκης) Μελλίδης μαρτυρεί:«... Κάναμε μεγάλο αγώνα στο Σωματείο για τις συντάξεις των Καραγκιοζοπαικτών, ο Μανωλόπουλος κάποτε είχε ένα ξάδελφο στο Υπουργείο Εργασίας και μάς κανόνισε ένα ραντεβού με τον Κοτζιά (Κωνσταντίνο), τον Υπουργό Πρωτευούσης. Πάμε και λέει (ο Κοτζιάς) “... Θα γίνει, θα γίνει, θα γίνει...”, στον ιδιαίτερό του».

Το Ταμείο Συντάξεων Ηθοποιών, Συγγραφέων κ.λ.π, λαμβάνει έγγραφο από το γραφείο του Ιωάννη Μεταξά που έφερε την υπογραφή του και με το οποίο συνιστάτο να ληφθεί υπό σοβαράν σημείωσιν επισυναπτομένη αίτησις των Καραγκιοζοπαικτών περί υπαγωγής των εις το Ταμείον Συντάξεων Ηθοποιών κ.λ.π. Επάνω στην αίτηση ο Μεταξάς είχε γράψει ιδιοχείρως **«Βρίσκω δικαίαν την αίτησίν των, διότι ο Καραγκιόζης υπήρξεν η βάση και η αφετηρία του Νεοελληνικού Θεάτρου».**<sup>6</sup>

Κατ' αυτόν τον τρόπο το Διοικητικό Συμβούλιο του Ταμείου δεν μπορούσε πλέον να μη συμπεριλάβει στην «Πρότασή του για την ανασύνταξη του Καταστατικού του» - την οποία υπέβαλε πριν την 3<sup>η</sup> Σεπτεμβρίου 1938, προς τον Υφυπουργό Εργασίας Α. Δημητράτο - πρόνοια για συνταξιοδότηση των Καραγκιοζοπαικτών, περιορισμένη, έστω, και υπό όρους. Πρωτίστως, όμως, φρόντισε να σώσει τα προσχήματα, αποσοβώντας τις εντονότερες αντιδράσεις των Ηθοποιών. Γι' αυτό και προσκάλεσε τους Καραγκιοζοπαίκτες να αποδείξουν ενώπιον Επιτροπής ότι **«ο Καραγκιόζης είναι τέλειο Ελληνικό θεατρικό είδος»!**

Οι Καραγκιοζοπαίκτες, λοιπόν, έπρεπε να τεθούν υπό την “κρίσιν του Διοικητικού Συμβουλίου του Ταμείου” για το πώς εννοούσε το «Ελληνικόν Θέατρον»:«Ελληνικόν Θέατρον νοείται κατά την έννοιαν του παρόντος η δι’

Ελληνικής γλώσσας από σκηνής παράστασις θεατρικών έργων ήτοι τραγωδιών, δραμάτων, κωμωδιών, ειδυλλίων, μελοδραμάτων, οπερεττών, κωμειδυλλίων, επιθεωρήσεων και μιμοδραμάτων εν Ελλάδι ή εν αλλοδαπή...»<sup>8</sup>. Και να αποδείξουν ότι οι παραστάσεις τους δεν είναι **Παραστάσεις Ποικιλιών**, αν δεν ήθελαν να αποκλεισθούν της συνταξιοδότησης.

Το βάρος της ευθύνης για τη σύνθεση της “ιδανικής” παράστασης Καραγκιόζη, η οποία να πληρεί τις βασικότερες των προϋποθέσεων που απαιτούνταν, μία απ’ τις πιο αινιγματικές και μυστηριώδεις μορφές του Νεοελληνικού Θεάτρου Σκιών, Ο Ιωάννης Μπομποτίνος ή Γεωργόπουλος.

### **“Ο ΡΗΓΑΣ ΦΕΡΑΙΟΣ”**

Ο Παναγιώτης Μιχόπουλος σε συνέντευξή του στο περιοδικό «ΓΥΝΑΙΚΑ» στα μέσα Μαρτίου 1960, είπε και εγράφησαν τα εξής στη σελίδα 12: «Υπήρξα μαθητής του Μανωλόπουλου και αργότερα βοηθός και συνεργάτης του **Ιωάννη Μπομποτίνου**, που ήταν Καθηγητής των Μαθηματικών. Αν ζούσε σήμερα θα τον αποκαλούσαμε Δάσκαλο του Θεάτρου Σκιών. **Θυμάμαι με συγκίνηση τι έκανε για το Θέατρο Σκιών.** - Μολονότι το Σωματείο υπήρχε από το 1925, μόλις το 1938 αναγνωρισθήκαμε επίσημα σαν καλλιτέχνες και συνταξιοδοτηθήκαμε. Για να γίνει αυτό χρειάστηκε να δώσουμε μία παράσταση ενώπιον Επιτροπής το 1937, **παίξαμε το έργο «Ρήγας Φερραίος του Μπομποτίνου. Πίσω από τη σκηνή εκτός από τον Μπομποτίνο, ο Βασίλειος Ανδρικόπουλος, Ιωάννης Παπακωνσταντίνου, Δημήτριος Μανωλόπουλος και Παναγιώτης Μιχόπουλος.** Η Επιτροπή ανεγνώρισε ότι **ο Καραγκιόζης είναι τέλειο Θεατρικό είδος** και από τότε συνταξιοδοτούμεθα από το Ταμείο Συντάξεως Ηθοποιών».

Ο Σπύρος Κούζαρος, βοηθός, συνεργάτης και ζωγράφος του Μανωλόπουλου-ο «Πήλιο-Γούσης», όπως τον αποκαλούσε ο Μάστοράς του- μας διέσωσε τις κατωτέρω λεπτομέρειες αναφορικά με το χρόνο και τον τόπο της Θρυλικής Παράστασης: «... Οπότε πλέον έφθασε η κατάσταση “ο σώζων εαυτόν σωθήτω”, όπου και πάλιν (1937) συναντώμενος μετά του Μανωλοπούλου, με τον οποίον συνεργάσθημεν **τον Άγιον Ιωάννην της οδού Βουλιαγμένης**, κάνοντας περίπου 30-35 παραστάσεις, όπου μετά “το ξεκάρφωμα” και την αποχώρησιν του Μανωλοπούλου (Ιούνιος-Ιούλιος ‘37), ο Γιάννης Μπομποτίνος μού επρότεινε να συνεργασθώμεν και μάλιστα να συμμετάσχει και ο Παναγιώτης Μιχόπουλος, όπου και εδέχθη και επαίχθη η

παράστασις του «Ρήγα Φερραίου», κατά την υπόδειξιν του Μπομποτίνου, οπότε και ετελείωσαν οι παραστάσεις του Καραγκιόζη...»<sup>9</sup>

**1938** Την 3η Σεπτεμβρίου του 1938, μια εβδομάδα σχεδόν μετά την εορτή του **ο Άγιος Φανούριος έκανε το Θαύμα του!** Ο Υφυπουργός Α. Δημητράτος υπέγραψε την υπ' αριθμ.42255/Σ1398 Υπουργική Απόφαση «Περί Ανασυντάξεως Καταστατικού Ταμείου Ηθοποιών...», που δημοσιεύθηκε την 13<sup>η</sup> Οκτωβρίου στο 227 φύλλο Εφημερίδος της Κυβερνήσεως του Βασιλείου της Ελλάδος και απέκτησε ισχύ.

Με το Άρθρο11 ενέτασσε σ' όλους τους εργαζομένους στο Ελληνικό Θέατρο, που ασφαλιζονταν υποχρεωτικώς με έμμεσο τρόπο, **εξαιρώντας τους δηλαδή τωναποκλειομένων**της παρούσης ασφαλίσεως: **“...Περί καραγκιοζοπαικτών ισχύουν αι εξαιρετικάί διατάξεις...”**

Το Άρθρο 30 έθετε πολύ περιοριστικούς όρους και αυστηρές προϋποθέσεις, που δεν επέτρεπαν την ασφαλιστική κάλυψη όλων αδιακρίτως των μελών του Σωματείου:

Καραγκιοζοπαίζεται

Άρθρον 30

1. Επιτρέπεται η υπό του Διοικ. Συμβουλίου του Ταμείου, κατόπιν εγκρίσεως του Υφυπουργού Εργασίας, **χορήγησις συντάξεως εις δέκα (10) κατ' ανώτατονόριονκαραγκιοζοπαίκτης, έχοντας 300 μηνών αποκλειστικήνάσκησιν του επαγγέλματός των και συμπληρώσαντας το 55<sup>ο</sup> έτος της ηλικίας των ή καταστάντας ανικάνους προς εργασίαν συνεπεία νόσου ή ατυχήματος. Κατά την περίπτωσιν της αναπηρίας απαιτείται υπηρεσία μόνον 180 μηνών.**
2. **συμπληρώσεως του αριθμού των 10 οι κατά την κρίσιν του Διά την απονομήντης συντάξεως θα προτιμώνται μέχρι Διοικ. Συμβουλίου του Ταμείου διακριθέντες εν τω επαγγέλματι τούτω.**
3. Η σύνταξιςχορηγείται κατόπιν αιτήσεως του ενδιαφερομένου συνυποβάλλοντος και πιστοποιητικά ιθαγενείας, υπηρεσίας και οικογενειακής καταστάσεως.
4. Ο έλεγχος της υπηρεσίας γίνεται κατά την κρίσιν του Διοικ. Συμβουλίου του Ταμείου, δυναμένου να ζητήσησυμπλήρωσιν των πιστοποιητικών.
5. Ο αναγνωριζόμενος χρόνος υπηρεσίας εξαγοράζεται συμφώνως προς τας περί εξαγοράς χρόνου προϋπηρεσίας των ηθοποιών διατάξεις του

παρόντος. Το προς εξαγοράν καταβλητέον ποσόν δύναται να κρατηθή τμηματικώς εκ της συντάξεως των διά δόσεων οριζομένων υπό του Διοικητικού Συμβουλίου του Ταμείου.

6. Το ποσόν της χορηγουμένης συντάξεως κανονίζεται συμφώνως προς τας περί ηθοποιών του δραματικού κλάδου διατάξεις του παρόντος.
7. Οι δικαιούχοι των ανωτέρω αφομοιούνται καθ' όλα προς τους δικαιούχους των ηθοποιών...».

Την 26<sup>η</sup> Σεπτεμβρίου 1938, δεκαέξι ημέρες πριν τη δημοσίευση στη Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Υπουργικής Απόφασης ο Δημήτρης Ψαθάς αρθρογράφος στα «ΑΘΗΝΑΪΚΑ ΝΕΑ» επισκέπτεται τον Αντώνιο Μόλλα στο επί της Λεωφόρου Αλεξάνδρας Θέατρό του με βασικό βοηθό του και Τραγουδιστή τον Ευστράτιο (Τάκη) Μελίδη: «... Ηθελήσαμε μονάχα να διαπιστώσουμε αν ζη (ο Καραγκιοζής) ακόμη, επί τη ευκαιρία του χρονίου ζητήματός του. Ο δυστυχής, ύστερα από τόσους κόπους και μόχθους δεν ηξιώθη συντάξεως για να εξασφαλίση τα γηρατειά του και επανήλθε στο φλέγον ζήτημά του. Γι' αυτό εσπεύσαμεν προς συνάντησιν του πατριάρχου των καραγκιοζοπαικτών μας, του Μόλλα...

-Κρίσι δεν έχει το Θέατρό σας;

-καθόλου. Ο κόσμος έρχεται όπως ερχόταν και πρώτα. Μόνο που το κράτος τόσα χρόνια μας κορόϊδεψε με την σύνταξί μας. Τώρα μονάχα κάτι γίνεται. Οι ηθοποιοί των άλλων θεάτρων μάς πηγαίνανε κόντρα.

Γιατί; Εμείς δεν εξυπηρετούμε τον κοσμάκη; Καμμιά πενηνταριά είμαστε όλοι-όλοι μαζί με τους βοηθούς και τους μηχανικούς. Τι κάθομαι εγώ και βγάζω το λαρύγγι μου κάθε βράδυ; Θέατρο δεν είναι κι' αυτό;

-Ασφαλώς.

-Το λοιπόν; άκουσες τον κοσμάκη που γελάει;

-και βέβαια.

-Το λοιπόν; Φέρε το παλάτι, ρε Τάκη...»<sup>12</sup>

Οι πρώτες συντάξεις άρχισαν να καταβάλλονται από το 1939, όπως γράφει ο Γιάννης Σιδέρης: «Οι Καραγκιοζοπαίκτες παίρνουν ήδη σύνταξη από το 1939, σύμφωνα με τη συζήτησή μου με τον Γ. Σαραντίδη».

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει «Δήλωση» του Καραγκιοζοπαίκτη Ανδρέα Βουτσινά, η οποία δημοσιεύθηκε στο «ΝΕΟΛΟΓΟ ΤΩΝ ΠΑΤΡΩΝ», στο υπ' αιθμ. 191 φύλλο της Κυριακής 20<sup>ης</sup> Αυγούστου

1939. Τότε ο Βουτσινάς έπαιζε στην Κάτω Αχαΐα, στο εξοχικό κέντρον του Ν. Γεωργιτσοπούλου και επηρεασμένος από τη νέα κατάσταση προχώρησε στην παρακάτω δημοσίευση:

#### **ΔΗΛΩΣΙΣ ΚΑΡΑΓΚΙΟΖΟΠΑΙΚΤΟΥ**

«Ο υπογεγραμμένος καλλιτέχνης καραγκιοζοπαίκτης Ανδρέας Βουτσινάς, γνωστός εις το θεατρόφιλον κοινόν των Πατρών και ολοκλήρου του νομού Αχαΐας, δηλώ ότι μερικοί από τους σημερινούς νεοσυλλέκτους και μαθητάς που αυτολέγονται καραγκιοζοπαίκτηι και οίτινες δεν είναι εγγεγραμένοι εις το Σωματείον Ελλήνων Καραγκιοζοπαικτών, λογίζονται γυρολόγοι και προσβάλλουν την καλλιτεχνίαν του εξ επαγγέλματος Καραγκιοζοπαίκτη, διά της διανομής φέϊγ-βολάν και διά της διακηρύξεώς των ότι είναι καλλιτέχνηι. Το Σωματείον Ελλήνων Καραγκιοζοπαικτών υπέβαλεν υπόμνημα προς την σεβαστήν Εθνικήν Κυβέρνησιν περί κατοχυρώσεως του επαγγέλματος μας εις τρόπον, ώστε να παύση η εκμετάλλευσις των εν λόγω γυρολόγων καραγκιοζοπαικτών.

Μετά τιμής  
Ανδρέας Βουτσινάς».

Από την ανωτέρω «Δήλωση» συνάγεται ότι τα νέα δεδομένα που δημιούργησε «η 42255/Σ1938 Υπουργική Απόφαση» και οι απαιτήσεις της για τη συνταξιοδότηση των Καραγκιοζοπαικτών, καθώς και ο εντεινόμενος ανταγωνισμός των νεοτέρων προς τους γεροντοτέρους είχαν ως αποτέλεσμα :

-το διχασμό των Καραγκιοζοπαικτών και τη διάκρισή τους σε «νόμιμους» καλλιτέχνηι εγγεγραμένους στο Σωματείο και σε «παράνομους» γυρολόγους, νεοσυλλέκτους και μαθητάς.

-την υποβολή από το Σωματείο προς την Εθνική Κυβέρνηση «Υπομνήματος περί κατοχυρώσεως του επαγγέλματος του Καραγκιοζοπαίκτη», ως μέσου προστασίας των επαγγελματικών και ασφαλιστικών συμφερόντων των μελών του.

Μάλιστα, ο Βουτσινάς θιασώτης της «4<sup>ης</sup> Αυγούστου» θα εκφράσει την υποστήριξή του και την ευγνωμοσύνη του την Τετάρτη 23 Αυγούστου 1939, δίνοντας παράσταση «υπέρ του Ταμείου Ε.Ο.Ν. με το έξοχον έργον «Η Χάρις του Βασιληά», όπως μαρτυρεί **Ο ΝΕΟΛΟΓΟΣ** στο 193 φύλλο του.

Παρά ταύτα, ο περιορισμένος αριθμός των δικαιουμένων σύνταξη μόνο σε δέκα που διακρίθηκαν στο επάγγελμα αυτό κατά την κρίση

μάλιστα του Διοικητικού Συμβουλίου του Ταμείου αποτελούσε μεγάλη αδικία για την πλειοψηφία που κατέβαλε τα 10 λεπτά που όριζε ο νόμος προς ενίσχυση του ταμείου, ενώ και ο φόρος επί των δημοσίων θεαμάτων αποτελούσε αξιόλογο έσοδο για το κράτος, χωρίς όμως να έχουν εξασφαλισμένο όλοι οι εργαζόμενοι τοδικαίωμα στη σύνταξη. Έτσι, ξεκίνησε νέος αγώνας για την κατάργηση του περιορισμού των δέκα συντάξεων. Το 1942 ο Πρόεδρος του Σωματείου Χαρίλαος Πετρόπουλος πρόβαλε το επιχείρημα της άδικης εκ μέρους της πολιτείας εισπράξεως των τελών επί του εισιτηρίου χωρίς παροχή ανάλογης συνολικής ασφαλιστικής κάλυψης. Σχετικά είναι και τα όσα γράφει ο Δημήτριος Μόλλας: «... Όταν το ταμείο Συντάξεως των Ηθοποιών αρνιότανε να συνταξιοδοτήσει τους Καραγκιοζοπαίκτες ο Μόλλας ζήτησε να του επιστραφεί το μέρισμα που εισέπραττε το εν λόγω ταμείο από το φόρο επί του εισιτηρίου των θεαμάτων ως αδικαιολογήτως εισπραχθέν, πάνω από ένα εκατομμύριο της εποχής εκείνης, που φυσικά δεν το πήρε, αλλά πέτυχε σύνταξη για όλους...»<sup>14</sup>

Ήδη, το Σωματείο προωθούσε τα συμφέροντά του με “...τον προσδιορισμόν Επιτροπής Ενεργειών εκ των Χ. Πετροπούλου, Δ. Μανωλοπούλου, Π. Μελίδου, Θ. Θεοδωροπούλου, Δ. Μώρου, Φρίξου Γαζέπη και Πάνου Μιχοπούλου...” στην Έκτακτη Συνέλευση της 26ης Απριλίου 1942 στο Θέατρο του Δ. Δ. Μανωλοπούλου.

Στην Έκτακτη δε Συνέλευση της 7/6/42 “...Διά την Συνταξιοδότησιν όλων των Μελών της οργανώσεως παρά του Υπουργείου Εργασίας και του Ταμείου Συντάξεων Ηθοποιών κ.λ. [...] η Συνέλευσις, κατόπιν εξωνυχιστικής συζητήσεως και ερεύνης παρουσιάζει και προτείνει ως Καραγκιοζοπαίκτας τους κάτωθι:

1 Α. Μόλλαν, 2 Β. Αγαπητόν, 3 Δ. Μανωλόπουλον, 4 Χαριλ. Πετρόπουλον, 5 Κ. Θεοδωρόπουλον, 6 Θ. Θεοδωρόπουλον, 7 Σ. Σπαθάρην, 8 Χ. Χαρίδημον, 9 Μ. Ξάνθον, 10 Π. Νταμαδάκην, 11 Γ. Νταμαδάκην, 12 Ι. Παπούλιαν 13 Β. Βασίλαρον 14 Γ. Κουτσούρην 15 Π. Μελίδην 16 Ε. μελίδην 17 Ι. Ιατρίδην 18 Α. Νικητόπουλον, 19 Κ. Μάνον, 20 Ι. Γιάνναρον, 21 Α. Καραστεργιόπουλον, 22 Κ. Σταματίου, 23 Κ. Νταμαδάκην, 24 Α. Βουτσινάν, 25 Β. Φιλντισάκον, 26 Σ. Κούζαρον, 27 Ε. Κελαρινόπουλον, 28 Ι. Τράγγαν, 29 Ε. Σπυλιωτόπουλον, 30 Ν. Χαλκιόπουλον, 31 Σ. Βωβόν, 32 Α. Αγιομαυρίτην, 33 Α. Φωτεινόν, 34 Δ. Μώρον, 35 Γ. Μητσόπουλον, 36 Ανδρέαν Αγιομαυρίτην, 37 Γ. Πολύσαρον, 38 Ε. Μανώλαρον, 39 Πάνον

Μιχόπουλον, 40 Σ. Πρωτόγεραν, 41 Θ. Γιωργακαράκον, 42 Α. Παπαργύρη, 43 Αντων. Αγιομαυρίτην, 44 Φ. Γαζέπη, 45 Κ. Γαννιόν ή Παπαπαναγιώτου, 46 Κ. Ρήγαν, 47 Α. Γιαννέλον, 48 Β. Λάλον ή Πρεβεζάνον, 49 Μάνθον Ακον, 50 Β. Βέλην, 51 Μάνθον Αντάραν, 52 Ν. Νίκαν ή Δημητρακόπουλον, 53 Δ. Κούτσην, 54 Δ. Δουκάκη, 55 Δ. Μειμάρογλου, 56 Χ. Ξωμεριτάκη, 57 Ν. Παναγιωταράν, 58 Γ. Βασιλόπουλον, 59 Α. Κατσάραν, 60 Σ. Σκαβάντζον, 61 Δ. Κυρίτσην, ΔΚανακάρην, 63 Δ. ταμπουράκη, 64 Χ. Σ. Σωτηρόπουλον, 65 Ν. Ζαβραδινόν, 66 Ι. Χέλμης ή Περίχαρος.

**Ανδρειαελλοπαίχται:** 1 Π. Χριστόπουλος, 2 Ι. λεβέντης, 3 ΒΔασκαλάκης, 4 Α. Στουπάκης.

**Συνεργάται:** 1 Κ. Καραμπάλην, 2 Α. παπαγεωργίου, 3 Σ. Αποστολίδην, 4 Σ. καπρούλιαν, Σ. Τσίταν.

**Μαθηταί-Βοηθοί:** 1 Χ. Ηλιόπουλον, 2 Σ. Ρουμελιώτην, 3 Σ. Μωραΐτην, 4 Ε. Καλαθάν, 5 Θ. Κονδύλην, 6 Α. Θούγαν, 7 Η. Φρέρη.

**Νεκροί Καραγκιοζοπαίχται:** 1 Ι. Μώρος, 2 Χ. Γιαννόπουλος, 3 Ν. Χορταρίδης, 4 Ν. Ξυδιάς, 5 Α. Σωτηρόπουλος, 6 Γ. Φραντζεσκάκης, 7 Δ. Πάγγαλος.

Διά τους οποίους βεβαιοί εξ ιδίας αντιλήψεως ολόκληρον το σώμα, και προς βεβαίωσιν των ανωτέρω υπογράφουν ιδιοχείρως, γνωρίζοντες την βαρύτητα της ευθύνης αυτών. Επίσης επιφορτίζουν εις το Διοικητικόν Συμβούλιον όλοι ομοφώνως την περαιτέρω ενέργειαν της όλης υποθέσεως μας παρά τω Σεβαστόν Υπουργείον Εργασίας, το Ταμείον Συντάξεων Ηθοποιών κ.λ. και όπου αλλού ενεργήσει.

Εν Αθήναις τη 7-6-42

Ο Πρόεδρος  
Χαρ. Πετρόπουλος

Ο Γεν. Γραμματεύς  
Παντ. Μελλίδης

Τελικά, η “Ελληνική Πολιτεία” μέσα στην Κατοχή κάλυψε συνταξιοδοτικά όλους τους Καραγκιοζοπαίχτες δημοσιεύοντας στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, στο υπ’ αριθμόν 170 φύλλο της 29ης Σεπτεμβρίου 1942, το άρθρο 26, σελ.731 : “Περί τροποποιήσεως Καταστατικού Ταμείου Συντάξεως Ηθοποιών, Συγγραφέων, Μουσικών και Τεχνιτών Θεάτρου”:

“....Το άρθρον 30 τροποποιείται ως εξής:

1. Ασφαλίζονται υποχρεωτικώς παρά τω ταμείω....

α) Οι ασκούντες ή ασκήσαντες αυτοτελώς και κατά κύριον επάγγελμα το επάγγελμα του Καραγκιοζοπαίχτου Έλληνες υπήκοοι, οι έχοντες κατά την

υποβολήν της περί ασφαλίσεως αιτήσεώς των και εντός της τελευταίας προ αυτής δεκαετίας (60) μηνών τουλάχιστον τοιαύτην αποδεδειγμένην εργασίαν συνεχή ή εκ διαλειμμάτων....”.

Το πόσο σημαντική για την επιβίωση καταδεικνύει η παρακάτω συγκινητική ευχαριστήρια επιστολή της Μαρίας Α. Σωτηροπούλου, συζύγου και χήρα του σπουδαιότατου Καραγκιοζοπαίκτη των Πατρών Ανδρέα Σωτηρόπουλου, προς τον Πρόεδρο του Σωματείου, εφράζοντας την αγωνία της για τον τρόπο αποστολής και έγκαιρης καταβολής του ποσού:

“Εν Πάτρεις τη 6η Οκτωβρίου 1943

Κύριε Πρόεδρε έλαβα την συνταξή μου και σας ευχαριστώ πολύ όπου εφρωτηήσατε σας παρακαλό πίοσ θα μας την στέλνη εδό έχω δύο μήνες να λάβο να μας γράψετε με τη τρόπο θα την πέρνο πίοσ θα μου την στέλνη εδό απαντήσατέ μου μού εστήλανε το βηβληάριο το έχω εδό το βηβληάριο της Συντάξεος φρωτηήσατε σας παρακαλώ με τη τρόπο να μας τη στέλνουνε  
Σας χαιρετώ

Μαρία Α Σωτηρωπούλου.

Χαρακτηριστικά και τα όσα, μεταπολεμικά, αναφέρει για την περίπτωση του ο Καραγκιοζοπαίκτης και τραγουδιστής Σωτήρης Καπρούλιας: «...Έπαιξα μόνος μου για πολλά χρόνια. Το 1948 αρρώστησα στα μάτια μου και πήρα σύνταξη. Εργάσθηκα συνολικά είκοσι οχτώ χρόνια, τα μισά σαν τραγουδιστής και τα μισά βιοπορισμός. Είχα τριακόσιους είκοσι μήνες υπηρεσία, αλλά οι ηθοποιοί δε μας ήθελαν στο ταμείο τους...»<sup>9</sup>

## Η “ΠΕΡΙΟΥΣΙΑ” ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ

### Πράξις Α'

#### Παράδοσις παλαιού Συμβουλίου προς το νέον τοιούτον

“....Την 31ην Ιανουαρίου 1940 το Νέον Διοικητικόν Συμβούλιον παρέλαβε εκ του παλαιού τοιούτου την περιουσίαν του απαρτιζομένην από τα εξής: 1ον το αρχείον του Σωματείου, 2ον ένα Γραφείον αξίας Δραχ,250, 3ον μίαν λαϊκὴν ετερέζαν (εταζέραν) δωρεάν ιδιώτου Δ. Βουρλούμη

αξίας Δρ. 100, 4ον πέντε (5) καρέκλας αξίας Δραχ. 200, 5ον **Το Λάβαρον του Σωματείου αξίας Δραχ.3.505,6ον** δύο κάδρα Βασιλέως και Κυβερνήτου αξίας 100 Δραχ. 7ον εις ρευστόν χρήμα ευρισκόμενον εις χείρας του Ταμείου Θ. Θεοδωροπούλου κατατεθημένον εις το ταμειευτήριο Δραχ. Πέντε χιλιάδας εξακοσίας είκοσι {5.620}.

Εν Αθήναις τη 5 Φεβρουαρίου 1940

Το παραλαβόν Ν.Δ.Σ. Το παραδώσαν Π.Δ.Σ.

Κων. Καράμπαλης Πρόεδρος

Δ. Μανωλόπουλος Ταμίας Δ, Μανωλόπουλος

Παντελής Μελίδης Αντιπρόεδρος

Μάρκος Ξάνθος Γεν. Γραμματεύς Κων. Μάνος

Κων. Μάνος Σύμβουλος Κων. Καράμπαλης

Θ. Θεοδωρόπουλος ” Θ. Θεοδωρόπουλος

### **“ΕΥΑΡΕΣΚΕΙΑ”**

#### **Πράξις Β'**

**Ευαρέσκεια προς Δ. Μανωλόπουλον πρώην Πρόεδρον Δ.Σ.**

“Εν Αθήναις σήμερον τη 6η Φεβρουαρίου 1940, ημέραν Τρίτην και ώραν 10ην συνελθόν το Νέον Διοικ. Συμβούλιον εν τω Γραφείω του Σωματείου, **Σοφοκλέους 20**, απεφάσισε όπως τιμήs ένεκεν διά τας πολλαπλάς υπηρεσίας αs προσέφερε επί δεκαπενταετίαν εις το ημέτερον Σωματείον, προσφέρει εν επίσημον έγγραφον Ευαρεσκειάς με κορνίζαν εις τον πρώην Πρόεδρον του Σωματείου Κυρ. Δημήτριον Μανωλόπουλον αξίας Δρ.30.

Εν Αθήναις τη 6/2/40

Ο Πρόεδρος

Ο Γεν. Γραμματεύς

Κ. Καράμπαλης

Κ. Μάνος

Τα Μέλη

Δ. Μανωλόπουλος, Π. Μελίδης Μάρκος Ξάνθος, Θ. Θεοδωρόπουλος.

### **ΣΥΝΑΔΕΛΦΙΚΗ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ**

#### **“μικρές ψηφίδες”**

-Την Κυριακή 26η Απριλίου 1942 πραγματοποιήθηκε στο θέατρο του Δ.Δ. Μανωλόπουλου “Έκτακτος Συνέλευσις” με 5ον θέμα: “Ενέργειαι διά Συνταξιοδότησιν Χήρας Γ. Φραντζεσκάκη” και απεφάσισε “....Το

Διοικητικόν Συμβούλιον να αναλάβη την υποχρέωσιν να επιληφθῇ διά την Συνταξιοδότησιν της χήρας μετά του τέκνου της του αποβιώσαντος Συναδέλφου Γεωργίου Φραντζεσκάκη ή Σπανού, κατοίκων Καπνικαρέας 25 Αθηνών...”

-Την Κυριακή 17η Μαΐου 1942 στην “Έκτακτη Συνέλευση” στο Θέατρο του Μανωλόπουλου “...ενεργήθη Έρανος υπέρ του ασθενούντος Μέλους Κ. Καράμπαλη.... Ονόματα και και ποσόν όπου έσωσαν εις τον έρανον υπέρ του Κ. Καράμπαλη: Μάνθος 200, Θ. Θεοδωρόπουλος 200, Δ. μανωλόπουλος 300, Α. Νικητόπουλος 200, Αρ. Παπαγεωργίου 300, Α. Καραστεργιόπουλος 40, Σ. Κούζης 100, Π. Μελίδης 50 Χ. Πετρόπουλος 100, Δ. Μώρος 40, Ν. Ζαβραδινός 100, Σ. Σκαβάντζος 300, Π. Μιχόπουλος 250, Κ. Ρήγας 200, Σύνολο 2.380...”.

#### **1981 ΥΠΑΓΩΓΗ ΣΤΟ Ι.Κ.Α.**

Φ.Ε.Κ.278, 22 Σεπτεμβρίου 1981, τεύχος 10

Νόμος υπ’ αιθμόν 1210.

“Περί συγχωνεύσεως εις το Ι.Κ.Α. του Ταμείου Συντάξεων Ηθοποιών, Συγγραφέων και τεχνικών Θεάτρου και άλλων συναφών διατάξεων”.

ΑΡΘΡΟΝ 2....4) Εις την ασφάλισιν του ΙΚΑ διά τους κλάδους συντάξεως και ασθενείας υπάγονται μέσω ασφαλιστικού συνεταιρισμού συνιστωμένου και λειτουργούντος κατά την ισχύουσαν περί ΙΚΑ νομοθεσίαν, οι μη παρέχοντες εξηρημένην εργασίαν θεατρικοί συγγραφείς, μουσικοσυνθέται, σκηνοθέται, σκηνογράφοι, χορογράφοι, ενδυματολόγοι, Καραγκιοζοπαίχται και θεατρικοί επιχειρηματίαι, επί τη καταβολή του συνόλου των εισφορών ησφαλισμένων και εργοδότη.

5) Η ασφάλις των εν λόγω προσώπων χωρεί κατά τας διατάξεις του Κεφαλαίου ΙΑ΄ του Κανονισμού ασφαλίσεως του ΙΚΑ...”.

